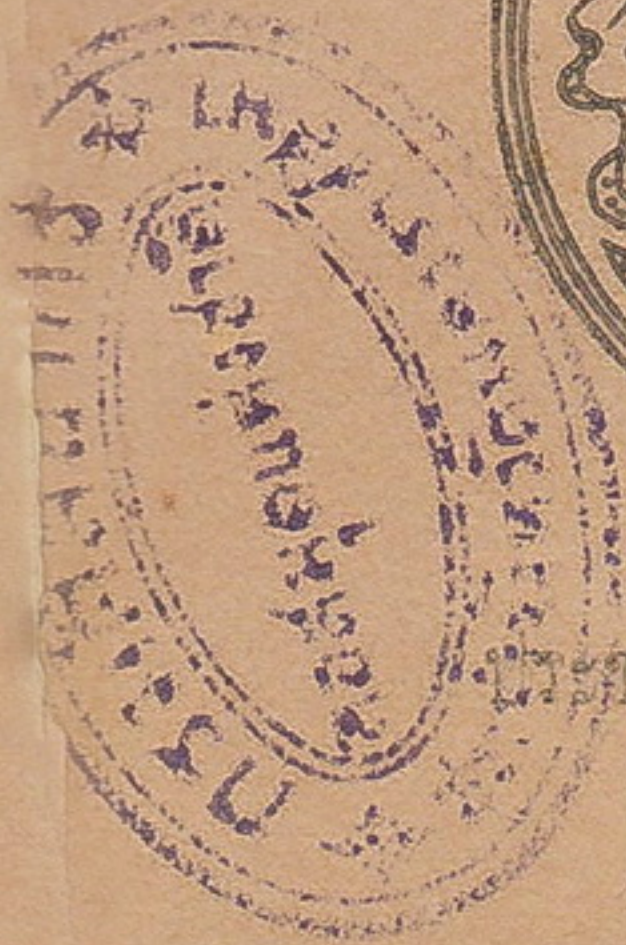

พระพิมพ์ปางสาวดาวภาคที่ ๓

(ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)

พิมพ์ในงานปลงศพ

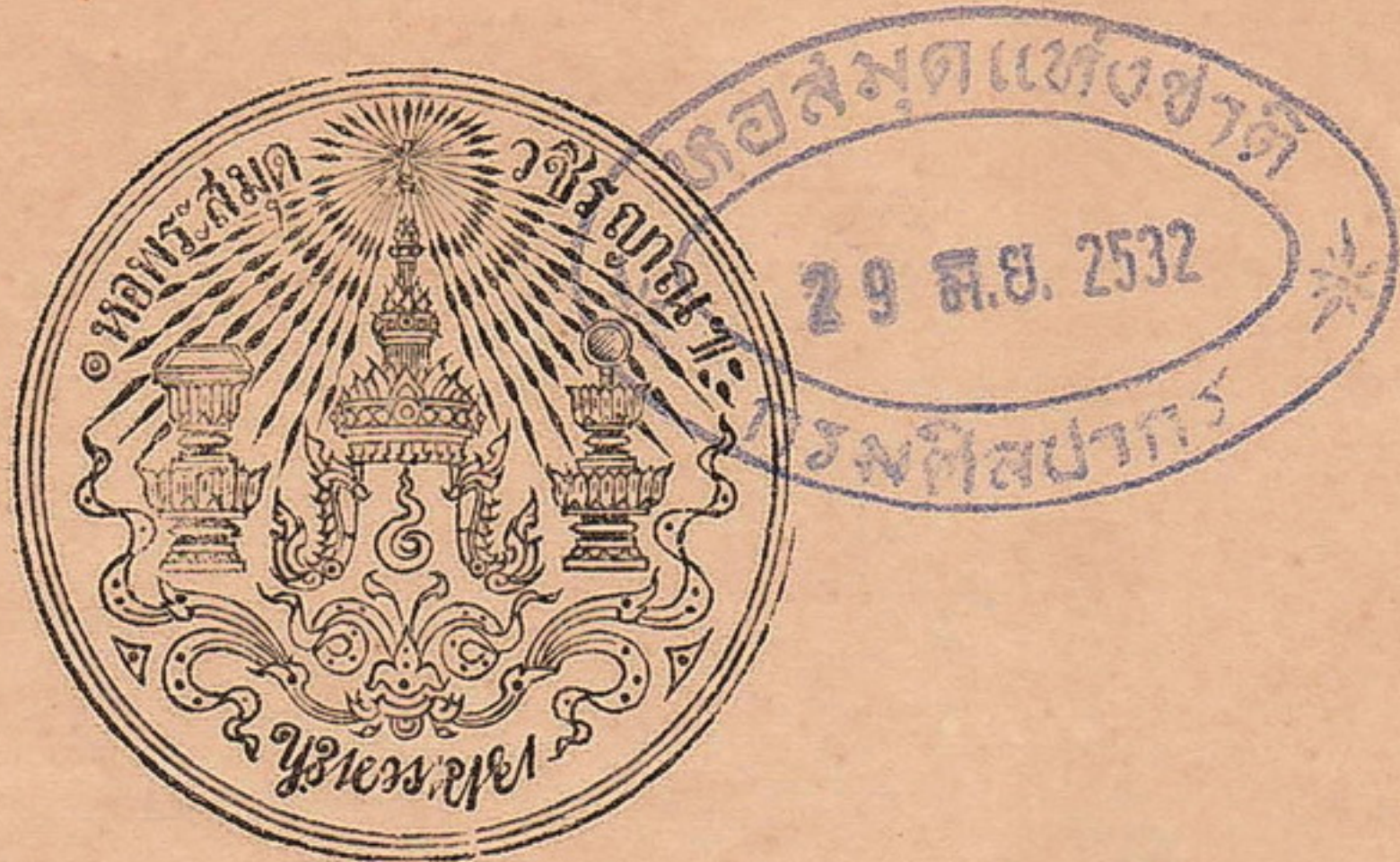
หลวง ชนาธิกรณ์ อนุเมต

(สิงโต ดิมปพันธุ์)

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย

ถนนพหลโยธิน แขวงนคร

ประชุม พงศาวดาร ภาค ที่ ๓

(ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)

พิมพ์ในงานปลงศพ

หลวง ขนา ชิกรณ์ อนุมิต

(สิงโต ดิมปพันธุ์)

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย

ถนนพญาไชย พระนคร

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

เลขห้อง ๔๘๖/๔๗๗

เลขหมู่ ๙๕๙. ๓
๒/๒๙๔ ๖

เลขทะเบียน ๓.๓๔๒.๑๙๓๑๓

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

(หนังสือเวียน)

เรื่อง ระเบียบการปฏิบัติงาน

ที่ ๓๓๓/๒๕๓๓

เรื่อง ระเบียบการปฏิบัติงาน

คำนำ

ขุนประพัทธพาดิน (เซ่งฮวด ดิมปพันธ์) จะทำการ ปดง ศพ
ต้นของคุณ หดวงชนาธิกรณอ่อนมัต (สิงโต ดิมปพันธ์) ผู้เป็นบิดา ใคร
พิมพ์ หนังสือ แจก เนื่องในการ กุศล ทักขิณานุปทาน ดังเรื่อง ๑ จึงมอบ
ฉันทะให้ จมื่นเทพคุณาทร มา ขอที่ ราชบัณฑิตยสภา จมื่นเทพคุณาทร
ขอ อนุญาต พิมพ์ หนังสือ ประชุม พงศาวดาร ภาค ๓ ซึ่ง กรรมการ หอ
พระ ตมด วชิรญาณ เคยรวบรวม ให้ พิมพ์ ครัง ๑ หดาย ปี แด้ว และ หดมด
มา ช้า นาน ปราบกฏ ว่าใน เวลานั้น มี ผู้แสวงหา เป็น อัน มาก กรรมการ
ราชบัณฑิตยสภา เห็น ชอบ ด้วย จึง จัด หนังสือ ให้ จมื่นเทพคุณาทร
พิมพ์ ตาม ประสงค์

หนังสือ ประชุม พงศาวดาร ภาค ๓ นี้ มี พงศาวดาร ๓ เรื่อง คือ
พงศาวดาร เมืองปัตตานี เรื่อง ๑ พงศาวดาร เมือง สงขลา เรื่อง ๑ ทั้ง ๒
เรื่องนี้ พระยาลิเชียวศิริ (ชม ณ สงขลา) ผู้ว่าราชการ เมือง สงขลา
ได้ เรียบเรียงไว้ แต่ เมื่อ ยัง เป็น พระยาลุนทรานุรักษ์ กับ เรื่อง พงศาวดาร
เชียงใหม่ พระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) แต่ เมื่อ ยัง เป็น พระยา
ศรีสังหเทพ ได้ เรียบเรียง ทูลเกล้า ฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้า เจ้าอยู่หัว เรื่อง ๑

หนังสือ พงศาวดาร ทั้ง ๓ เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ได้ อ่าน ตรวจ ทดสอบ
แต่ ไม่ได้ สอด แก่ ของเดิม จะอธิบาย แต่ ความ รู้ เห็น ของ ข้าพเจ้า ไว้ ใน
คำนำนี้ โดยใจ ความ

หนังสือ พงศาวดาร เมือง บัตตาน ซึ่ง ถ้า จะ เรียก ให้ ตรง ตาม กาล
 เวदान ควรเข้าใจว่า พงศาวดารมณฑลปัตตานี ที่พระยาวิชเยศวร เรียงขึ้น
 เรียบ เรียงตาม ความ รู้ เห็น ที่ มี อยู่ ใน เมือง ดังว่า แต่ บางที จะได้
 สอด กับ หนังสือ พระราชพงศาวดาร ฉบับ ที่ หมอ บรรด เด พมพ ด้วย ใน
 ตอนเบื้องต้น เข้าใจผิด หรือ ยังไม่ทราบ ความจริง อยู่บ้าง ที่จริง เมือง
 บัตตาน เป็น เมือง ขึ้น ของสยาม ประเทศมาตังแต่ครั้ง สมเด็จพระรวง ทรง
 นครสุโขทัยเป็นราชธานี ชาวเมืองบัตตาน เดิม ถู พระพุทธเจ้า
 ภายหลังจึง เข้ามา ถู ด่า ถิ่น อิศลาม ข้อที่ ว่า เจ้าเมือง บัตตาน เป็น
 ผู้หญิงนั้น ไม่ใช่ เพราะถูก ยังเป็นเด็ก อย่างพระยาวิชเยศวร ธิร กิดาวไว้ ใน
 หนังสือ ข้าพเจ้าได้ เห็น จดหมาย เหตุ เก่า หายเรื่อง แม่ ที่ พวก
 พ่อค้าฝรั่ง ซึ่งไป มา ค้าขาย ครัง แผ่นดิน สมเด็จพระเจ้า ทรง ชวรม ศดอด
 จน แผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช ได้จัดไว้ กล่าวคือ กั้น ว่า
 ประเพณี การ ปกครอง เมือง บัตตาน เลอก ผู้หญิงในวงศ์ตระกูลเจ้าเมือง
 ซึ่งมี อายุ มาก จน พัน เขตต์ ที่ จะมี บุตร ได้ เป็นนางพระยา ว่าราชการ
 เมือง สืบ ๆ กันมา ประเพณี อย่างนี้ ใช้ ในบางเมือง ใน เกาะ สมุทร
 ก่อน แล้ว พวก เมือง ตัน จึง เอา อย่าง มาใช้ พึง เด็ก ประเพณี
 ใน ชน กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใน ตอน หลังๆ อีก ข้อ ๑ ซึ่งกล่าว
 ด้วย การ ตั้งข้าราชการไทยไป เป็นพระยาบัตตานีเมื่อใน รัชกาล ที่ ๑ ศดอด
 มา จน เรือง แยก เมือง บัตตานี ออก เป็น ๓ หัว เมือง นั้น ความ สดาก
 กับ หนังสือ พระราชพงศาวดาร อยู่ เรื่อง เมือง บัตตานี ว่า โดยใจความ
 เป็น ดงน เมื่อ กรุงเก่า เสีย แก่ พม่า ชาติ ก บรรดา หัวเมือง แยก

ก

มระดาญที่ เคยชน กรุงศรีอยุธยา พากัน ตัง เป็น อิศระ ครังกรุงธนบุรี ยัง
 ไม่ได้ปราบปราม ดง ได้ตั้ง แต่ ก่อน มา จน ใน รัชกาล ที่ ๑ กรุง
 รัตนโกสินทร์ เมื่อ ปี มะเส็ง สัปตศก พ. ศ. ๒๓๒๘ พระมา ยก กองทัพ
 ใหญ่ เข้า มาตี สยาม ประเทศ ทุก ทิศ ทุก ทาง เมื่อไทย รบ ชนะ พระมา
 ที่ เข้ามา ทาง เมือง กาญจนบุรี และ ที่ ดง มา ทาง เหนือ ตี แยก กลับ ไป
 แล้ว พระบาท สัมเด็จพระพุทธ ยอดฟ้า จุฬาโลก มีรับสั่ง ให้ กรม
 พระราชวัง บวรมหาสุรสิงหนาท เสด็จ ยกทัพหลวง ดง ไป ปราบปราม
 พระมา ทาง หัวเมือง บกษ ไค เมื่อ ตี กองทัพ พระมา แยก ไป หมด แล้ว
 กรม พระราชวัง บวร ฯ เสด็จ ดง ไป ประทับ อยู่ ที่ เมืองสงขลา มีรับสั่ง
 ออก ไป ถึง บรรดา หัวเมือง แยก มะดาญ ซึ่ง เคยชน กรุงศรีอยุธยา ให้
 มา อ่อน น้อม ตั้ง แต่ ก่อน พระยา ไทรบุรี พระยา ตรังกานุ ยอม อ่อน
 น้อม โดยดี แต่ พระยา บัตตานี ขัดแย้ง ไม่ มา อ่อน น้อม กรม พระราช
 วัง บวร ฯ จึง มีรับสั่ง ให้ กองทัพ ยก ดง ไป ตี เมือง บัตตานี เมื่อ ตี
 ได้ แล้ว ไม่กล่าวไว้ ใน หนังสือ พระราชพงศาวดาร ว่า ได้ทรง ตั้ง ให้
 ผู้ใด ว่า ราชการ เมือง บัตตานี ก็จริง แต่ เหตุการณ์ ที่ เกิด ภายหลัง
 ทำให้เข้าใจ ว่า ได้ทรง ตั้ง ให้ แยก ซึ่งเป็น เชื้อวงศ์ พระยา บัตตานี เดิม เป็น
 ผู้ว่า ราชการ เมือง บัตตานี พระยา บัตตานี คนนี้ ไม่ ช้อ ตรงต่อกรุง เทพ ฯ
 เมื่อ ปี ระกา เอกศก พ. ศ. ๒๓๓๒ มี หนังสือ ไป ชวนองเชียงสือ เจ้าอนมก
 ให้ เป็นใจ เข้า กัน มา ตี หัวเมือง ใน พระราชอาณาจักร องเชียงสือ บอก
 ความ เข้า มา กราบ บังคม ทูล พระบาท สัมเด็จพระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลก
 ต้อง ยก กองทัพ ดง ไป ตี เมือง บัตตานี อีก ครัง ๑ ที่ ดง ไทย เป็น ผู้ว่า ราช

การ เมือง บัณฑิต ตามที่ กล่าวใน หนังสือ ของ พระยาวิเชียรคีรี เห็นจะตั้ง
เมือง บัณฑิต ได้ ครังที่ ๒ นี้ ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ พระม้ามืดจะยก
กองทัพเข้ามาตี กรุง สยามอีก พระม้ามืด ถ่อม พระยาไทรบุรี ๆ เอา
ใจไป เมื่อแม่ แก่ พระมา ชาศึก เคย ยุง พวก มะลายู เมือง บัณฑิต ให้
เป็น กบฏ ชน ด้วย สาเหตุ เมือง กัน ดัง กล่าวมานี้ จึงได้ โปรดให้
แยก เมือง บัณฑิต เดิม ออก เป็น แต่ เมือง เด็ก ๆ ๗ หัวเมือง แต่ วงศ์
วาน ช่อเลี้ยง ผู้ว่าราชการ เมือง ท่ง ๗ ตามที่ พระยาวิเชียรคีรี จดไว้ ใน
พงศาวดารนี้ ข้าพเจ้า เข้าใจ ว่า ถูกต้อง ด้วย เมือง ดัง ขาดได้
กำกับ ว่ากล่าวมณฑล บัณฑิต ตลอดจน จน จัดตั้ง มณฑล บัณฑิต เป็น
มณฑล เทศาภิบาล ๑ ต่าง หากในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีมะเมีย อัฐศก
พ. ศ. ๒๔๔๙.

เรื่อง พง ศาวดาร เมือง ดังขาด นั้น ที่จริง พระยาวิเชียรคีรี (ชม)
คงใจจะกล่าวถึง พง ศาวดาร ตระกูล ณ ดังขาด ยิ่งกว่าจะแต่งเป็น
พงศาวดาร เมือง พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เคยให้ข้าพเจ้าดูหนังสือเรื่อง
นี้ แต่ได้เคยพูดกันถึงเรื่อง หนังสือนี้ มาตั้งแต่แรกแต่ง เนื้อความ
ตามเรื่องราวที่เป็น พง ศาวดาร เมือง ดังขาดเอง ไม่ตรงตามที่ พระยา
วิเชียรคีรี กล่าว อยู่หลายแห่ง ข้อนี้ จะเห็นได้ ในหนังสือ พระราช
พงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ แต่หนังสือ จดหมาย เหตุ
หลวงอุดมสมบัติ ว่าโดยย่อ หัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายตะวันตกที่นับว่า
เป็นเมืองสำคัญ แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มาจนรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตน
โกสินทร์นี้ ๓ เมืองด้วยกัน ช้างเหนือ คือเมืองชุมพร เขตต์จรดทั้ง
ทะเล นอกทะเล ใน ต่อลงไปถึงเมืองถลาง ตั้งอยู่ที่เกาะภูเก็ตทุก

วันนั้น (ซึ่งที่จริง ควร จะ เรียก ว่า เกาะ ถดาง) รักษา ชาย พระราช
อาณาจักร ข้าง ทะเล ตะวัน ตก ค่อยลงไป ถึง เมือง นคร ศรี ธรรมราช
ใหญ่กว่าทุกเมือง มีเมืองไชยาอยู่ข้างเหนือ เมืองพัทลุงอยู่ข้าง
ใต้ ทั้ง ๒ เมืองนี้ แม้ในทำเนียบว่าชนกรุงเทพฯ ตามการที่เป็นจริง
อยู่ในอำนาจเจ้าพระยาานคร มีมากก็น้อย เมืองสงขลาบางที่จะเคยเป็น
เมืองมาแต่โบราณกาล แต่ไม่มีอะไรเป็นสำคัญ นอกจากชื่อกับ
ที่ฝังศพพระยาแขกแห่ง ๑ ซึ่งเรียกว่า “มรทุม” แต่ท่าเดทองที่คิด
ในการค้าขายด้วย ตั้งอยู่ปากน้ำเมืองพัทลุง สินค้าเข้าออกทางทะเล
ล้าไปมากับเมืองพัทลุง ต้องอาศัยเมืองสงขลาเป็นที่ถ่ายลำ พวก
จีนจึงมาตั้งค้าขายที่เมืองสงขลา จีนฮกเกี้ยนคน ๑ ในพวกที่
มาตั้งค้าขายอยู่เมืองสงขลา นั้น ที่เป็นคนตระกูลวงศ์ของพวก
ณสงขลา โดยลำดับกิติเข้ารับราชการเป็นนายกองด้วยก่อน แต่มี
บำเหน็จความชอบ จึงได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ซึ่งกตัม
คงชนใหม่

ที่เมืองสงขลาเป็นเมืองชนเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ที่จริง
เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ
ประการที่ ๑ เป็นแต่ที่ประชุมการค้าขาย แรกตั้งขึ้นเป็นเมือง
อย่างเล็ก ๆ

ประการที่ ๒ ไม่เป็นที่มั่นคง ปราภฏในหนังสือพระราช
พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ว่า แม้แขกสดุดก็เคยมาตั้งเมือง
สงขลาได้ ที่มาตั้งเป็นเมืองใหญ่ชนกรุงเทพฯ เป็นชนหลังมา

ในปลายรัชกาลที่ ๑ หรือต้นรัชกาลที่ ๒ ภายหลังมาเมื่อเมืองสงขลา
เจริญขึ้น ปรากฏเวลา มีราชการ เกือบของ ต้องปราบปรามเมือง
ไทรบุรี แต่เมืองปัตตานี ข้าพเจ้าเข้าใจว่าข้างในกรุงเทพ ฯ จะ
ไม่อยากให้เจ้าพระยา นคร มีอำนาจ มากเกินไป หรือจะเป็นด้วย
เห็นการลำบากเกินกว่าที่เจ้าพระยา นคร จะบังคับบัญชา ได้เรียบร้อย
ทั่วไป จึงตั้งเมืองสงขลาให้เป็นเมืองใหญ่ อีกเมือง ๑ สำหรับ
ตรวจตราดูแลเมืองมลายูข้างฝ่ายตะวันออก เมืองนครศรีธรรมราช
ให้ตรวจตราว่ากล่าวข้างฝ่ายตะวันตก อันคิดเนื่องกับเขตแดนอังกฤษ
ลักษณะการ อันเป็นพงศาวดารเมืองใจความ เป็นดังกล่าวมานั้น

เรื่องพงศาวดารเชียงใหม่ ซึ่งพระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) แต่ง
ขึ้น เป็นเรื่องพงศาวดาร ในตอนกรุงรัตนโกสินทร์ นี้เอง แต่จะเป็น
ประโยชน์แก่ผู้อ่าน ให้รู้เรื่องราววงศ์ตระกูลของเจ้านาย ในมณฑล
พายัพ ซึ่งรับราชการอยู่ในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง
เมืองนครลำพูนทุกวันนี้ ว่าเกือบของแต่สืบวงศ์ตระกูลมาอย่างใด

หนังสือพงศาวดารทั้ง ๓ เรื่อง เป็นหนังสือควรอ่าน ด้วยอาจ
จะมีความรู้พิเศษ บางอย่างอันมิได้ปรากฏในหนังสืออื่น ควรสรรเสริญ
พระยาวิเชียรคีรี (ชม) พระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น) ที่ได้อุตสาหะ
เรียบเรียงขึ้นไว้

อนึ่ง ในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ เจ้าภาพได้เรียงประวัติย่อของ
ผู้มรณะส่งมาให้พิมพ์ลงไว้ด้วย จึงได้พิมพ์ไว้ต่อท้ายคำนำ

หลวงชนาธิกรณ์อนุมัติ (สิงโต ลิมปพันธ์)

ชาตะ วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓

มรณกรรม วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐

ประวัติ

หลวงชนาธิกรณอนุมัต (สิงห์ โต ดิมปพันธ์) เกิดที่เมืองพิษย
วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ (ปีมะเมีย) อุปสมบทที่สำนักพระครู
วิเชียร บุญญามหาคุณ (โท) ที่วัดมหาธาตุจังหวัดพิษย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓
(๓วัน) เป็นบุตรนายฮ่วยเซี่ย นางชา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ครองเกิดเงว จดจต จังหวัดแพร่ ได้จัดการ
ช่วยเหลือราชการปราบเงวได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นชนนา
ธิกรณอนุมัต เป็นกรรมการที่ปรึกษาราชการจังหวัดสวรรคโลก เมื่อ
วันที่ ๒๔ พฤศจิกายนพ.ศ. ๒๔๔๕ ต่อจากนั้นมากได้ช่วยเหลือราชการที่
จังหวัดสวรรคโลกแถมณฑลพิษณุโลก ได้เดือนเป็นหลวงชนาธิกรณ
อนุมัต วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ แต่ได้รับพระราชทานยศเป็น
รองอำมาตย์โท เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้รับพระราชทานเหรียญทวิชาติเชกเงิน ๑ เหรียญ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานเหรียญรัชมังกดาภิเชกเงิน ๑ เหรียญ
พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเชกเงิน ๑ เหรียญ

(ราชการพิเศษ) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด
พิษย ทำพลับพลาไว้ใต้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จังหวัด
พิษย ครัง ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ช่วยเหลือราชการจัดหาเสบียงอาหาร
ส่งกองทัพ พระยาศรีวิชัยนาคย ครอบปราบผู้ร้ายเงวเมืองแพร่ ครัง ๑ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๐ แต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้ช่วยจัดการไว้ใต้พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ครังยดางพระราชอิศริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช
ใต้ดงประพาสจังหวัดสวรรคโลก ๒ ครัง

หลวงชนาธิกรณฯ เริ่มป่วยเป็นโรคอัมพาตแต่วันที่ ๒๑ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๗๐ ถึงแก่กรรมวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐

สารบัญ

พงศาวดาร เมือง บัตตานี	หน้า ๑
พงศาวดาร เมือง สงขลา	๑๑ ๓๐
พงศาวดาร เมือง นคร เชียงใหม่	๑๑ ๗๕

แต่เวตาหติมโตระเคียมจะหตอบนทองเหลืองใหญ่ ๓ กระบอกนั้น ได้
 เทบน ๒ กระบอกเสร็จแล้ว บนกระบอกที่ ๓ เทไม้ลง หติมโตระเคียม
 นายช่างก็ไดตงการเดินให้วบวงสรวงแถบนาบนชนหลายอย่าง บน
 กระบอกที่ ๓ นนกกยงเทไม้ลง ในตอนที่สุดหติมโตระเคียมมีความเค้นใจ
 กล่าวคำปฏิญาณว่า ขอให้เทบนครงนี้ดังดแล้ว หติมโตระเคียมยอมเอา
 ชีวิตหติมโตระเคียมเดินถวาย ครั้นกล่าวคำปฏิญาณเช่นนั้นแล้ว พเอิญ
 เทบนลงได้เต็มบริบูรณ์ดี ฝ่ายหติมโตระเคียมนายช่างก็จตแจ้งแตงบน
 ๓ กระบอกเกลี้ยงเกลตาเสร็จแล้ว เวตาจะตองยังบน ๓ กระบอกนั้น
 จตแจ้งตงเครื่องบวงสรวงเดินไหวแล้วประจุบนเขาทง ๓ กระบอก กจต
 บนกระบอกที่ ๑ ที่ ๒ เป็นลำดับไป ครั้นถึงจะจตกระบอกบนที่ ๓
 หติมโตระเคียมนายช่างก็เข้าไปยืนตรงปากกระบอกบน แล้วกล่าวคำ
 ที่หติมโตระเคียมได้ปฏิญาณไว้ ถ้าบนกระบอกนเทตงดแล้วจะเอาชีวิต
 เป็นเครื่องเดินไหวบน ครั้นหติมโตระเคียมได้ตงใจยอมดงทปฏิญาณ
 ไว้แต่ก่อนแล้วก็บอกให้คนจตบน พอบนตงออกแรงดินหอบพาหติม
 โตระเคียมสูญหายไปในเวตานั้น แดบนทนางพระยาบัตต่านให้หติมโตระ
 เคียมเป็นนายช่างหตอชน ๓ กระบอกนั้น กระบอกที่ ๑ ให้ชื่อวานาง
 (บ้านง ?) บัตต่าน กระบอกที่ ๒ ชื่อครันคว กระบอกที่ ๓ ชื่อมหา
 หตาทอ อยู่ต่อมานางพระยาบัตต่านตาย สุตต่านในวงค์ญาติ
 เป็นเจ้าเมืองบัตต่านชน.

เวตาสุตต่านเป็นเจ้าเมืองบัตต่านชนนั้น หาได้ยี่ ว่าการทตาท
 บานนางทนางพระยาบัตต่านว่าการอยู่เดิมไม่ สุตต่านเลื่อนไปตงบ้าน

เรือนอยู่ ในที่ตำบลบ้านยี่ริง ฝ่ายทิศตะวันออกแต่บ้านนางพระยาปัตตานี
 ระยะทางเดินเท้าตรงแต่บ้านมะนาทนางปัตตานีว่าการอยู่ ไปถึงบ้านยี่ริง
 ๗ ชั่วโมงครึ่ง แต่บ้านที่ผู้ติดตามไปตั้งว่าการอยู่นั้น ตรงกับท่าบ้าน
 ยี่ริงริมคลอง เวลานั้นเปลี่ยนชื่อเป็นระตู พลเมืองเรียกกันว่าระตูปะกาดัน
 แปลเป็นภาษายามเรียกว่าระตูหน้าท่า แลระตูปะกาดันคนนั้น คำเล่าภา
 กันว่าเป็นคนมีสติปัญญาแต่อำนาจมาก เมืองที่ใกล้เคียงก็ความกลัวอยู่
 ขณะนั้น ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 เมื่อจุลศักราช ๑๑๔๗ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้จัดยกกองทัพ
 ออกไปปราบปรามศึกพม่าถึงหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ครั้นกองทัพออกไป
 ถึงเมืองสงขลา มีชาวเขามาว่าเมืองปัตตานีก่อการกำเริบชนมาก
 โปรดเกล้าฯ ให้จัดพระยากระตาโฮม พระยาเด่นหาญ (ทองอิน)
 พระยาพิฑู (ทองขาว) หลวงสุวรรณคีรี (บุญชัย) ผู้ว่าราชการ
 เมืองสงขลา ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เป็นแม่ทัพหน้ายกออกไปตีเมือง
 ปัตตานี ได้สู้รบกับระตูปะกาดันที่ตำบลบ้านยี่ริง ระตูปะกาดัน
 สู้รบทนกองทัพมิได้ ก็อพยพแตกหนีขึ้นไปทางเมืองรามันห์ พระยา
 กระตาโฮมแม่ทัพเห็นว่า ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เป็นผู้รู้จักทาง
 ที่แห่งกองรวมคนพิฑูสงขลาให้ปลัดจนะ (ขวัญชัย) เป็นหัวหน้าตี
 ตามระตูปะกาดัน ปลัดจนะ (ขวัญชัย) ตามระตูปะกาดันไป
 ทัพที่ปลัดจนะนำเมืองรามันห์ริมแดนเมืองแปะได้สู้รบกันในตำบลนั้น ระตู
 ปะกาดันถูกกระสุนปืนตาย ในระหว่างนั้นกรมพระราชวังบวรสถาน
 มงคล ได้จัดยกทัพเรือไปตั้งอยู่ที่ปากอ่าวเมืองปัตตานี ครั้นพระยา

กระจาโหมกองทัพนาคระตูประกาศตนแตก แต่ได้ศักระระตูประกาศตนมาแล้ว
 พระยากระจาโหม พระยาเส้นหาญ (ทองอิน) พระยาพัทลุง
 (ทองขาว) หลวงสุวรรณคีรี (บุญชัย) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา
 ปลัดจระนะ (ขวัญชัย) พร้อมกันลงไปเฝ้าในเรือพระที่นั่งหน้าเมืองปัตตานี
 ทูลแจ้งราชการ รับสั่งให้นำบันใหญ่ ๒ กระบอกที่เก็บได้ลงมาเรือจะเอา
 เข้ามากรุงเทพ ฯ ปลัดจระนะ (ขวัญชัย) ได้จัดแจงเรือบรรทุกบัน
 นำลงไปถวาย บันกระบอกที่ ๑ ชื่อนางปัตตานีนั้นออกไปถึงเรือหลวง
 ก่อน ได้ยกบันขึ้นบนเรือหลวงเสร็จแล้ว เรือที่บรรทุกบันกระบอก
 ที่ ๒ ซึ่งชื่อศักรนครตกอยู่ข้างหลัง เกิดพายเรือที่บรรทุกบันกระบอกที่ ๒
 ชื่อศักรนครตกลง บันจมน้ำสูญหายไปด้วย กรมพระราชวังบวรสถาน
 มงคล โปรดเกล้าฯ ให้ปลัดจระนะ (ขวัญชัย) เป็นผู้ว่าราชการ
 เมืองปัตตานี ยกคนไทยเตล็ด้วยคืบมาเมืองสงขลา เมืองพัทลุง
 เมืองจระนะ ซึ่งเป็นญาติพี่น้องหรือพรรคพวกปลัดจระนะ (ขวัญชัย) ให้
 อยู่เป็นกำลังรักษาราชการเมืองปัตตานี ๕๐๐ คนเศษ ครั้นทรงจัดการ
 เมืองปัตตานีเสร็จแล้วได้ยกกลับกรุงเทพ ฯ หลวงสุวรรณคีรี (บุญชัย)
 ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ก็ตามเสด็จเข้ามากรุงเทพ ฯ ด้วย โปรดเกล้าฯ
 ให้หลวงสุวรรณคีรี (บุญชัย) เป็นพระยาสงขลา โปรดเกล้าฯ พระ
 ราชทานตราตั้งให้พระยาสงขลา (บุญชัย) เชิญออกไปพระราชทาน
 ให้ปลัดจระนะ (ขวัญชัย) เป็นพระยาปัตตานี แต่โปรดเกล้าฯ ให้
 เมืองสงขลาเป็นเมืองตรชนกกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้าฯ ให้เมืองจระนะ
 เมืองเทพา เมืองปัตตานี อยู่ในความกำกับดูแลของเมืองสงขลา

ปลัดจระนะ (ขวัญชัย) ครั้นได้รับพระราชทานตราตั้งเป็นพระยา
 บัณฑิตแล้ว ได้ตั้งบ้านเรือนว่าราชการอยู่ในตำบลบ้านมะนา ใน
 ปากอ่าวตาน้ำเมืองปัตตานีฝ่ายทิศตะวันออก ในที่ตำบลนั้นสมัยนั้นพลเมือง
 เมืองปัตตานีเรียกกันว่า อ่าวนาเกลือ ในระหว่างพระยาบัณฑิต
 (ขวัญชัย) ว่าราชการเมืองปัตตานีอยู่นั้น บ้านเมืองก็เป็นการปรกติ
 เรียบร้อย ครั้นพระยาส่งขตา (มุ่นชัย) ถึงแก่อนิจกรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ตั้งให้หลวงนายฤทธิ (เถียนจ้อง) หลานซึ่งรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ
 เป็นพระยาส่งขตา ในระหว่างพระยาส่งขตา (เถียนจ้อง) ว่าราชการ
 เมืองส่งขตาอยู่นั้น พระยาบัณฑิต (ขวัญชัย) ถึงแก่กรรมลง
 โปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายพ่าย น้องร่วมบิดามารดาแต่พระยาบัณฑิต
 (ขวัญชัย) เป็นพระยาบัณฑิต ตั้งให้นายยมชัยบุตรพระยาบัณฑิต
 (ขวัญชัย) เป็นหลวงสวัสดิภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองปัตตานี ครั้นพระยา
 บัณฑิต (พ่าย) ได้ว่าราชการเมืองปัตตานีขึ้น หาได้ว่าราชการอยู่ที่ยาน
 พระยาบัณฑิต (ขวัญชัย) ไม่ เลื่อนไปตั้งว่าราชการอยู่ที่บ้านยามู ฝ่าย
 ทิศตะวันออกแต่บ้านพระยาบัณฑิต (ขวัญชัย) ห่างออกไปทางเดินเท้า
 ประมาณ ๓ ชั่วโมงเศษ ในระหว่างพระยาบัณฑิต (พ่าย) ไปว่าราชการ
 อยู่ที่บ้านยามูนัน พวกเจ้าเหียด ๓ พวกรัตนาวง ๓ เป็นคนชาติมลายู
 คบคิดกันเป็นโจรเข้าตีปล้นบ้านพระยาบัณฑิต (พ่าย) บ้าง บ้าน
 หลวงสวัสดิภักดี (ยมชัย) ผู้ช่วยราชการบ้าง พระยาบัณฑิต (พ่าย)
 หลวงสวัสดิภักดี (ยมชัย) ได้สู้รบพวกเจ้าเหียด พวกรัตนาวง พวก
 เจ้าเหียดพวกรัตนาวงสู้พระยาบัณฑิต (พ่าย) หลวงสวัสดิภักดี (ยมชัย)

มิได้ แยกให้ไปช้อนอยู่ตามบ้านกระดากอ ที่เป็นหัวหน้า
หรือตัวนายก็เข้าไปเมืองสงขลาตะโกยต่อพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง)
พระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) ก็ยกโทษให้พวกกล้าเหียดพวกรัตนาวงเป็น
ภาคทัณฑ์ไว้ แลจัดแยกให้พวกกล้าเหียดพวกรัตนาวงเป็นกองตั้งชั้น
ตั้งหลายชั้นอยู่กับเมืองสงขลา คนประมาณ ๔๐๐ คราวเศษ แลให้
อยู่ตามบ้านกระดากอเป็นแขวง ๑ ตัวนายหรือหัวหน้านั้นตั้งให้เป็น
แม่กองคุมเดชในกองพวกนี้ ด้วยเห็นว่าถ้าจะบังคับให้พวกกล้าเหียด
พวกรัตนาวงไปอยู่ในบังคับพระยาปัตตานี (พ่าย) อีกกลัวจะไม่สิ้นความ
พยายาม จะเกิดวิวาทรบกันไม่รู้แล้ว จึงได้จัดพวกนี้ให้แยกชั้นเดี่ยว
กับเมืองสงขลาของ ๑ พวกกล้าเหียดพวกรัตนาวงซึ่งแยกเป็นกอง
ตั้งหลายชั้นชนกับเมืองสงขลาแล้ว ก็เรียกรายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใน
แขวงบ้านหนองจิกบ้างยริงบ้าง เหตุด้วยในแขวงตำบลทกระดากอ
ไม่มีที่จะทำนา หัวหน้าที่เป็นแม่กองคุมอยู่นั้น ครั้นถึงกำหนดจะตั้ง
หลายชั้นชนกับเมืองสงขลาแล้ว ก็เที่ยวเรียกไปตามบ้านชู้ เรียกชั้น
เรียกหลายครั้งกับเมืองสงขลาตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ในระหว่างพระยา
ปัตตานี (พ่าย) ว่าราชการเมืองอยู่ ในอาณาเขตเมืองปัตตานีเกิดโจร
ผู้ร้ายเที่ยวปล้นบ้านเรือนชุกชุม พระยาปัตตานี (พ่าย) ปรานปราม
ไม่ลงบดได้ ก็บอกหนังสือแจ้งราชการเข้ามาเมืองสงขลา พระยา
สงขลา (เถียนจ๋อง) ก็นำหนังสือบอกเข้ามากรุงเทพฯ

โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยสงคราม กับพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง)
ออกไปแยกเมืองปัตตานีเป็น ๗ เมือง พระยาอภัยสงคราม พระยา

๗
สระโหรบักหักเรียงไปจนถึงบ้านตรัง ฝ่ายตะวันตกคือพรหมแดนเมือง
ปัตตานี ตั้งแต่ยาวโคตรริมทะเลลงไป ทิศใต้บักหักเรียงจนไป
จนถึงต้นพิศุทใหญ่หว่างบ้านโต๊ะโล่มบ้านกะด บักหักเรียงลงไปถึง
ต้นยางซาคัมหว่างบ้านดีโต๊ะบ้านอะโห ตั้งแต่บ้านอะโหเรียงลงไปถึง
ต้นมะม่วงใหญ่ตะวันตกบ้านเกาะดากา บักหักเรียงลงไปถึงบ้าน
ก่อหวายบ้านสระตาดบ้านประดู่ลงไปถึงบ้านน้ำไล่ตลอดไปหัก & เพียงบ้าน
นาท่า ดั้นเขตรเมืองยริง

เขตรแดนเมืองสาบบุรีรอบตัว ฝ่ายเหนือจดทะเล ฝ่ายตะวันออก
บักหักตลอดจนายากัง ตั้งแต่ทะเลเรียงไปบักหักบ้างมีต้นไม้ ใหญ่บ้าง
เป็นเขตรจนจดคลองตรวบ ฝ่ายตะวันออกเป็นเขตรเมืองกลันตัน ฝ่าย
ตะวันตกเป็นเขตรเมืองสาบบุรี ฝ่ายใต้มีเขาใหญ่ที่ยาวไปตะวันออกตะวันตก
เป็นเขตรแดน พันเขาบักหักที่บ้านยังอเรียงไปตะวันออกบักหักบ้าง
ต้นไม้ ใหญ่บ้างจนจดคลองตรวบ ฝ่ายเหนือเป็นเขตรเมืองสาบบุรี
ฝ่ายใต้เป็นเขตรเมืองระแงะ ฝ่ายตะวันตกมีปลายคลองตายเป็นเขตรคือ
พรหมแดนเมืองยริง บักหักแต่พรุกระจุดตลอดไปถึงบ่อหมาหังเรียง
ขึ้นไปพรุใหญ่ มีต้นไม้ ใหญ่บักหักไปถึงคลองน้ำโพรงจรเข้เขาห้อย
คือพรหมแดนที่กะดากอ ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ ไปถึงเขามูโตเป็นเขตร
ตลอดไปคลองฆอหลอกระบัดคือพรหมแดนเมืองรามันห์ ดั้นเขตรเมือง
สาบบุรี

เขตรแดนเมืองระแงะรอบตัว ฝ่ายเหนือมีภูเขาใหญ่ที่ขวางยาว
ไปตะวันออกตะวันตกเป็นเขตรแดน บักหักบ้างมีต้นไม้ ใหญ่บ้างเรียง

ไปจนจกคลองตรวจ ฝ่ายเหนือเป็นเขตรเมืองสายบุรี ฝ่ายใต้เป็น
 เขตสระแจะ ฝ่ายตะวันตกเขาหัดหยอเป็นแดนลงมาแบงอบกหักดักบ้างมี
 ต้นไม้ ใหญ่บ้าง มีสายห้วยน้ำตลอดขึ้นมาบ้านสู่เปะบ้านปะหมอด
 บักหักดักบ้างมีต้นไม้ ใหญ่บ้างมีเขาบ้าง เวียงไปจนถึงคลองตามะหัน
 ค่อพรมแดนเมืองสายบุรี ฝ่ายตะวันออกคลองตรวจเป็นแดนตลอดขึ้น
 ไปบ้านโคะเคะ บักหักดักตั้งแต่บ้านโคะเคะไปถึงพรุ ดั้นพรุเป็นลำ
 ห้วยเรียกว่าอาเหือหนอ เป็นคลองเขตรแดนตลอดไปถึงตกหมกเหมือง
 ทอง ฝ่ายตะวันออกค่อพรมแดนเมืองกณันตน ฝ่ายใต้ ไม่มีหักดัก
 ไปตะวันตกเฉียงใต้ ตลอดไปปะโดมจกคลองน้ำเมืองแปะ ตั้งแต่ตก
 หมกไปฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ เป็นป่าดงใหญ่ตลอดไปไม่มีหักดักไม่มี
 ลำคัญ ดั้นเขตรเมืองสระแจะ

เขตรแดนเมืองรามันห์หรือบคว ฝ่ายเหนือบักหักดักทนาดาค่อ
 พรมแดนเมืองยริง เวียงไปค่อพรมแดนเมืองปัตตานี ตลอดไปถึง
 เขาปะราหมะค่อพรมแดนเมืองยะดา เวียงไปจนถึงปะหมอดสะเคาะ
 เหนือกำแพงจีนแหะ บักหักดักไปถึงบ้านกาดันอะหรือจกคลองใหญ่ท่า
 ดาบไปตามลำคลองคนละฟาก ฟากเหนือเป็นเขตรเมืองยะดา ฟาก
 ใต้เป็นเขตรเมืองรามันห์ จนถึงบ้านบะนางสะดา ฝ่ายตะวันตกค่อ
 พรมแดนเมืองไทรบุรี มีเขาสะปะเหดะทชวางอยู่เป็นเขตรแดน
 มีต้นไม้ ใหญ่มีคลองน้ำมีเขาบ้าง ฝ่ายตะวันตกเฉียงใต้ตลอดไปถึง
 เขามะนะเงาะ มีเขาเนื่องกันไปในที่ยารม มีห้วยน้ำแลต้นไม้ ใหญ่
 ตลอดไปค่อพรมแดนเมืองแปะ ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คลอง

ห้องสมุดพุทธสมาคม

๓๑

จังหวัดนครราชสีมา

นำเมืองแปะ คดออกไปคดองน้ำบะโตมจตคกหมกเหมองทองแขวง
เมืองระแงะ ฝ่ายคว้นออกตั้งแต่เขาหัดหยอตงมาปักหลักข้างมต้นไม้
ใหญ่บ้าง จนถึงดำห้วยแบ่หิงอต่อพรมแดนเมืองระแงะ ปักหลัก

คดอดถึงบ้านสุเปะ บ้านประฆะหลอจคดองกำมู ปักหลักไปจค

เขามูโคเรียงตงมาขอหลอกระบัตต่อพรมแดนเมืองลำยบุรี คดอดมา

ถึงบ้านตรังบ้านท่าทุ่งต่อพรมแดนเมืองยริง ต้นเขตรเมืองรามันห์

เขตรแดนเมืองยะดาร์อบตัว คว้นออกเฉียงใต้ตั้งแต่เขาประราหมะ
ปักหลักเรียงตงไปคว้นออกถึงประฆะหลอตะเคาะเหนือบ้านจินแหว คดอด

ไปถึงบ้านกะตันอะหอรจนถึงคดองใหญ่ท่าลำบจคบ้านบะนางตะดา ฟาก

เหนือเปนเขตรเมืองยะดา ฟากใต้เปนเขตรเมืองรามันห์ ฝ่าย

คว้นออกเฉียงเหนือต่อพรมแดนเมืองปัตตานี ตั้งแต่ตะโหตะเปาะยัว

นิงมีลำยห้วยไปจคคดองน้ำท่าลำบ ฟากคดองคว้นตกเปนเขตรเมือง

ยะดา ฟากคดองคว้นออกเปนเขตรเมืองปัตตานี ฝ่ายเหนือต่อ

พรมแดนเมืองหนองจิก เขาคำดาภิรีเปนแดน ฝ่ายคว้นตกต่อ

พรมแดนเมืองไทรบุรี มีคดองบาโงยเปนเขตรแดนชนไปถึงบ้านย่น

คดอดไปบ้านบะเหตาะ ฝ่ายคว้นตกคดอดไปจคเขาเหมืองคิระดามู

ต้นเขตรเมืองยะดา

เขตรแดนเมืองหนองจิกรอบตัว ฝ่ายเหนือจคทเต ฝ่าย

คว้นออกหลักแดนคดองน้ำคิตต่อกับเมืองปัตตานี ฝ่ายใต้ต่อพรมแดน

เมืองยะดา ฝ่ายคว้นออกตั้งแต่หาดดูโอบาโกยริมคดองใหญ่ท่าลำบ

เรียงไปบ้านทุ่งยาวคดอดไปลำยห้วยเรียกว่าคดองสำมี พันแก่คดอง

พร้อมด้วยพระยาดังขตา (เถยนจ้อง) บังคับให้พระยาบัตตานี
 (พ่าย) เลื่อนจัดหาในพวกตระกูลศวันตระกูลหนี ที่พระยาบัตตานี
 (พ่าย) ได้เคยใช้สอยเห็นว่าจิตใจเรียบร้อยมาแต่ก่อนนั้น จดราย
 ชื่อกระต๊วให้ครบทั้ง ๖ เมือง พระยาบัตตานี (พ่าย) ก็จดรายชื่อ
 ขนย่นต่อพระยาอภัยสงครามข้าหลวง พระยาดังขตา (เถยนจ้อง)
 รายชื่อที่พระยาบัตตานี (พ่าย) ยื่นนั้น คือหนีตะ เดิมพระยาบัตตานี
 (พ่าย) ตั้งให้เป็นทขุนปลัดกรมการ ๑ หนีตะ เป็นน้องชายจาก
 หนีตะขุนปลัด ๑ ศวันหม่าได้ เดิมพระยาบัตตานี (พ่าย) ตั้ง
 ให้เป็นนายอำเภออยู่ที่บ้านรามันห์ ๑ ศวันยลต เป็นวงศ์ญาติ
 ศวันหม่าได้ ๑ ศวันสุ่หลง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านกะละ ๑
 ศวันหนี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านหนองจิก ๑ ครั้นพระยา
 อภัยสงครามข้าหลวง พระยาดังขตา (เถยนจ้อง) ได้รายชื่อ
 ครบ ๖ เมืองแล้ว ก็จัดให้ศวันสุ่หลงเป็นผู้รักษาราชการเมืองบัตตานี
 ให้ศวันหนีเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก ให้ศวันหม่าได้เป็นผู้
 รักษาราชการเมืองรามันห์ ให้ศวันยลตเป็นผู้รักษาราชการเมืองยะตา
 ให้หนีตะเป็นผู้รักษาราชการเมืองสายบุรี ให้หนีตะเป็นผู้รักษาราชการ
 เมืองระแงะ ให้พระยาบัตตานี (พ่าย) เป็นผู้รักษาราชการเมืองยริง
 แต่หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มชาย) ให้คงเป็นผู้ช่วยราชการอยู่ในพระยา
 บัตตานี (พ่าย) ผู้รักษาราชการเมืองยริง พระยาอภัยสงคราม
 ข้าหลวง พระยาดังขตา (เถยนจ้อง) ครั้นแยกเขตแดนแดนจัด
 ให้มหาดูรักษาราชการเมืองระแงะแล้ว พร้อมกันกับกรุงเทพฯ ๑ กรม

บังคมทูลรายงานตามทแยงเมืองปัตตานีออกเป็น ๗ เมือง แดงัดให้มี
 ผู้รักษาราชการไว้ทุกเมืองแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 ทราตรตามรายชื่อ ซึ่งพระยาอภัยสงครามข้าหลวง พระยาดังขดา
 (เถียนจ่อง) จัดไว้ ในตอนนั้นชื่อพระยาทั้ง ๗ เมืองที่โปรดเกล้าฯ
 พระราชทานตั้งนั้นสืบไม่ได้ความ ได้ทราบความแต่ว่าพระยาดังขดา
 (เถียนจ่อง) เป็นผู้เชิญตราตั้งออกไปพระราชทานทั้ง ๗ เมือง เปดียน
 ให้พระยาปัตตานี (พ่าย) เป็นพระยาอิริง ควันธุ์หลงเป็นพระยา
 ปัตตานี ควันหนีเป็นพระยาหนองจิก ควันหม่าได้เป็นพระยา
 รามันห์ ควันยตอเป็นพระยายะดา หินตะเป็นพระยาด้ายบุรี
 หินตะเป็นพระยาระแงะ เมืองทั้ง ๗ เมืองนี้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้อยู่ในความกำกับดูแลของเมืองสงขลาต่อมา พระยาดังขดา
 (เถียนจ่อง) ตั้งพระยาเจ้าเมืองเดิมอบเมืองทั้ง ๗ เมืองเสร็จแล้วกลับไป
 เมืองสงขลา

พระยาอิริง (พ่าย) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกว่าเมืองนั้น
 ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านยามู พระยาปัตตานี (ควันธุ์หลง) ตั้งบ้าน
 เรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองปัตตานีนั้น ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านกะเสะโกด
 ตำบลบ้านมะนา ซึ่งพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) ตั้งบ้านเรือนหรือ
 ที่เรียกว่าเมืองอยู่ก่อน พระยาหนองจิก (ควันหนี) ตั้งบ้าน
 เรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองหนองจิกนั้น ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านหนองจิก
 พระยายะดา (ควันยตอ) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองยะดานั้น
 ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านยะดา พระยารามันห์ (ควันหม่าได้) ตั้งบ้านเรือน

หรือที่เรียกกันว่าเมืองรามันหนน ตั้งอยู่ตำบลบ้านรามันห์ พระยา
 ด้ายบุรี (หน๊ะ) ตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกกันว่าเมืองด้ายบุรินห์ ตั้งอยู่
 ตำบลบ้านยางอ ริมแดนต่อพรมแดนเมืองระแงะทางประมาณ ๔๐๐

เด็นเคษ พระยาระแงะ (หนีตะ) ตงบ้านเวอนหรือทเวยกกันว่าเมือง
 ระแงะนั้น ตงอยุทตาบตบ้านระแงะริมพรมแดนต่อแดนเมืองกตันทัน
 ตันทางที่จะไปตกหมกเหมืองทอง ในระหว่างนั้นบ้านเมืองเปนปกติ
 เรียบร้อยอยู่หลายปี อยู่มาพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) ถึงอนิจ
 กรรมตง ไปรุดเกล้า ๆ ให้องจากพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง)
 ซึ่งร่วมบิดามารดา ชื่อเถียนเต้ง เปนพระยาว่าราชการเมืองสงขลาชน
 ในตอนพระยาสงขลา (เถียนเต้ง) ว่าราชการเมืองสงขลาอยู่นั้น พระยา
 รามันห์ (ควันหม่าไต้) พระยายะลา (ควันยตอ) พระยาหนองจิก
 (ควันหนี) ก็ถึงแก่กรรม พระยาสงขลา (เถียนเต้ง) จัดให้ตัว
 กะจัน้องร่วมบิดามารดาแต่พระยาปัตตานี (ควันสุ่หลง) รักษา
 ราชการเมืองหนองจิก ให้ตัวบางกอกบุตรพระยายะลา (ควันยตอ)
 รักษาราชการเมืองยะลา ให้ตัวกูโหนบุตรพระยารามันห์ (ควันหม่าไต้)
 รักษาราชการเมืองรามันห์ ครั้นพระยาสงขลา (เถียนเต้ง) ได้จัดให้
 มตัวผู้รักษาราชการเมืองแทนชนเล่จรแล้ว พระยาสงขลา (เถียนเต้ง)
 ก็เขามายังกรุงเทพ ฯ นำข้อความชนกราบบังคมทูลพระกรุณาตามที่
 พระยาผู้ว่าราชการเมืองถึงแก่กรรม แต่ได้จัดให้องพระยาปัตตานี
 (ควันสุ่หลง) ชื่อตัวนกะจันรักษาราชการเมืองหนองจิก ให้บุตรพระยา
 ยะลา (ควันยตอ) ชื่อตัวบางกอกรักษาราชการเมืองยะลา ให้

บุตรพระยารามันห์ (ตัวหน้าไต้) ชื่อตัวนกไทรรักษาราชการเมือง
 รามันห์ ก็โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่พระยา
 สังขตา (เถียนเต็ง) จัดไว้ พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) กราบถวาย
 บังคมตา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งให้พระยา
 สังขตา (เถียนเต็ง) เชิญออกไปด้วย ครั้นพระยาสังขตา (เถียนเต็ง)
 ออกไปถึงเมืองสังขตา พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) มีหนังสือเรียก
 ตัวตัวนกไทร ตัวนกกระจิ ตัวนางกอก เข้ามายังเมืองสังขตา
 พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) ก็มอบตราตั้ง ซึ่งโปรดเกล้า ฯ
 พระราชทานออกไป ตั้งให้ตัวนกกระจิเป็นพระยาหนองจิก ตั้งให้ตัว
 นางกอกเป็นพระยายะดา ตั้งให้ตัวนกไทรเป็นพระยารามันห์ พระยา
 ยะดา (ตัวนางกอก) พระยารามันห์ (ตัวนกไทร) พระยา
 หนองจิก (ตัวนกกระจิ) ก็ลาพระยาสังขตา (เถียนเต็ง) กลับไป
 บ้านเมือง ในระหว่างนั้นบ้านผู้ว่าราชการการเมืองหนองจิก เมืองยะดา
 เมืองรามันห์ ก็ยังคงว่าราชการอยู่ที่บ้านเจ้าเมืองคนเก่า หาได้ รือ
 เตือนไปอื่นไม่ บ้านเมืองก็ยังเป็นปกติเรียบร้อยกันอยู่ ทง ๗ เมือง
 ครั้นอยู่มาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยา
 บัณฑิตานี (ตัวนั้หลัง) พี่ พระยาหนองจิก (ตัวนกกระจิ) น้อง พระยา
 ยะดา (ตัวนางกอก) พระยาระแงะ (หิเดะ) ๔ เมืองนี้รวมคิด
 กันเป็นกบฏชน แยกกันออกที่บ้านพระยายีริง (พ่าย) บ้าง เดย
 เข้ามายังเมืองจระเมือเมืองเทพาบ้าง พระยาสังขตา (เถียนเต็ง) มี
 ใบบอกเข้ามากรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพ

ออกไปสมทบช่วยเมืองสงขลา ครั้นกองทัพพระยาเพชรบุรีออกไปถึง
เมืองสงขลา ก็รวบรวมสมทบกับกองทัพพระยาสงขลา (เถียนเต็ง)
ยกออกตีแตกตั้งแต่เมืองจะนะเมืองเทพาตลอดจนถึงเมืองระแงะ ไป
จับได้พระยาปัตตานี (ควนด้หลง) พระยายะลา (ควนบางกอก)
พระยาหนองจิก (ควนกะจิ) ที่ตำบลบ้านโคกเคาะในเขตแขวงเมือง
ระแงะริมพรหมแดนเมืองกदनตัน ประหารชีวิตเสียในที่ตำบลนั้น แต่
พระยาระแงะ (หนิเคะ) ที่เป็นพวกร่วมคิดกันกับภูกอนหนีรอดตาม
ไม่ได้ตัว ในระหว่างนั้นพระยาเพชรบุรีแม่ทัพ พระยาสงขลา
(เถียนเต็ง) จัดให้หนิบอดุรักษาราชการเมืองระแงะ หนิบอดุคน
เดิมตำบลเวอนอยที่ตำบลบ้านบางปูแขวงเมืองยริง พระยายริง
(พ่าย) ให้เป็นกรรมการอยู่ที่เมืองยริง เวลาที่รบนั้นก็ได้ออกไปในกอง
ทัพด้วย มีคำสรรเสริญว่าใจคอกล้าหาญ จัดให้หลวงด้วงศ์ (ยมซ้าย)
เดิมเป็นผู้ช่วยราชการอยู่ที่เมืองยริงไปรักษาราชการเมืองยะลา จัด
ให้นายเม่นเมืองจะนะเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิก จัดให้ควน
ยไธเป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี แต่ควนยไธคนนี้เป็น ๒ ชื่ออยู่
เรียกกันว่าโคะกักเรียก

พระยาเพชรบุรีแม่ทัพ พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ครั้นตีแตก
กบฏแตก แต่เมืองทวายไม่มีผู้รักษาราชการเมืองนั้น ก็จัดให้มชน
อยู่รักษาราชการแทนไว้เสร็จแล้ว พร้อมกันกับกรุงเทพ ฯ ควน
ยไธหรือโคะกักได้เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี ก็เดือนไปตั้งบ้าน
เรือนอยู่ฝ่ายตะวันตกที่บ้านกะเลาะ ห่างจากบ้านพระยาปัตตานี (ควน

(ผู้หนึ่ง) ซึ่งแปลกบฏไปประมาณ ๓๐๐ เดือนเศษ หดวงศ์วัดดี
 ภักดี (ยัมซ้าย) ผู้ช่วยราชการเมืองยี่ริง ซึ่งได้เป็นผู้รักษาราชการ
 เมืองยะตานัน ก็ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านวังตระเขวเมืองยะตา
 อยู่ฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือตำบลบ้านพระยาชะตา (ตำบลบางกอก) ซึ่งเป็น
 กบฏ ห่างออกไปทางประมาณ ๕๐๐ เดือนเศษ หนีบอดูซึ่งได้เป็นผู้
 รักษาราชการเมืองระแงะ ก็ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านตะหยงหะ
 แขวงเมืองระแงะ ฝ่ายตะวันออกตำบลบ้านพระยาชะตา (หนีตะ) ซึ่ง
 แปลกบฏ ไกลออกไปทางประมาณวัน ๑ ในตอนนั้นชนบทรวมแน่น
 เมืองยี่ริง เมืองยะตา เมืองหนองจิก กรมการแต่อำเภอใช้อย่างเมือง
 สงขลาทางสั้น เมืองปัตตานี เมืองลำยบุรี เมืองระแงะ เมืองรามันห์
 พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ก็แต่งให้กรมการออกไปตรวจอยู่เดิม
 มิได้ขาด บ้านเมืองก็เป็นการเรียบร้อยทั้ง ๗ เมือง อยู่มาพระยา
 (ฝ่าย) บ่วยเป็นโรคชราถึงแก่กรรมถึง พระยาสงขลา (เถียนเต็ง)
 จัดให้หดวงศ์วัดดีภักดี (ยัมซ้าย) ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองยะตา
 ไปรักษาราชการเมืองยี่ริง ในระหว่างหดวงศ์วัดดีภักดี (ยัมซ้าย) รักษา
 ราชการอยู่ที่เมืองยะตานัน ได้ ไก่สร้างเหมืองดึกไว้ ในเมืองยะตา ๖
 เหมือง ชื่อเหมืองคิตะ เหมืองด่าบ เหมืองหม่าระ เหมืองบายอ
 เหมืองใหม่ เหมืองแหลมบุหตัน ครั้นหดวงศ์วัดดีภักดี (ยัมซ้าย) ต้อง
 เดือนเปลี่ยนไปอยู่รักษาราชการอยู่ที่เมืองยี่ริง หดวงศ์วัดดีภักดี (ยัม
 ซ้าย) ก็ทำรายชื่อเหมืองมอบอนุญาตให้พระยาสงขลา (เถียนเต็ง)
 พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ก็ได้รับผลประโยชน์ได้เป็นดึกบ้าง ได้เป็น

เงินค่าเช่าบ้างทุก ๆ ปีมิได้ขาด มาจนพระยาส่งขต (เถียนเส้ง)
 ถึงแก่อนิจกรรม ต่อมาเหมืองรายนกเตยรวมเป็นมรดกของเมือง
 ส่งขตไป ถ้าท่านคนใดได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองส่งขตขึ้นแล้ว ก
 ได้รับประโยชน์ คือ ๆ กันมาตลอดจนถึงพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ใน
 ระหว่างหลวงสวัสดิภักดี (ยมซ้าย) รักษาการเมืองยี่ริงนั้น พระยา
 กัตนขันธเค็มสืบไม่ได้ความถึงแก่กรรมลง พระยาจางวางสุดคำ
 เดวอ ๑ ควันปากแดง ๑ ควันกูประสา ๑ ควันบาโงย ๑ ซึ่ง
 เป็นวงศ์ญาติอยู่ในพระยากัตนขันธถึงแก่กรรม เกิดวิวาทรบพุ่งแย่ง
 ซึ่งกันจะเป็นเจ้าเมือง ไปรุดเกล้า ๆ ให้พระเสน่หามนตรี ผู้ช่วย
 ราชการเมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทรนุรักษ์ (บุญส่ง) ผู้ช่วย
 ราชการเมืองส่งขต ออกไประงับการวิวาทที่เมืองกัตนขันธ ครั้น
 พระเสน่หามนตรี พระสุนทรนุรักษ์ (บุญส่ง) ไปถึงเมืองกัตนขันธ
 ควันบาโงยก็หันไปทางเมืองกะตาปาหัง พระเสน่หามนตรีผู้ช่วย
 ราชการเมืองนครศรีธรรมราช ก็พาตัวพระยาจางวาง (สุดคำ
 เดวอ) มาไว้เสียที่เมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทรนุรักษ์ (บุญส่ง)
 ก็พาตัวคณกูประสา มาไว้เสียที่เมืองส่งขต ครั้นนั้นไปรุดเกล้า ๆ ให้
 ควันปากแดงเป็นพระยากัตนขันธ เมืองกัตนขันธก็เป็นการเรียบร้อย
 อยู่มาหลวงสวัสดิภักดี (ยมซ้าย) ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองยี่ริง
 ถึงแก่กรรมลง นายเม่นซึ่งเป็นผู้รักษาราชการเมืองหนองจิกไม่ได้
 ราชการ พระยาส่งขต (เถียนเส้ง) ถอดนายเม่นออกจากราชการเสีย
 ในระหว่างนั้นเมืองยี่ริงผู้รักษาราชการเมืองถึงแก่กรรม เมืองหนองจิก

ผู้ว่าราชการยงไม่มีตัว เมืองปัตตานี เมืองยะดา ผู้รักษา
 ราชการก็ยังไม่ได้รับพระราชทานตราตั้ง พระยาดังขดา (เถียนเล้ง)
 ก็พาหนีไปได้หรือที่เรียกว่าโต๊ะก ซึ่งได้จัดไว้ ให้เป็นผู้รักษาว่า
 ราชการเมืองปัตตานี ๑ นายเมืองบุตรพระยายีริง (พ่าย) ซึ่ง
 ได้จัดให้เป็นผู้รักษาราชการเมืองยะดาอยู่ ๑ นายเกลี้ยงบุตรหลวง
 สวัสดิภักดี (ยมซ้าย) ผู้รักษาราชการเมืองยริงถึงแก่กรรม ๑
 คนคู่ประจำซึ่งพระสุนทรนุรักษ์ (บุญส่ง) พามาแต่เมืองกตันทัน ๑
 เข้ามากรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้งให้
 หนีไปได้หรือโต๊ะกเป็นพระยายีริง ให้นายเมืองเป็นพระยายะดา ให้
 นายเกลี้ยงเป็นพระยาหนองจิก ให้คนคู่ประจำเป็นพระยาปัตตานี
 ครั้นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยะดา เมืองยริง
 ได้รับพระราชทานตราตั้งเสร็จแล้ว พระยาดังขดา (เถียนเล้ง)
 พร้อมทวยผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยริง เมือง
 ยะดา กราบถวายบังคมลากลับเมืองสงขลา
 พระยาปัตตานี (คนคู่ประจำ) ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้าน
 จะบังคฆอ ที่พระยาปัตตานีว่าราชการอยู่เคยวัน พระยาหนองจิก
 (เกลี้ยง) ได้ตั้งบ้านอยู่ที่ตำบลบ้านคูปง อยู่ฝ่ายทิศตะวันออกเคย
 บ้านผู้ว่าราชการเมืองหนองจิกเคยวัน พระยายีริง (หนีไปได้หรือโต๊ะ
 ก) ได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านยามู ริมด้านาเมืองยริงฟาก
 ทิศใต้ พระยายะดา (เมือง) ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านท่าดาบ
 ริมด้านาที่ตงจากเมืองรามันห์ฟากตะวันตก บุตรหลานพระยายะดา

(เมือง) ยังได้อยู่ต่อมาจนเดี๋ยวนี้ ในระหว่างนั้นเมืองแขกทั้ง ๗
เมืองก็เป็นการเรียบร้อย อยู่มาพระยาพะยา (เมือง) ไม่ได้ราชการ
พระยาลังขตา (เถียนเต้ง) ถอดออกเสียจากราชการ แล้วพระยา
ลังขตา (เถียนเต้ง) จัดให้ควันทูปเตเป็นผู้รักษาราชการเมืองพะยา
ควันทูปเตผู้รักษาราชการเมืองพะยา ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบล
บ้านพะยา บ้านที่พระยาพะยาว่าราชการอยู่เดี๋ยวนี้ อยู่มาพระยา
ลายบุรี (หนิดะ) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
ตราให้หนิดะโมบุตรเป็นพระยาลายบุรี พระยาลายบุรี (หนิ
ดะโม) ก็ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนของบิดาที่ตำบลบ้านยังต่อมา
ครั้นพระยาลังขตา (เถียนเต้ง) ถึงแก่อนิจกรรม ในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุนทรนุรักษ์ (บุญดั่ง)
ผู้ช่วยราชการเป็นพระยาลังขตา ในระหว่างพระยาลังขตา (บุญดั่ง)
ว่าราชการเมืองอยู่นั้น พระยายีริง (หนิยุไล่หรือไต่เก็ก) ถึงแก่กรรม
ลง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งให้พระยาจางวาง (สุด
คำนเดวอ) ซึ่งพระเสน่หามนตรีพามาจากเมืองกตันทันให้อยู่ที่เมือง
นครศรีธรรมราชนั้น เป็นพระยายีริง อยู่มาพระยายีริง (สุดคำน
เดวอ) ถึงแก่กรรม โปรดเกล้า ฯ ตั้งให้นายแตงซึ่งเป็นบุตรพระยา
ยีริง (หนิยุไล่หรือไต่เก็ก) เป็นพระยายีริง พระยายีริง (แตง)
คนนั้นทราบความว่า เมื่อครั้งเมืองปัตตาน์เกิดกบฏนั้น พระยา
ยีริง (แตง) อายุประมาณได้ ๕ ขวบหรือ ๖ ขวบ ครั้นบ้านเมืองสงบ
เรียบร้อยแล้ว กองทัพก็ออกไปนั้นกลับกรุงเทพฯ พระยายีริง (แตง)

คิดเข้ามากรุงเทพฯ ด้วย ครั้นพระยาบิริง (แต่ง) มีอายุมากขึ้น
 ก็เคยเป็นไทยไป ได้บวชเป็นสามเณรอยู่จนอายุถึง ๒๑-๒๒ ปี
 แล้วเคยบวชเป็นพระภิกษุต่อไปหลายพรรษาจนได้เป็นที่พระใบฎีกา ครั้น
 ได้จากพระภิกษุได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ใน
 พระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา ยังหาได้กลับออกไป
 บ้านเมืองไม่ ต่อมาเมื่อได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่พระยาบิริง
 ผู้ว่าราชการเมืองยี่ริงแล้ว จึงได้กราบถวายบังคมลาออกไปบ้าน
 เมือง ครั้นพระยาบิริง (แต่ง) ออกไปถึงเมืองยี่ริงแล้ว ก็ปลูก
 เรือนลงในที่บ้านพระยาบิริง (หนิโยได้หรือไต่กั) ผู้เป็นบิดา ว่า
 ราชการเมืองอยู่ที่นี่ เมืองยี่ริงในตอนพระยาบิริง (แต่ง) ว่าราชการ
 อยู่ ขนบธรรมเนียมจัดอย่างเมืองสงขลา คดีถ้อยความที่ปรับไหม
 หรือคดีอื่นก็ทำตามพระราชกำหนดกฎหมายสยามทั้งสิ้น เมืองยี่ริง
 เวลานี้เป็นที่เรียบรอยแต่มีการเจริญชนมาก อยู่มาพระยาปัตตานี
 (คนกูปะล่า) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯฯ ตั้งให้คนกูปะเต้บุตร
 เป็นพระยาวิชิตภักดี ศรีสุริยวงศ์ รัตนนาเขตระประเทศราช ผู้ว่า
 ราชการเมืองปัตตานี พระยาปัตตานี (คนกูปะเต้) ว่าราชการ
 อยู่ที่บ้านเดิมของบิดาต่อมา เมืองปัตตานีเวลาพระยาปัตตานี (คนกู
 ปะเต้) ว่าราชการอยู่นั้น ขนบธรรมเนียมโรงศาลแขวงแต่อาเภอจัด
 เหมือนอย่างเมืองยี่ริง อยู่มาพระยารามันห์ (คนกูโหน) ถึงแก่
 กรรม โปรดเกล้าฯฯ ตั้งให้ตัวนิคมบุตรเป็นพระยารัตนภักดี ศรี
 ราชบดินทร์ สุรินทรวินิจฉัย ผู้ว่าราชการเมืองรามันห์ พระยา

รามันห์ (ควันคิมุน) ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านรามันห์ ที่พระ
 ณรงควังคำอยู่ ต่อมาจนเดยวัน เมืองรามันห์ค่อนที่พระยารามันห์
 (คิมุน) ว่าราชการอยู่นั้น ขนบธรรมเนียมบ้านเมืองจัดอย่างเมือง
 บัตตานเมืองยริงทงตัน ครั้นเจ้าพระยาสงขลา (บุญตั้ง) ถึงแก่
 อสัญกรรมลง โปรดเกล้าฯ ๖ ตั้งให้พระสุนทรนุรักษ์ (เม่น) บุตร
 พระยาสงขลา (เถียนจ้อง) เป็นพระยาวิเชียรคีรี ๖ ผู้ว่าราชการ
 เมืองสงขลา อยู่มาพระยาหนອງจิก (เกดียง) ถึงแก่กรรมลง พระยา
 ยะดา (ควันบาตูปุเต้) ๘ ถึงแก่กรรม

ในระหว่างนั้น ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในบัตยุบนั้น
 (รัชกาลที่ ๕) เสด็จพระราชดำเนินไปเมืองกะลัฏตา เวลาค่ำ
 กตบั่นมาประทับที่เมืองไทรบุรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินทางลัด
 มารคแต่เมืองไทรบุรี เสด็จมาลงเรือพระที่นั่งที่เมืองสงขลา ครั้น
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกจากเมือง
 สงขลาแล้ว พระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ก็พานายเวียงบุตรหลวง
 อนุรักษภูเบศร์ (แสง) ๘ ควันกระจิบบุตรพระยายะดา (ควันบาตูปุเต้)
 เขามากรุงเทพฯ ๖

โปรดเกล้าฯ ๖ ให้พระยาวิเชียรคีรี (เม่น) เป็นเจ้าพระยา
 วิเชียรคีรี ๖ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ตั้งให้นายเวียงเป็นพระยา
 เพ็ชรราภิบาลนฤเบศร์ ๖ วาปีเขตรมูจินท์ นฤบดินทรสงครามภักดี ๖ ผู้ว่า
 ราชการเมืองหนອງจิก ตั้งให้ควันกระจิบเป็นพระยาณรงค์ฤทธิ์ ๖ ศร
 ประเทศ วิเศษวงศ์ ๖ ผู้ว่าราชการเมืองยะดา เจ้าพระยาวิเชียร

คิริ (เม่น) พระยาหนองจิก (เวียง) พระยาพะเยา (ตวันกะจิ)
 กกราบถวายบังคมดากดบเมืองดงขตา พระยาพะเยา (ตวันกะจิ)
 ถวายราชการอยู่ที่บ้านเรือนบิดาต่อมา หาได้เลื่อนบ้านไปอยู่ที่อื่นไม่
 แต่พระยาหนองจิก (เวียง) นั้น หาได้ถวายราชการที่บ้านพระยา
 หนองจิก (เกดียง) ไม่ เลื่อนไปตั้งบ้านดงใหม่ห่างบ้านพระยา
 หนองจิก (เกดียง) ไปฝ่ายตะวันตกประมาณทาง ๕๐ เส้นเศษ อยู่มา
 พระยาดำยบุรี (หนีตะไม) พระยารามันห์ (ตวันติมน) ถึงแก่กรรม
 ลง ไปรดเกล้า ๆ ให้หนีแปะบุตรพระยาดำยบุรี (หนีตะไม) เปน
 พระยาดุริยสุนทร บวรภักดี ศรีมหาราชา มัตตาอุปคุต วิบุลยขอบ
 เขต ประเทศมลายู ผู้ว่าราชการเมืองดำนบุรี ให้หนีหนี้องจาก
 พระยาดำยบุรี (หนีแปะ) เปนพระรัตนมนตรีผู้ช่วยราชการ ให้หนี
 หนี้องจากพระรัตนมนตรี (หนีปี) เปนพระวิเศษวงศ์ ผู้ช่วย
 ราชการเมืองดำนบุรี ตั้งให้พระณรงค์วงศ์ (ตวันยาฮง) ผู้ช่วย
 ราชการซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยารามันห์ (ติมน) เปนพระยา
 รัตนภักดี ศรีราชบัณฑิต สุรินทรวินิจฉัย ผู้ว่าราชการเมืองรามันห์
 ให้หดวงรายาภักดี (ตวันบาไดยาวอ) บุตรพระยารามันห์ (ติมน)
 เปนพระณรงค์วงศ์ผู้ช่วยราชการ ให้ตวันตะเบะบุตรพระยารามันห์
 (ตวันยาฮง) เปนหดวงรายาภักดีผู้ช่วยราชการเมืองรามันห์ พระยา
 ดำนบุรี (หนีแปะ) เปนผู้ว่าราชการเมืองขึ้น หาได้ถวายราชการอยู่ที่
 บ้านเดิมบิดาไม่ เลื่อนมาตั้งบ้านเรือนหรือที่เรียกว่าเมืองดำนบุรีนั้น
 มาอยู่ที่ตำบลบ้านดงติงบาย ริมด้านข้างตงมาจากอ่าวสุทราเยเหนือของ

ทองแขวงเมืองระแงะฟากตะวันออก ว่าราชการมาถึงทุกวันนี้
 พระยารามันห์ (ตวันยาฮง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองชน หาได้ว่า
 ราชการอยู่ที่บ้านพระยารามันห์ (ตวันติมน) พืชายไม้ เดือนไปปลูก
 เรือนอยู่ที่บ้านพระยารามันห์ (ตวันติมน) ห่างออกไปทางประมาณ
 ๒ เส้นเศษ อยู่มาพระยาหนองจิก (เวียง) พระยาปัตตานี (คนก
 ปุเต) พระยายีริง (แตง) ก็ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ให้คนอุปเสียบบุตรพระยาปัตตานี (คนกปุเต) ซึ่งมารดาอยู่เมือง
 กัตตัน เป็นพระยาวิชิตภักดี ศรีสุวรรณคำ รัตนนาเขตประเทศราช
 ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ให้พระพิพิชภักดี ผู้ช่วยราชการ เป็น
 พระยาพิทักษ์ธรรมสุนทร นริศวรบดีนทร์ นรินทรภักดี ผู้ทนาย
 ราชการ ให้ตวันกอบอสูเป็นพระศรีบุรุษวิพิต ผู้ช่วยราชการ ให้
 ตวันกอบบุตรพระยาพิทักษ์ฯ เป็นพระพิพิชภักดี ผู้ช่วยราชการเมือง
 ปัตตานี ตั้งให้หนิเหมาะซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยายีริง (แตง)
 เป็นพระยาพิพิชเสนามาตยาธิบดี ศรีสุวรรณสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองยีริง
 ตั้งให้หนิโหวะบุตรพระยายีริง (หนิเหมาะ) เป็นพระโยธานุประดิษฐ์
 ผู้ช่วยราชการเมืองยีริง ตั้งให้นายมิ่งบุตรพระยาเทพา (ช้าง) เป็น
 พระยาเพชรราภิบาลนฤเบศร์ วาปีเขตรมูจดินท์ นฤบดีนทรสุวรรณภักดี
 ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก พระยาปัตตานี (คนกปุเต) ก็ว่า
 ราชการอยู่ที่บ้านเรือนพระยาปัตตานี (คนกปุเต) ผู้บิดา พระยา
 หนองจิก (มิ่ง) ก็ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนพระยาหนองจิก (เวียง)
 แต่พระยายีริง (หนิเหมาะ) หาได้ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนพระยา

ยีริง (แต่ง) พี่ชายไม่ ปลุกบ้านเรือนใหม่ขึ้นว่าราชการ ห่างแต่
 บ้านพระยายีริง (แต่ง) ลงไปทิศใต้ทางประมาณ ๖ เดือนเศษ อยู่มา
 พระยาระแงะ (ตัวนบอด) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระ
 คีรีรัตนพิศาล (ตัวนโหนะ) บุตรพระยาระแงะ (ตัวนบอด) เป็น
 พระยาภูผาภักดี ศรีสุพรรณประเทศ วิเศษวงศ์ ผู้ว่าราชการเมือง
 ระแงะ ตั้งให้ตัวนบอดน้องจากพระยาระแงะ (ตัวนโหนะ) เป็นพระ
 คีรีรัตนพิศาล ผู้ช่วยราชการเมืองระแงะ พระยาระแงะ (ตัวนโหนะ)
 ก็ว่าราชการอยู่ที่บ้านเรือนพระยาระแงะ (ตัวนบอด) ผู้บิดา ครั้น
 เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ถึงอสัญกรรมลง โปรดเกล้าฯ
 ให้พระยาสมบัติภิมย์ (ชุ่ม) เป็นผู้รักษาวาราชการเมืองสงขลา
 อยู่ พระยาปัตตานี (ตนกูประสา) พระยาหนองจิก (มิ่ง) ก็ถึง
 แก่กรรมทั้ง ๒ เมือง ในระหว่างนั้นเมืองปัตตานี พระศรีบุรุษ
 พินิต (ตัวนบอด) ซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยาปัตตานี (ตนกู
 ปะเต) เป็นผู้รักษาวาราชการเมืองปัตตานีอยู่ แต่เมืองหนองจิกนั้น
 พระยาสมบัติภิมย์ (ชุ่ม) แต่งให้หลวงจ่ามหาดไทยกรมการเมือง
 สงขลาออกไปเป็นผู้รักษาวาราชการ แล้วพระยาสมบัติภิมย์ (ชุ่ม)
 ก็เข้ามากรุงเทพฯ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสมบัติภิมย์ (ชุ่ม)
 เป็นพระยาวิเชียรคีรี ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ครั้นพระยา
 วิเชียรคีรี (ชุ่ม) กลับออกไปถึงเมืองสงขลาแล้ว แต่งให้นายทัด
 มหาดเล็กซึ่งเป็นน้องต่างมารดาแต่พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ไปเป็น
 ผู้รักษาวาราชการเมืองหนองจิก พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) พักอยู่

ที่เมืองสงขลาประมาณ ๑๕—๑๖ วัน ก็เลยออกไปเมืองรามันห์
 พกอยู่ทเมืองรามันห์ประมาณเดือนเศษ พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ให้
 บวญหนกตงกกดบจากเมืองรามันห์ มาถึงเมืองสงขลาอยู่ได้ ๔ วัน
 อาการบวญทรุดหนกตง พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ก็ถึงแก่อนิจกรรม
 ครั้นพระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ถึงแก่อนิจกรรมตงได้ ๔ วัน พอประจวบ
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในบาศยุบนั้น (รัชกาลที่ ๕) เสด็จ
 พระราชดำเนินออกไปเมืองสงขลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๗ คั้ง
 ให้หัดวงวิเศษภักดี (ชม) ผู้ช่วยราชการ เปนพระยาสุนทรานุรักษ์
 ว่าราชการเมืองสงขลา ให้นำยพ่วงบุตรพระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม)
 เปนหัดวงอุดมภักดีผู้ช่วยราชการ ให้นำยฉันทมหาดเล็กซึ่งเปนบุตร
 พระอนุรักษภูเบศร์ (ถัด) เปนหัดวงบริรักษ์ภูเบศร์ผู้ช่วยราชการ
 ครั้นทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร คั้งผู้ว่าราชการเมือง
 ผู้ช่วยเมืองสงขลาเสร็จแล้ว ก็เลยเสด็จพระราชดำเนินประพาสเมือง
 ริมทะเล คั้งแต่เมืองเทพา เมืองหนองจิก เมืองปัตตานี
 เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ
 ในปีชวดสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๒๕๐ นั้น เปนปีถึงกำหนดของ
 เมืองแขก ๗ เมืองทำต้นไม้ ทอง ต้นไม้ เงินเครื่องราชบรรณาการเข้า มาทูล
 เกด้า ๗ ถวาย แดเปนธรรมเนียมมาพร้อมกันตงเรือที่เมืองสงขลา
 ๗ เมือง เมืองสงขลาตงแต่งผู้ช่วยกรรมการตามคุมพาเข้ามายัง
 กรุงเทพ ฯ ในปีชวดสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๒๕๐ เมืองปัตตานี
 พระศรีบุรุษวิพิณต (ควันกูบอสุ) ผู้ช่วยราชการ ผู้รักษาราชการ ๓

พระพิพิชภักดี (ตวันกูเด) ผู้ช่วยราชการ ๑ ตวันกู
 มาหะบุตรพระยาปัตตานี (ตวันกูเต) ๑ ตวันกูเงาะบุตร
 พระศรีบริรัฐพิณต ๑ เมืองหนองจิกนายทศมหาเดกน้องชายพระยา
 วิเชียรศรี (ชุม) ๑ ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการ เป็นผู้นำคนไม่
 ทองคนไม่เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่เมือง
 ด้ายบุรี เมืองยี่ริง เมืองรามันห์ เมืองยะตานัน ผู้ว่าราชการ
 เมืองแต่งให้ผู้ช่วยศรีตวันกรมการคุมพาเข้ามา พระยาสุนทรานุรักษ์
 (ชม) ผู้รักษาราชการเมืองสงขลา แต่งให้หลวงอนันตสมบัติ
 (เอม) ผู้ช่วยราชการ หลวงศรีโยธการกรมการ เป็นผู้นำคนไม่
 ทองคนไม่เงินเครื่องราชบรรณาการแซกทั้ง ๗ เมืองเข้ามากรุงเทพ ฯ

ในครั้งนั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรเลื่อนให้
 หลวงอนันตสมบัติ (เอม) เป็นที่พระอนันตสมบัติ ผู้ช่วยราชการเมือง
 สงขลา ให้พระศรีบริรัฐพิณต (ตวันกูบอด้) เป็นพระยาวิชิตรภักดี
 ศรีสุวงศ์ รัตนนาเขตระประเทศราช ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี
 เลื่อนให้พระพิพิชภักดี (ตวันกูเด) เป็นพระยาพิทักษ์ธรรมสุนทร นริศสุ
 บดินทร์ นรินทรภักดี ผู้ทนายราชการเมืองปัตตานี ตั้งให้
 ตวันกูมาหะบุตรพระยาปัตตานี (ตวันกูเต) เป็นพระศรีบริรัฐพิณต
 รามุดาเมืองปัตตานี ตั้งให้ตวันกูเงาะบุตรพระยาปัตตานี (ตวันกูบอด้)
 เป็นพระพิพิชภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองปัตตานี ตั้งให้นายทศมหาเดก
 เป็นพระยาเพชรภินาตนาญเบศร์ วาปีเขตรมูจินท์ นฤบดินทรสงครามภักดี
 ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก พระยาปัตตานี (ตวันกูบอด้) หาได้ว่า

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๘ นครราชสีมา

๒๘

ราชการอยู่บ้านพระยาปัตตานี (ตวันกูปะเต) ที่พระยาปัตตานี (ตวันกู
ปะเต) ว่าราชการอยู่ไม่ ว่าราชการอยู่บ้านเดิมของตัวซึ่งปลูกสร้าง
ไว้เมื่อเป็นท้าวพระศรีบุรีรัฐพิณตผู้ช่วยราชการ อยู่ฝ่ายทิศตะวันออก
แต่บ้านท้าวพระยาปัตตานี (ตวันกูปะเต) ว่าราชการ พระยาหนองจิก
(ทัต) ก็หาได้ว่าราชการอยู่บ้านพระยาหนองจิก (มิ่ง) ไม่ เดือนไป
ปลูกสร้างขึ้นใหม่ฝ่ายทิศตะวันออกแต่บ้านพระยาหนองจิก (มิ่ง) ห่างกัน
ประมาณ ๗ เส้นเศษ ในปีฉลูเอกศก คักราช ๑๒๕๑ พระยาระแงะ
(ตวันโหนะ) ถึงแก่กรรมลง ในระหว่างนั้น พระยาดุชนทรานุรักษ์ (ชม)
ผู้ช่วยราชการ ผู้รักษาราชการเมืองสงขลา จัดให้ตวันเหงา
บุตรตวันสุหงซึ่งเปนพี่ต่างมารดาแต่พระยาระแงะ (ตวันโหนะ) เปนผู้
รักษาราชการเมืองระแงะอยู่ ครั้นปีเถาะตรีศก คักราช ๑๒๕๓ ถึง
กำหนดแขก ๗ เมือง นำต้นไม้ ทองต้นไม้ เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามา
ทูลเกล้า ฯ ถวาย ตวันเหงาผู้รักษาราชการเมืองระแงะ นำ
ต้นไม้ทองต้นไม้เงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ก็ทรง
พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งให้ตวันเหงา
เป็นพระยาภูผาภักดี ศรีสุวรรณประเทศ วิเศษวงศ์า ผู้ว่าราชการ
เมืองระแงะ พระยาระแงะ (ตวันเหงา) ว่าราชการเมืองอยู่บ้าน
พระยาระแงะต่อมาจนเดี๋ยวนี้ ในที่บ้านตะหยงหมะซึ่งเป็นที่ดินของ
พระยาระแงะ (ตวันบอด้) สร้างไว้

พงศาวดารเมืองสงขลา

พระยาวิชัยภักดิ์ (ชม) เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ เรียบเรียง

ข้าพเจ้า พระยาสุนทรานุรักษ์ (ชม) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา
ได้ คัดเรียบเรียงเรื่องราวตระกูลเมืองสงขลาขึ้นไว้ เพื่อจะได้ทราบ
ทั่วกัน เดิมครั้ง ๑ เมืองสงขลาเป็นเมืองแขก ตั้งอยู่ริมเขาแดง เจ้า
เมืองชื่อสุดคำนสุเดมัน ๆ ได้สร้างป้อมขุดคูเมืองแต่จุดแจ้งสร้าง
บ้านเมืองเสร็จแล้ว ยอมชนกับกรุงศรีอยุธยาโบราณ ครั้น
สุดคำนสุเดมันถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บุตรแต่หลานคนหนึ่งคนใดก็ไม่
ได้เป็นผู้ครองเมืองสืบตระกูลต่อไป เมื่อสุดคำนสุเดมันสร้าง
บ้านเมืองขึ้นนั้นไม่ปรากฏว่าศึกราชเท่าใด ตั้งแต่สุดคำนสุเดมันถึง
อนิจกรรมแล้ว เมืองก็รกร้างว่างเปล่าอยู่ช้านาน แต่ป้อมท่งศัพท์
สุดคำนนั้นราษฎรเรียกกันว่ามรhumต่อมาจนทุกวันนี้ เมื่อปีมะเมีย โทศก
ศักราช ๑๑๑๒ จีนคน ๑ แซ่เฮ่า ชื่อเหยียง ชาวเมืองเจียงจันทน์
คาบถบ้านได้ เห็นเห็นเมืองแหม่ม มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเก่าของ
สุดคำนริมเขาแดง ราษฎรชาวบ้านชวนกันเรียกจีนเหยียงว่าตัวแปะ ๆ
ทำสวนปลูกผักกาดขายอยู่ปี ๓ ครั้นปีมะแมตรีศก ตัวแปะรอ
เรือนขึ้นไปอยู่คาบถบ้านทุ่งอาหวงแขวงเมืองจะนะ สร้างสวนปลูกพุด
ขายอยู่ ๓ ปี ครั้นปีรกาเบญจศก ตัวแปะกลับลงมาตั้งเรือน

อยู่ตำบลบ้านน้อยที่ตำบลหลวงบริรักษ์ภูเบศร์ ในเมืองสงขลา ช่วย
 ทาส & ครวให้ตกโพรงหาง ครั้นปีชวดสัมฤทธิศก ตัวแปะเรือ
 เรือไปตั้งค้าขายอยู่ปากแหลมสน ตัวแปะมีภรรยากับชาวเมืองพัทลุง
 มีบุตร ๕ คน บุตรที่ ๑ ชื่อบุญใหญ่ บุตรที่ ๒ ชื่อบุญเฮียว
 บุตรที่ ๓ ชื่อบุญชน บุตรที่ ๔ ชื่อเถยนเล้ง บุตรที่ ๕ ชื่อ
 ยกเล้ง

เมื่อปีชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๓๐ หลวงนายดีทชเป็นพี่พระ
 ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานคร ถึงแก่ อดัญกรรม
 พระปลัดตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้า ให้นายวิเถียนกรมการชาวเมืองนครศรี
 ธรรมราชมาเป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ตั้งบ้านเรือนอยู่ปากแหลม
 สน ราษฎรเรียกกันว่าหลวงสงขลาวิเถียน

เมื่อศักราช ๑๑๓๑ ปีฉลูเอกศก เจ้าตากยกกองทัพหลวงมาตี
 เมืองนครศรีธรรมราชแตกแล้ว ยกกองทัพเลยมาตั้งอยู่ ณ เมืองสงขลา
 หลวงสงขลาวิเถียนหนีเจ้าตากไปกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เจ้า
 ตากตั้งให้นายโยมคนชาวเมืองสงขลาเป็นพระสงขลา ให้ขึ้นอยู่กับ
 เมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม ครั้นนั้นตัวแปะทำบาญชีทรัพย์สินสิ่งของ
 บุตรภรรยาข้าทาสกับยาแดง ๕ หีบของตัวแปะ ถวายกับเจ้าตากทั้งสิ้น
 ตัวแปะขอรับทำอากรวังนกเกาะ ๔ เกาะ ๕ ถวายเงินปีละ ๕๐ ชั่ง
 เจ้าตากกคนทรัพย์สินสิ่งของทั้งหมดให้แก่ตัวแปะ ทรงรับไว้แต่ยา
 แแดง ๕๐ หีบ แล้วตั้งตัวแปะเป็นที่หลวงอินทครีสมบัต นายอากร
 ทำอากรวังนกเกาะ ๔ เกาะ ๕ แล้วเจ้าตากขอเอาบุตรที่ ๓ ของหลวง

อินทศิรส์มบัต ชื้อบุญชั้น พาไปเปนมหาดเล็กคน ๑ อยู่ณกรุงเทพ ฯ
 ตงแต่นนมาราชวรจิงเรียกตวแปะซึ่งเปนนทหวอินทศิรส์มบัตว่า จอม
 แหตมณบ้าง ขรวแปะบ้าง หดวงอินทศิรส์มบัตได้ทาอากรวังนก
 ดั่งเข้าไปกรุงเทพ ฯ ทุกปีต้อมามีได้ชาด

ครันปีมะเส่งเบญจศก ศักราช ๑๑๓๕ เจ้าตากรบตั้งให้ข้าหวดวง
 เปนแม่กองออกมาดักเดชเมืองสงขลา ข้าหวดวงแม่กองดักเดชออก
 มาอยู่ ๒ ปี ครันเล็วราชการแล้วกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ

ครันปีมะแมสัปดาห์ ศักราช ๑๑๓๗ หดวงอินทศิรส์มบัต (เหียง)
 คุมเงิน อากร รังนก กับ ดั่ง ของ ต่าง ๆ เข้าไป ถวาย เจ้าตาก ณกรุงเทพ ฯ
 เจ้าตากรบตั้งกับราชการว่า หดวงอินทศิรส์มบัต (เหียง) คน
 เปนข้าหวดวงเดิมตามักดมาชานาน ควรที่จะชุบเลี้ยงให้เป็นเจ้าบ้าน
 เจ้าเมืองผู้ใหญ่ได้ มีรบตั้งว่าพระสงขลาโยมเป็นคนไม่ได้ราชการ ไม่
 ควรจะให้เป็นผู้ว่าราชการเมืองสืบต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งให้หวดวงอินทศิรส์มบัต (เหียง) เปนหวดวงสุวรรณศิรส์มบัต ผู้ว่า
 ราชการเมืองสงขลา ให้ ๕ หนอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช แล้วมี
 ตราโปรดเกล้า ฯ หาตัวพระสงขลาโยมเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ถอด ออกเสีย
 จากราชการ หดวงสุวรรณศิรส์มบัต (เหียง) กลับออกมาถึงเมือง
 สงขลา ตั้งให้นายนิมบุตรพระสงขลาโยมเปนขุนรองราชมนตรี คุมไพร
 ด้วยดื่บูกจะนะ ๘ หมวดทำราชการอยู่ในหวดวงสุวรรณศิรส์มบัต (เหียง)
 เมื่อศักราช ๑๑๓๘ ปีระกานพศก เจ้าพระยานครศรีธรรมราช
 มีหนังสือให้กรมการออกมาเก็บเอาผู้หญิงข้างทอหูก แดบุตรดาว

กรมการบุตร์ดาวราชฐวาชเมืองสงขลา พาไปเมืองนครศรีธรรมราช
 หตาย ๓๐ คน ครึ่งหนึ่งหตวงสุวรรณครีตมบัต (เหยียง) ผู้ว่าราชการ
 เมืองสงขลา เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เจ้าพระยา
 นครศรีธรรมราชแต่งกรมการให้ไปเก็บเอาผู้หญิงข้างทอหูก แด่บุตร
 ดาวกรมการ บุตร์ดาวราชฐวาชเมืองสงขลา พาไปเมืองนครศรี
 ธรรมราชเดี่ยหตาย ๓๐ คน ราชฐวาชได้ความเดือดร้อนยิ่งนัก ขอพระบารมี
 ปกเกล้า ฯ เป็นทพึ่ง รับผิดชอบเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสงขลา
 วิวาทกันไม่รู้แล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้มีตราออกมาถึงเมืองนครศรี
 ธรรมราช ให้ยกเมืองสงขลาชนกับกรุงเทพ ฯ หตวงสุวรรณครีตมบัต
 (เหยียง) กราบถวายบังคมดาออกมาเมืองสงขลา

ครั้นปีชวดจัตวา คักราช ๓๑๔๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ปราบดาภิเษกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ในนั้นเจ้า
 พระยานนครศรีธรรมราชถึงแก่อสัญกรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งให้บุตรเขยเจ้าพระยานคร เป็นเจ้าพระยานนครศรีธรรมราช ครึ่งหนึ่ง
 ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล กราบบังคม
 ทูลพระกรุณาส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เจ้าพระยานนครศรีธรรมราชคน
 กับหตวงสุวรรณครีตมบัตผู้ว่าราชการเมืองสงขลา เป็นคนรักใคร่
 ดนิกัน ขอรับพระราชทานให้เมืองสงขลาชนกับเมืองนครศรีธรรมราช
 ตามเดิม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราออกมาถึงหตวงสุวรรณ
 ครีตมบัต (เหยียง) ให้ยกเมืองสงขลาชนกับเมืองนครศรีธรรมราช

เหมือนอย่างแต่ก่อนสืบต่อไป เมืองสงขลาจึงได้กลับไปขึ้นอยู่กับเมือง
นครศรีธรรมราชอีก

ครั้นปีมะโรงฉศก ศักราช ๑๑๔๖ หลวงสุวรรณศรีสมบัติ (เหียง)
ป่วยเป็นไข้ หมอพยายามหาการหายไม่ ครั้นวัน ๕ ๆ ๑๑ ค่ำ
หลวงสุวรรณศรีสมบัติ (เหียง) ถึงแก่กรรม เป็นหลวงอินทศิริ
สมบัติคุมเดชทำอากรรังนกอยู่ ๖ ปี เดือนเป็นหลวงสุวรรณศรีสมบัติ
ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ๘ ปี เมื่อถึงแก่กรรมอายุได้ ๖๘ ปี บุตร
แต่หลานได้ ผังศพไว้ริมเขาแหลมสน จากอกษรจีนไว้ในป้ายศิลา
ตามอย่างธรรมเนียมจนแล้ว

ในปีมะโรงฉศกนั้น นายบุญหุ้ยบุตรที่ ๑ หลวงสุวรรณศรีสมบัติ
เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ ๒ พระองค์ณกรุงเทพ ฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายบุญหุ้ยเป็นที่หลวงสุวรรณศรีสมบัติ ผู้ว่า
ราชการเมืองสงขลา หลวงสุวรรณศรีสมบัติ (บุญหุ้ย) กราบถวาย
บังคมลาออกมาเมืองสงขลา

เมื่อปีมะเส็งสัศศก ศักราช ๑๑๔๗ โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าหลวง
เป็นแม่กองออกไปสักเลขเมืองสงขลา สักแซนขวาได้เลข ๗๖๗๒ คน
เมื่อปีมะเส็งสัศศก มีตราโปรดเกล้า ฯ ออกมาเมืองสงขลา ให้
คอเรือหุช้าง ๓๐ ตัว ปากกว้าง ๘ ศอกยาว ๘ วาสำหรับรักษาพระนคร
หลวงสุวรรณศรีสมบัติ (บุญหุ้ย) เกณฑ์ไพร่ตัดไม้ค่อเรือยังไม่เสร็จ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหลวงจักร
เจษฎาเสด็จออกมาเร่งให้ค่อเรือ ตั้งพลับพลาประทับอยู่ณบ้านบ่อเตย

ประทับแรมอยู่เดือน ๓

เรือที่คอยยังไม่สำเร็จ

เสด็จกลับเข้าไป

กรุงเทพ ฯ

ครั้นเมื่อมีเมื่อยรู้สึก ศักราช ๑๓๔๗ พม่าข้าศึกยกกองทัพมาตี
เมืองนครศรีธรรมราชแตก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหลวงเสด็จออก
มาตีเอาเมืองนครคืนได้ ยังประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ครั้น
ขุนรอนราชมนตรีเป็นบุตรพระสังฆาโฆมนอกราชการ ขัดเคืองกับ
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) ผู้ว่าราชการเมืองสังฆา ขุนรอน
ราชมนตรีทราบว่าเมืองนครศรีธรรมราชเสียแก่พม่าข้าศึกแล้ว ขุนรอน
ราชมนตรีมีใจกำเริบ ชองล้อมคนบ่าวไพร่ในกองขุนรอนราชมนตรี
ทำดินดำที่บ้านดัดสะเขา จะเข้าตีเอาค่ายตำบลบ้านบ่ออย่างปากน้ำวัน
ออก หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) ทราบว่าขุนรอนราชมนตรี
คิดกบฏ จึงแต่งให้กรมการขึ้นไปกวาดต้อนคนในแขวงเมืองสังฆา
มาทางบกทางเรือ ขุนรอนราชมนตรีให้คนไปสกัดทางซึ่งเอาคนทางบก
ทางเรือเสียทั้งสิ้น ได้คนแต่เรือมากแล้วตั้งรวมกันอยู่ที่บ้านดัดสะเขา
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) เห็นว่าคนในค่ายน้อยศรัทธา จึงจัดแจงผ่อน
บุตรภรรยาชนเข้าของลงเรือใหญ่ถอยไปทอดอยู่ที่เกาะหนู ๒ ตำบล แต่ตัว
หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) อยู่ในค่ายตำบลบ้านบ่ออย่าง ขุนรอน
ราชมนตรีให้นายทิดเพชรคุมไพร่ ๑๐๐๐ คน ขุนรอนราชมนตรีคุมไพร่
๑๐๐๐ คน เวลากลางคืนเข้าค่ายตำบลบ้านบ่ออย่าง นายทิดเพชรเข้า
ด้านทักษิณ ขุนรอนราชมนตรีเข้าค่ายด้านทิศกัณหา หลวง

ศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) อยู่ในค่ายให้ยิงปืนคาบศิลาถูกขุนรอง
 ราชมนตรีแต่ไม่บาดเจ็บ ถูกไฟในตำเรือของขุนรองราชมนตรีบาดเจ็บ
 ตกน้ำตายเป็นอันมาก ขุนรองราชมนตรีดำทัพไปอยู่แหลมฝาด คน
 รักษาค่ายด้านทักษิณเป็นใจเข้าด้วยขุนรองราชมนตรี เปิดประตูให้
 นายทิดเพชรเข้าในค่ายได้ หดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) เห็นการ
 จะต่อสู้ขุนรองราชมนตรีนายทิดเพชรไม่ได้ จึงตงเรือเล็กหนีไปชน
 เรือใหญ่ที่เกาะหนูไข่ ไปเข้าไปกรุงเทพ ฯ ขณะนั้นขุนรองราชมนตรี
 รังเมืองสงขลาอยู่ ๔ เดือน หดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) เข้าไป
 ถึงกรุงเทพ ฯ เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ว่า ขุนรองราชมนตรีบุตรพระสังฆาโยมนอกราชการ กับนายทิดเพชร
 เป็นกบฏต่อเอาเมืองสงขลาได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ รับสั่งว่า
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหดวง
 ไปประทับอยู่ที่เมืองนครแล้ว ให้หดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย)
 ตามไปกราบบังคมทูลที่เมืองนครศรีธรรมราชเถิด ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้พระสังฆาโยมนอกราชการบิดาขุนรองราชมนตรี ออก
 มาด้วยหดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) ฯ ให้บุตรภรรยาอยู่ที่กรุงเทพ ฯ
 พระสังฆาโยมนอกราชการกับหดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) ออก
 มาเรือดำเดียวกัน มาถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระสังฆาโยม
 นอกราชการ กับหดวงศุภวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) ขึ้นเฝ้าสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล กราบบังคมทูลว่า
 ขุนรองราชมนตรีกับนายทิดเพชรเป็นกบฏต่อเอาเมืองสงขลาได้ รับสั่ง

๑. ให้พระสังฆาโยมนอกกราชการ กับหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย)
 ออกมาทำปลับปลาไว้ที่เมืองสังขตาท่อน เสร็จราชการเมืองนคร ฯ
 แล้วจะเสด็จมาเมืองสังขตา พระสังฆาโยมนอกกราชการ กับ
 หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) กราบถวายบังคมตามาเมืองสังขตา
 ๒. ให้นายหมวดนายกองเกณฑ์ไพร่ทำปลับปลาที่บ้านบ่อปลับ ขุนรอง
 ๓. ราชมนตรีก็มาทำปลับปลาอยู่ด้วย ทำปลับปลาอยู่ ๑๘ วัน สิ้นเค็จ
 ๔. พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพหลวงเสด็จ
 ๕. มาถึงเมืองสังขตา ๖. ขุนประทีปปลับปลาที่บ้านบ่อปลับ หลวง
 ๗. สุวรรณคีรีสมบัติ (บุญห้อย) พระสังฆา (โยม) นอกกราชการ ขุนรอง
 ๘. ราชมนตรีกับนายทศเพชรเข้าเฝ้าพร้อมกัน ทรงพระกรุณารับสั่งถาม
 ๙. ตามธรรมเนียมแล้ว ทรงพระกรุณาให้มัตราไปหาตัวพระยาไท
 ๑๐. พระยาตรังกานู พระยาภักดินัน พระยาปัตตานี เข้ามาเฝ้าให้พร้อมกัน
 ๑๑. ที่เมืองสังขตา จะได้ทรงจัดแจงบ้านเมืองให้เรียบร้อย พระยาไท
 ๑๒. พระยาตรังกานู พระยาภักดินัน แต่งให้บุตรหลานศรัทธวันกรมการ
 ๑๓. นำพาลั้งของเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่พระยาตานีแข็งตัวอยู่ ทรง
 ๑๔. ชัดเคืองพระยาตานี ทรงพระกรุณารับสั่งว่า ให้กองทัพหลวงออกไป
 ๑๕. เข้ายบเมืองตานีเสียให้ยับเยิน ขณะนั้นแขกเมืองตานีพาเรือมาค้าขาย
 ๑๖. อยู่ที่เมืองสังขตาดำ ๑ รับสั่งให้ยึดเอาเรือแตกไว้ มอบให้
 ๑๗. ขุนรองราชมนตรีเป็นผู้คุม ครองหนนายจันทองเพ็ญ ๑๐ ครว เป็นไทย
 ๑๘. เดิมเมืองนครศรีธรรมราช ตกไปอยู่เมืองตานีเสียช้านาน พานบุตร
 ๑๙. ภรรยาหนีเข้ามาเมืองสังขตา นายจันทองแจ้งความกับหลวงสุวรรณคีรี

สัมบัติ (บุญหุ้ย) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลาว่า พระยาตานีทราบความ
 ว่ากองทัพหลวงจะยกไปตีเมืองตานี พระยาตานีให้เกณฑ์ไพร่ทำค่าย
 ที่ปากน้ำเมืองตานีค่าย ๑ ที่บ้านพระยาตานีค่าย ๑ กวาดเอา
 ผู้คนเข้าไว้ในค่ายเป็นอันมาก นายจันทองเห็นเรือกองทัพใหญ่ทอด
 อยู่ปากน้ำเมืองตานี ๗ ลำ แยกเมืองตานีเห็นเรือกองทัพไทยหน้าเมือง
 ตกใจกลัว ประชุมพูดกันว่า ตายายแซกสั่งไว้ว่าศึกมาแต่ทักษิณ
 ให้สู้ ศึกมาแต่อุดรอย่าให้สู้เลย บัดนี้กองทัพหลวงมาทอดอยู่หน้าเมือง
 ตานีแล้ว ให้คิดอ่านพาอพยพหนีแต่ยาว พวกแยกเมืองตานีพูดกัน
 ดังนี้ นายจันทองกล่าวว่าพระยาตานีจะมาบุตรภรรยาของนายจันทองด้วย
 นายจันทองคิดอ่านล่อดแนมเข้าไปฟังการในบ้านพระยาตานี ได้ยิน
 พระยาตานีปรึกษา กับศรัทวันกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยว่า กองทัพไทย
 ยกมาทอดอยู่ที่ปากน้ำเมืองตานีแล้วจะคิดอย่างไร นายจันทองรับอาสา
 กับพระยาตานีว่า นายจันทองจะขอเป็นแม่ทัพคุมพวกนายจันทองแต่
 พวกแซกลงไปรักษาค่ายปากน้ำเมืองตานีไว้ ไม่ให้กองทัพไทยเข้ามา
 ในเมืองตานีได้ จะขอปืนใหญ่บนน้อยกระสุนดินดำได้บั้งอาหารกับ
 เรือปากกว้าง ๕ ศอกลึกดำ ๑ ถ้านายจันทองยิงเรือกองทัพไทยจมลง
 นายจันทองจะได้ลงเรือไปจับเอาพวกกองทัพไทยโดยง่าย พระยาตานี
 ก็เห็นด้วย จึงจัดเสบียงอาหารกระสุนดินดำกับเรือดำ ๑ ให้
 นายจันทองไปรักษาค่ายปากน้ำ นายจันทองกับเพื่อนนายจันทอง
 จัดแจงเรือพร้อมแล้ว เวลากลางคืนนายจันทองกับพวกเพื่อนพาเรือ
 เล็ดลอดเข้าไปในเมืองตานี ขึ้นไปเรือนชนเขาของบุตรภรรยาของเรือ

มาทอดอยู่ ท้ายปากน้ำ เวลาเช้า นายจันทอง เพื่อนนายจันทองแต่งตัว
 เป็นภาษาไทย ออกเรือยกธงขาวมาใกล้เรือกองทัพไทย นายจันทอง
 จึงบอกพวกเรือกองทัพไทยว่าให้ยิงบนเถิด พวกเขกในเมืองตาน
 จักแจ้งจะพาบุตรภรรยาหนีอยู่แล้ว พวกญวนกองทัพไทยเรียกให้นาย
 จันทองแอบเรือเข้าไปใกล้จะได้สืบข่าวราชการ นายจันทองบอกความ
 ว่า หดวงสุวรรณครีตมบัต (บุญหุย) แต่งให้มาสืบราชการเมืองตาน
 ได้ความแล้วช้อยู่ไม่ได้จะเร่งรีบกลับไป นายจันทองก็แจวเรือมา
 เมืองสงขลา มาได้ครู่หนึ่งพวกเรือกองทัพไทยยิงปืนใหญ่ พวกเขก
 ในค่ายปากน้ำยิงปืนใหญ่รับนัด ๑ แล้วพวกเขกออกจากค่ายปากน้ำ
 เข้าในเมืองตาน เขกในเมืองตานแตกคนพาอพยพออกจากเมืองไป
 เป็นอันมาก พวกญวนกองทัพไทยเห็นเขกทิ้งค่ายปากน้ำเสีย กองทัพ
 ไทยตั้งเรือดำบนขนบนต์ตั้งช้อยู่ในค่ายปากน้ำ นายจันทองมาพบเรือ
 กองทัพไทยที่หน้าเมืองเทพา ๓ ลำ นายจันทองบอกว่ากองทัพไทย
 ตีค่ายปากน้ำเมืองตานได้แล้ว ให้เร่งรีบไปเถิด นายจันทองก็เลย
 มาถึงบ้านหาดมทรายปากน้ำเมืองสงขลา พวกข้าหลวงกองตะเวน
 ซึ่งรักษาปากน้ำเมืองสงขลา เรียกให้นายจันทองหยุดเรือ นายจันทอง
 บอกว่าเรือสืบราชการอื่นเร่งจะหยุดช้อยู่ไม่ได้ นายจันทองแจวเรือ
 เลยเข้ามาในเมืองสงขลา หดวงสุวรรณครีตมบัต (บุญหุย) ได้
 ทราบความดังนั้นแล้ว พาตัวนายจันทองเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลสดมภ์
 พระเจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวรสถานมงคลว่า หดวงสุวรรณครี
 ตมบัต (บุญหุย) แต่งเรือเล็กให้นายจันทองเพื่อน ๔ คนได้ติดตามเข้าไป

ดับราชการเมืองตานี ทราบความว่าแขกเมืองตานีไม่คิดจะสู้ คิด
 จะหนีทางต้น นายจันทองได้บอกเรือกองทัพหน้าซึ่งไปทอดอยู่ปากน้ำ
 เมืองตานีให้ยิงปืนใหญ่ พวกแขกได้ยิงแล้วยิงปืนหนีออกจากค่าย
 ปากน้ำเข้าในเมือง กองทัพหน้าซึ่งเอาค่ายปากน้ำเมืองตานีได้แล้ว
 แยกในเมืองตานีพาอพยพหนีไปเป็นอันมาก รับสั่งว่าหลวงสุวรรณคีรี
 (บุญหุ้ย) ยุติคำให้แต่งให้คนไปดับราชการเมืองตานีได้ความชัดเจนดัง
 นั้นวิตก รับสั่งให้เร่งจัดแจงกองทัพลงไประดมตเมืองตานี จับเอา
 ศิวพระยาตานีให้จงได้ หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญหุ้ย) กราบ
 บังคมทูลว่า แยกเรือเมืองตานีซึ่งให้ขุนรอนราชมนตรีคุมไว้นนพาเรือ
 หนีไปได้ กับพระยาจะนะน้องพระยาพิทลุงคิดกบฏมีหนังสือฉบับไปถึง
 พม่าข้าศึกให้ยกมาตเมืองสงขลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยา
 พิทลุงพี่ชายพระยาจะนะเป็นตราการชำระ พระยาจะนะรับเป็นสัตย์
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ประหารชีวิตเสียพร้อมด้วยขุนรอน
 ราชมนตรี แต่นายทิดเพชรนั้นเข้าหาพระยาตากโหมราชเสนาฯ ๆ กราบ
 บังคมทูลขอรับพระราชทานโทษนายทิดเพชรไว้ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จยกทัพหลวงลงไปประทับอยู่เมือง
 ตานี พวกกองทัพจับตัวพระยาตานีได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้จำตัวพระยาตานีไว้ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวก
 กองทัพเข่นปั่นทองเหลืองใหญ่ในเมืองตานี ๒ บอกลงเรือรบ แต่เป็น
 กระบอก ๑ ตกน้ำเสียททาหน้าเมืองตานี ได้ไปแต่กระบอกเดียว คือ
 บินนางพระยาตานีเดียน ประทับอยู่เมืองตานีเดือนเศษ แล้ว

ราชการด้วยกทัพหลวงเสด็จกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ ครั้นนั้นหลวง
สุวรรณศรีสมบัติ (บุญห่วย) กับนายบุญเฮี้ยว นายบุญชั้น ผู้น้องตาม
เสด็จเข้าไปณกรุงเทพ ฯ นายทิดเพ็ชรก็เข้าไปกับพระยาตากาไหม

ราชเลขา ครั้นถึงกรุงเทพ ฯ หลวงสุวรรณศรีสมบัติ (บุญห่วย) กับ
นายบุญเฮี้ยว นายบุญชั้น ผู้น้อง ชนเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เสด็จให้หลวงสุวรรณศรีสมบัติ
(บุญห่วย) เปนพระยาสุวรรณศรีสมบัติ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา
ให้นายบุญเฮี้ยวเปนพระอนันตสมบัติ ให้นายบุญชั้นเปนพระพิเรนทรภักดี
ให้นายเถียนเต็งเปนพระสุนทรานุรักษ์ เปนผู้ช่วยราชการทั้ง ๓ คน
แต่พระอนันตสมบัติ (บุญเฮี้ยว) นั้นโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นผู้ว่าราชการ
เมืองจะนะด้วย แต่เมืองสงขลาให้ ชนกับเมืองนครศรีธรรมราชตามเดิม
พระยาสุวรรณศรีสมบัติ (บุญห่วย) กับพระอนันตสมบัติ พระพิเรนทร
พระสุนทรานุรักษ์ กราบถวายบังคมลาพาบุตรภรรยาากลับออกมาเมือง
สงขลา ในปีออกสัมฤทธิศก ศักราช ๑๓๕๐ ครั้นนั้นจอหอ
พระอนันตสมบัติ (บุญเฮี้ยว) ถึงแก่กรรมที่เมืองจะนะ ได้ทำการเผาศพ
แต่เชิญอุรุม้างไว้ที่ริมเขาแหลมสน ทำเป็นยี่งอตามธรรมเนียม
เสร็จแล้ว พระยาสงขลา (บุญห่วย) มีใบบอกให้นายเถียนจึ่งบุตร
พระอนันตสมบัติ ถู้อเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวว่า พระอนันตสมบัติ (บุญเฮี้ยว) ถึงแก่กรรม พระ
อนันตสมบัติบุตรชาย ๓ คน บุตรที่ ๑ ชื่อเถียนจึ่ง บุตรที่ ๒ ชื่อ
เถียนเต็ง บุตรที่ ๓ ชื่อเถียนไต่ต่างมารดา พระยาสงขลา (บุญห่วย)

ขอพระราชทาน ถวายถวายเถย^๕น^๕จ^๕ง เปนมหา^๕เด^๕ก^๕ทำ^๕ราช^๕การ^๕ น^๕ด^๕อง^๕ พระ^๕เด^๕ช^๕
 พระ^๕ค^๕ณ^๕อยู่^๕ใน^๕กร^๕ง^๕เท^๕พ^๕ ฯ นาย^๕เถ^๕ย^๕น^๕จ^๕ง^๕บุ^๕ตร^๕พระ^๕อน^๕น^๕ค^๕ (บุญ^๕เฮ^๕ย^๕อ^๕)
 ก^๕ทำ^๕ราช^๕การ^๕เป^๕นม^๕ห^๕า^๕ค^๕เด^๕ก^๕อยู่^๕ณ^๕กร^๕ง^๕เท^๕พ^๕ ฯ ด^๕ับ^๕ค^๕อ^๕มา^๕ ทรง^๕พระ^๕กร^๕ร^๕ณ^๕า^๕
 ไป^๕ร^๕ด^๕เก^๕ด^๕า^๕ ฯ ป^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ก^๕ับ^๕ช^๕า^๕ราช^๕การ^๕ว^๕า^๕ จ^๕ะ^๕ไ^๕ด^๕ผู้^๕ใด^๕เป^๕น^๕ผู้^๕ว^๕า^๕ราช^๕การ^๕เม^๕ือ^๕ง^๕
 จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕ พระ^๕ย^๕า^๕ก^๕ต^๕า^๕โ^๕ห^๕ม^๕ราช^๕เด^๕น^๕า^๕กร^๕า^๕บ^๕บ^๕ัง^๕ค^๕ม^๕ท^๕ุ^๕ด^๕พระ^๕กร^๕ร^๕ณ^๕า^๕พระ^๕บ^๕า^๕ท^๕
 ส^๕ม^๕เด^๕จ^๕พระ^๕เจ^๕า^๕อยู่^๕ห^๕ัว^๕ ข^๕อ^๕รับ^๕พระ^๕ราช^๕ทาน^๕ใ^๕ห^๕า^๕ย^๕ท^๕ิด^๕เพ^๕ช^๕ร^๕เป^๕น^๕ผู้^๕ว^๕า^๕ราช^๕การ^๕
 เม^๕ือ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕ พระ^๕บ^๕า^๕ท^๕ส^๕ม^๕เด^๕จ^๕พระ^๕เจ^๕า^๕อยู่^๕ห^๕ัว^๕ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕กร^๕ร^๕ณ^๕า^๕ไป^๕ร^๕ด^๕เก^๕ด^๕า^๕ ฯ ต^๕ัง^๕
 ใ^๕ห^๕า^๕ย^๕ท^๕ิด^๕เพ^๕ช^๕ร^๕เป^๕น^๕พระ^๕ม^๕ห^๕า^๕น^๕ก^๕า^๕พ^๕ร^๕า^๕บ^๕ด^๕ัง^๕ค^๕ร^๕า^๕ม^๕ ผู้^๕ว^๕า^๕ราช^๕การ^๕เม^๕ือ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕
 ค^๕ุ^๕ม^๕เด^๕ช^๕ด^๕้วย^๕ค^๕ับ^๕ก^๕ ๙ ห^๕ม^๕ว^๕ค^๕ข^๕น^๕ก^๕บ^๕ส^๕ม^๕เด^๕จ^๕พระ^๕เจ^๕า^๕อยู่^๕ห^๕ัว^๕ ก^๕ร^๕ม^๕พระ^๕ราช^๕ว^๕ัง^๕บ^๕ว^๕
 ด^๕ถ^๕า^๕น^๕ม^๕ง^๕ค^๕ด^๕ แต่^๕เม^๕ือ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕ใ^๕ห^๕อยู่^๕ใน^๕บ^๕ัง^๕ค^๕ับ^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ด^๕ัง^๕ช^๕ด^๕า^๕ค^๕า^๕ม^๕เด^๕ิม^๕ พระ^๕
 ม^๕ห^๕า^๕น^๕ก^๕า^๕พ^๕ร^๕า^๕บ^๕ด^๕ัง^๕ค^๕ร^๕า^๕ม^๕ท^๕ิด^๕เพ^๕ช^๕ร^๕ ก^๕ร^๕า^๕บ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕บ^๕ัง^๕ค^๕ม^๕ด^๕า^๕อ^๕อ^๕ก^๕มา^๕ทำ^๕
 ราช^๕การ^๕น^๕ด^๕อง^๕พระ^๕เด^๕ช^๕พระ^๕ค^๕ณ^๕อยู่^๕ณ^๕เม^๕ือ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕

คร^๕น^๕ถ^๕น^๕เป^๕็^๕ก^๕ุ^๕ญ^๕ต^๕ร^๕ค^๕ก^๕ ค^๕ั^๕ก^๕ร^๕า^๕ช^๕ ๑๓๕๓ ไ^๕ต^๕ะ^๕ด^๕า^๕เ^๕ย^๕ค^๕มา^๕แต่^๕ป^๕ระ^๕เท^๕ศ^๕
 อ^๕ื่น^๕เด^๕ย^๕เป^๕น^๕ค^๕น^๕ร^๕ู^๕เ^๕ว^๕ก^๕ม^๕น^๕ต^๕ว^๕ิ^๕ชา^๕การ^๕ต^๕า^๕ง^๕ ฯ ไป^๕ค^๕บ^๕ก^๕ิด^๕ก^๕ับ^๕พระ^๕ย^๕า^๕ต^๕า^๕น^๕ใ^๕ห^๕ย^๕ก^๕
 ท^๕พ^๕มา^๕ค^๕เม^๕ือ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕น^๕ระ^๕ ท^๕พ^๕พระ^๕ย^๕า^๕ต^๕า^๕น^๕ย^๕ก^๕มา^๕ต^๕ง^๕อยู่^๕ท^๕ร^๕ม^๕เ^๕า^๕ด^๕ะ^๕โม^๕ร^๕ง^๕ ห^๕ด^๕ัง^๕
 เ^๕า^๕ด^๕ูก^๕ช^๕า^๕ง^๕ พระ^๕ย^๕า^๕ด^๕ัง^๕ช^๕ด^๕า^๕ (บุญ^๕ห^๕ุ^๕ย^๕) เ^๕ก^๕ณ^๕ท^๕ไ^๕พร^๕ไ^๕ต^๕ัง^๕ค^๕า^๕ย^๕ร^๕ับ^๕อยู่^๕ร^๕ิม^๕
 ค^๕ด^๕อง^๕ด^๕ะ^๕โม^๕ร^๕ง^๕ แต่^๕ว^๕มี^๕ใ^๕บ^๕อ^๕ก^๕เ^๕า^๕ไป^๕ก^๕ร^๕า^๕บ^๕บ^๕ัง^๕ค^๕ม^๕ท^๕ุ^๕ด^๕พระ^๕กร^๕ร^๕ณ^๕า^๕ข^๕อ^๕ก^๕อง^๕ท^๕พ^๕
 ห^๕ล^๕ว^๕ง^๕มา^๕ช^๕ว^๕ย^๕ด^๕บ^๕ั^๕บ^๕ ๑ มี^๕ห^๕น^๕ึง^๕ด^๕ี^๕อ^๕ไป^๕ข^๕อ^๕ก^๕อง^๕ท^๕พ^๕เม^๕ือ^๕ง^๕น^๕คร^๕ค^๕ั^๕ร^๕ช^๕ร^๕ม^๕ร^๕า^๕ช^๕
 มา^๕ช^๕ว^๕ย^๕ด^๕บ^๕ั^๕บ^๕ ๑ เจ^๕า^๕พระ^๕ย^๕า^๕น^๕คร^๕ค^๕ั^๕ร^๕ช^๕ร^๕ม^๕ร^๕า^๕ช^๕ย^๕ก^๕ก^๕อง^๕ท^๕พ^๕มา^๕ต^๕ัง^๕ค^๕า^๕ย^๕อยู่^๕
 ณ^๕บ^๕า^๕น^๕บ^๕่อ^๕เ^๕ย^๕ค^๕า^๕ย^๕ ๑ ใ^๕ห^๕ี^๕มา^๕ต^๕ัง^๕อยู่^๕ค^๕า^๕บ^๕ด^๕บ^๕า^๕น^๕บ^๕่อ^๕ย^๕า^๕ง^๕ค^๕า^๕ย^๕ ๑ เจ^๕า^๕
 พระ^๕ย^๕า^๕น^๕คร^๕ค^๕ั^๕ร^๕ช^๕ร^๕ม^๕ร^๕า^๕ช^๕ ก^๕ับ^๕พระ^๕ย^๕า^๕ด^๕ัง^๕ช^๕ด^๕า^๕ (บุญ^๕ห^๕ุ^๕ย^๕) ป^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ก^๕ำ^๕ห^๕น^๕ด^๕

วันจะเข้าศกาศ ไต่สำเหตให้พร้อมกันในวันนั้น พวกอ้ายไต่สำเหต
 ยกออกมาทางบางกระดาน ถึงหน้าค่ายตำบลบ้านบ่ออย่าง พวกทัพเมือง
 นครศรีธรรมราช ยิงปืน ถูกพวกอ้ายไต่สำเหตตายประมาณ ๓๐๐ คน
 พวกอ้ายไต่สำเหตก็ล่าทัพกลับไป กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
 เมืองสงขลา ได้ตามไปทันได้รบกับพวกแขกถึงตลุมบอน พวกแขกแตก
 เข้าค่ายหลังเขาถูกช้าง อ้ายไต่สำเหตไล่กันมาหนีไปรบอยู่ประตูค่าย
 กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา หักเข้าค่ายได้ ยิงอ้าย
 ไต่สำเหตตายอยู่กับที่ พวกแขกก็ตายเป็นอันมาก ที่เหลือตายก็แตก
 หนีไปสิ้น เจ้าพระยานนครศรีธรรมราช พระยาสงขลา (บุญห้อย)
 ให้กองทัพยกตามไปตีเขาเมืองตานีกลับคืนได้ กองทัพเมืองนครี
 ธรรมราช เมืองสงขลา ยกกลับมาถึงเมืองสงขลา ๕ วัน ๕ วัน
 กองทัพหลวงจึงยกออกมาถึง หาดหินใต้สู้รบกับแขกเมืองตานีไม่ พัก
 กองทัพอยู่ในเรือหน้าค่ายตำบลบ้านบ่ออย่างอยู่หลายเวลา พวกญวนใน
 กองทัพวิวาททูปตกกันกับพวกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช พระสุนทรา
 นุรักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาไปห้ามปรามก็ไม่ทัน พวกกองทัพ
 เมืองนครศรีธรรมราช ไปกราบเรียนพระยานครว่า พวกญวนกอง
 ทัพเรือกระทำชมเหงทูปตกพวกกองทัพเมืองนครเจ็บป่วยเป็นหลายคน พระ
 สุนทรานุรักษ์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาอยู่ด้วยก็ไม่ห้ามปราม เจ้า
 พระยานครขัดเคืองกับพระยาสงขลาแต่พระสุนทรานุรักษ์แต่หนึ่งมา กองทัพ
 กรุงเทพ ฯ แยกกองทัพเมืองนคร พักอยู่เมืองสงขลา ๓ เดือน จึงยก
 กองทัพกลับไป เสด็จปลัด (อ้าย) เมืองสงขลาตามเจ้าพระยา

นครไปเสียด้วย ในปิ่นพระยาสังขตา (บุญหุ้ย) กับเจ้าพระยานคร
 เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร ฯ เจ้าพระยานคร
 กราบบังคมทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระยาสังขตา (บุญหุ้ย) ว่าทำข่มเหงกับ
 เมืองไทรบุรี ยกเอาตำบลบ้านพระตงกับตำบลบ้านการำแขวงเมืองไทร
 บุรีเสีย แลจะให้พวกญวนกองทัพวิวาทกับพวกกองทัพเมืองนครศรี
 ธรรมราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ รับสั่งถามพระยาสังขตา
 (บุญหุ้ย) ตามคำเจ้าพระยานครศรีธรรมราชกราบทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 พระยาสังขตา (บุญหุ้ย) กราบบังคมทูลว่า ที่ตำบลบ้านพระตงการำ
 เป็นที่เขตรแดนเมืองสงขตามาแต่เดิม พระยาสังขตา (บุญหุ้ย) หาได้
 ทำข่มเหงกับเมืองไทรบุรีไม่ แลพวกญวนกองทัพวิวาทกับพวก
 เมืองนครศรีธรรมราชนั้นวิวาทกันตนเอง พระยาสังขตาแลพระสุนทร
 นฤภัยผู้ช่วยราชการ เหลือศักดิ์กำลังที่จะห้ามปรามพวกกองทัพวิวาท
 แลพวกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช จึงพระยาสังขตา (บุญหุ้ย)
 แลพระสุนทรนฤภัยจะได้อยู่ให้พวกกองทัพวิวาทกันนั้นห้ามมิได้ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ รับสั่งว่า พวกกองทัพทั้ง ๒ ทပ်ไม่อยู่ไต่บังคับ
 พระยาสังขตา (บุญหุ้ย) วิวาทกันตนเอง จะปรับโทษพระยาสังขตา
 (บุญหุ้ย) พระสุนทรนฤภัยผู้ช่วยราชการนั้นไม่ชอบ ที่ตำบลบ้าน
 พระตงการำนั้นถึงจะเป็นเขตรแดนเมืองไทรบุรีก็จริง แต่เมืองสงขตาตเมือง
 ไทรบุรีแต่เมืองเท่านั้นได้ เมืองสงขตามีความชอบมาก ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ พระราชทานยกที่ตำบลบ้านพระตง ตำบลบ้านการำ
 ให้เป็นเขตรแดนเมืองสงขตา ที่ตำบลบ้านพระตงการำจึงได้เป็นแขวง

เมืองสงขลาแต่ครั้งหนึ่งนับต่อมา แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พระยาสงขลา (บุญหุ้ย) เป็นเจ้าพระยาอินทรี ศรีสมุทรสงคราม
รามภักดี อกยพริยบรากรมพาหุ ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา
ยกเมืองสงขลาเป็นเมืองเอกให้ ขึ้นกับกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้าฯ พระราช
ทานยกเมืองไทรบุรี เมืองตานี เมืองตรังกานู ให้ ขึ้นกับเมืองสงขลา
เจ้าพระยาสงขลาอยู่ในกรุงเทพ ฯ ได้ ๙ เดือน กราบถวายบังคมลากลับ
ออกมาเมืองสงขลา

ครั้นปีฉลูเบญจศกศักราช ๑๑๕๕ พระเจ้านะทิดเพ็ชรถึงแก่กรรม
เจ้าพระยาสงขลา (บุญหุ้ย) มีใบบอกให้จีนเค่งซึ่งมาแต่เมืองชวัญ
เป็นเพื่อนร่วมศึกทุกซีกกับหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง) ถูเข้าไป
กราบบังคมทูลพระกรุณาดนกรุงเทพ ฯ ขอรับพระราชทานให้จีนเค่งเป็น
พระเจ้านะทิดต่อไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้จีนเค่งเป็นพระ
มหานุกาปปราบสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองจระนะ พระจระนะ (เค่ง)
ถวายเงินขวัญชัยบุตรที่ ๑ ให้ทำราชการเป็นมหาดเล็ก อยู่ ณ กรุงเทพ ฯ
นายบัวแก้วบุตรพระจระนะ (ทิดเพ็ชร) เข้าไปทำราชการเป็นมหาดเล็ก
อยู่ ณ กรุงเทพ ฯ พร้อมกับเงินขวัญชัย พระจระนะ (เค่ง) กลับออก
มาว่าราชการเมืองจระนะ

ครั้นปีเถาะสัปตศก ศักราช ๑๑๕๗ อ้ายพม่าซำคักยกกองทัพ
เรือมาตีเมืองถดางแตก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยา
หัตเทพ (บุญนาก) กับพระยาวิเศษโกษาเป็นแม่ทัพ โปรดเกล้าฯ
ให้นายเทียนจันมหาดเล็กบุตรพระอนันต์สมบัติเป็นหลวงนายฤทธิ ออก

มาในกองทัพเจ้าพระยาพดเทพ (บุญนาค) ด้วย เจ้าพระยาพดเทพ
 ยกกองทัพเรือออกมาชนเคนกองทัพเมืองชุมพรไปเมืองถลาง เจ้า
 พระยาพดเทพให้หัตถ์นายฤทธิ (เถียนจิ่ง) เชิญทองตราออกมาเมือง
 สงขลา ในทองตราโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสงขลา (บุญหุ้ย)
 ยกกองทัพไปล้อมเมืองไทรบุรีไว้ แล้วให้เกณฑ์ไพร่เมืองสงขลา เมือง
 จระนะ ให้หัตถ์นายฤทธิยกไปช่วยตีเมืองถลาง เจ้าพระยาสงขลา
 (บุญหุ้ย) เกณฑ์ไพร่เมืองสงขลาได้ ๗๐๐ คน ให้หัตถ์นายฤทธิ
 นายทัพ เกณฑ์ไพร่เมืองจระนะได้ ๒๐๐ คน ให้จันทวิชัย
 มหาตเล็กบุตรพระจระนะ (แก้ว) เป็นนายทัพ รวมไพร่เมืองสงขลา
 เมืองจระนะ ๙๐๐ คน มอบให้หัตถ์นายฤทธิยกไปทางเมืองพัทลุง
 ไปสมทบทัพเจ้าพระยาพดเทพที่เมืองตรัง แล้วเจ้าพระยาสงขลา
 (บุญหุ้ย) เกณฑ์ไพร่ ๒๐๐ คน ให้หัตถ์นายฤทธิยกไปตั้ง
 ล้อมเมืองไทรบุรีไว้ กองทัพเจ้าพระยาพดเทพกับพระยาวิเศษโกษา
 หัตถ์นายฤทธิ ยกไปถึงเมืองถลาง ได้ยกเข้าตีพวกพม่าเข้าค่ายแตก
 หนีกลับไป เจ้าพระยาพดเทพจัดราชการเมืองถลางอยู่ปี ๑ แล้วราชการ
 การด้วยยกกองทัพมาเมืองสงขลาทางเมืองตรัง ครั้นนั้นคำต๋ำกับหัตถ์นาย
 เมืองยริงคิดกบฏ เจ้าพระยาพดเทพจึงให้กองทัพเมืองพัทลุง เมือง
 สงขลา สมทบกับกองทัพหลวง ให้หัตถ์นายฤทธิเป็นแม่ทัพยก
 ออกไปตีเมืองยริง หัตถ์นายฤทธิยกกองทัพออกไปตีทัพคำต๋ำกับหัตถ์นาย
 เมืองยริงถึงตลุมบอน จับตัวคำต๋ำได้ จึงได้แยกเมืองตานีออกเป็น ๖
 เมืองตามพระบรมราชานุญาต ด้วยเหตุเมืองตานีเมืองเดียวมีกำลัง

มาก เมืองสงขลาตามกาดังน้อย แต่งตั้งให้นายพ่ายทหารเอกเมือง
 สงขลาเป็นผู้ว่าการเมืองยริง จัดราชการแยกเมืองตาน้อย ๖ เดือน
 เสร็จราชการแล้ว ยกกองทัพพาตัวดาตูกลับเข้ามาเมืองสงขลา เจ้า
 พระยาพดเทพ พระยาวิเศษโกษา หาดวงนายฤทธิ กียกกอง
 ททัพกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ เมืองสงขลาเป็นปรกติไม่มีทัพศึกอยู่ ๒ ปี
 ในระหว่างเมืองสงขลาเป็นปรกติอยู่ ๒ ปีนั้น เจ้าพระยาอินทศิริ ได้
 สร้างพระอุโบสถ วัดยางทองชนอาราม ๑ โรงพระอุโบสถวัดมณีมาวาส
 อาราม ๑ รวม ๒ อาราม แต่เจ้าพระยาสงขลา (บุญห้อย) ตั้งบ้าน
 เรือนอยู่ที่ปากแหลมสน

ศักราช ๓๓๗๑ ปีมะเส็งเอกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เถลิง
 ถวัลยราชสมบัติ ในจุลศักราช ๓๓๗๑ พม่ายกกองทัพเรือรวม ๒๐๐ ลำ
 มาตีเอาเมืองถลางได้อีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้า
 พระยายมราชยกกองทัพหลวงออกมาขึ้นเดินบกทางเมืองชุมพร แต่โปรด
 เกล้า ฯ ให้หาดวงนายฤทธิเชิญกองตราออกมาถึงเจ้าพระยาสงขลา ให้
 เจ้าพระยาสงขลา ยกกองทัพไปถ่วงเมืองไทรบุรีไว้ แต่ให้เกณฑ์ไพร่
 เมืองไทรยกไปสมทบทัพเจ้าพระยายมราชด้วย แต่ให้หาดวงนายฤทธิคุม
 ไพรเมืองสงขลา เมืองพัทลุง ยกไปสมทบทัพเจ้าพระยายมราช
 ที่เมืองตรัง เจ้าพระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่พลเมืองให้หาดวงนายฤทธิ
 ๑๐๐๐ คน ยกไปเมืองตรังทางเมืองพัทลุง แต่เกณฑ์ไพร่เมืองพัทลุง

ไป ๕๐๐ คนด้วย แลเจ้าพระยาสังฆดาคุณไพร่ ๔๐๐ คนยกไปตั้งอยู่ที่
 เมืองไทรบุรี แลเกณฑ์ไพร่เมืองไทร ๓๐๐๐ คน เรือ ๓๐ ลำ แต่ง
 ให้พระยาปลัดเมืองไทรเป็นนายทัพ รับยกไปสมทบกับเจ้าพระยา
 ยมราชที่เมืองตรัง เจ้าพระยายมราชรวมกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
 เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองไทร ได้พร้อมด้วยกองทัพไป
 ตีเมืองถลาง อ้ายพม่าข้าศึกแตกหนีไป เจ้าพระยายมราชตีได้เมือง
 ถลางคืน แลเกณฑ์ไพร่เมืองนคร เมืองสงขลา เมืองพัทลุง
 ให้ช่วยรักษาเมืองถลาง จัดราชการอยู่ ๓ ปี ราชการเรียบร้อยแล้วจึงได้
 ยกกองทัพกลับกรุงเทพฯ เมืองสงขลาไม่มีทัพศึกเป็นปรกติอยู่ ๓ ปี
 เจ้าพระยาอินทรี ศรีสุรสงคราม รามภักดี อภัยพิริยบรากรม
 พาหุ ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา (บุญห้อย) บ่วยเป็นโรคชราถึงแก่
 อดสูกรรม ได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองมา ๓๔ ปี เจ้าพระยา
 อินทรีไม่มีบุตร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หัตถ์นายฤทธิ
 (เถียนจิ่ง) บุตรพระอนันต์, (บุญเฮี้ยว) ซึ่งเป็นหลานเจ้าพระยาอินทรี
 เป็นพระยาวิเศษภักดี ศรีสุรสงคราม พระยาสงขลา แลโปรดเกล้าฯ
 พระราชทานให้พระยาวิเศษภักดี เชิญตราตั้งออกมาพระราชทาน
 ให้พระภิรมย์สมบัติ (บุญชั้น) ซึ่งเป็นน้องต่างมารดาของเจ้าพระยา
 อินทรี เป็นพระยาศรีสมบัติจางวาง พระราชทานให้นายเถียนตั้ง
 น้องร่วมมารดากับพระยาวิเศษภักดีเป็นพระสุนทรานุรักษ์ ครั้นฉนั้น
 เดือน ๖ ปีออกจัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ ปี พระยาวิเศษภักดี พร้อม

๔๘

ด้วยญาคพหนอง ได้จัดแจงเผาศพเจ้าพระยาอินทจักรีเสร็จแล้ว ได้
เชิญอัฐิไปทำฮ้องด้วยตามธรรมเนียมจันทรมหาแห่งมณฑล เคียงกับ
ฮ้องด้วยหลวงสงขลา (เหยียง)

ศักราช ๓๓๗๕ ปีระกาเบญจศก โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยพาห
จางวางกรมม้า เปนแม่กองออกมาตั้งเคธเมืองสงขลา ตั้งโรงตั้ง
ที่ทุ่งบ่อเคย พระยาศรีสุริยพาหตั้งเคธอยู่ ๒ ปี เสร็จการตั้งเคธ
แล้วกลับเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ครั้นนั้นพระยาไทรเกิดขัดเคืองกับเมือง
สงขลา จึงไปขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยาหนครศรี
ธรรมราช นำความขึ้นกราบบังคมทูล ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว
โปรดเกล้าฯ ให้เมืองไทรขึ้นกับเมืองนครตามเดิม ในนั้นพระยา
ตรังกานูวิวาทขึ้นกับพระยาภักดินันท์ ฯ จึงเข้ามาขอขึ้นอยู่กับเมืองสงขลา
ไม่สมัครจะขึ้นกับเมืองตรังกานูสืบไป พระยาวิเศษภักดี คอบกับพระยา
ภักดินันท์ว่ารับไว้ไม่ได้ ด้วยแต่ก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรม
พระราชวังบวร ฯ โปรดเกล้าฯ ให้เมืองภักดินันท์ขึ้นอยู่กับเมืองตรังกานู
พระยาภักดินันท์จึงเคยไปขอขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยา
หนครนำความขึ้นกราบบังคมทูลตามทูลพระยาตรังกานู กับพระยา
ภักดินันท์วิวาทกัน โปรดเกล้าฯ ให้เมืองภักดินันท์ขึ้นกับเมืองนครตาม
เดิม เมืองภักดินันท์จึงได้ขึ้นกับเมืองนครสืบต่อมา

ครั้นปีฉลูพศก ศักราช ๓๓๗๘ พระยาวิเศษภักดี พระยา
สงขลา เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพ ฯ ให้
พระยาศรีสุริยพาหจางวาง กับพระสุนทรานุรักษ์อยู่รักษาเมือง ครั้น

ณเดือน ๖ ปีชวดพศก

พระยาศรีธัมมปัตตจางวางบ่วยเป็นไขพิษ

ถึงแก่กรรม

ครั้นพระยาวิเศษภักดีกลับออกมาถึงเมืองสงขลาบ่วย

เป็นโบราณโรค

ครั้นณเดือน ๓ ปีชวดพศก

พระยาวิเศษ

ภักดี

พระยาส่งขดถึงแก่กรรม

เป็นผู้ว่าราชการเมืองอยู่ ๗ ปี

พระสุนทร (เถียนเส็ง)

ให้หลวงพิทักษ์ราชาอยู่รักษาเมือง

พระ

สุนทรานุรักษ์ รับเข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร ๑

จึง

โปรดเกล้าฯ ให้พระสุนทรานุรักษ์เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา

แต่

พระราชทานศักดินาให้พลิงออกมาเฝ้าศพพระยาศรีธัมมปัตตจางวาง

พระยา

วิเศษภักดี

พระยาส่งขดด้วย

พระสุนทร

(เถียนเส็ง)

นาย

พดพ่าย (บุญตั้ง)

บุตรพระยาศรีธัมมปัตตจางวาง

กราบถวายบังคม

ลากลับออกมาเมืองสงขลาพร้อมกัน

ครั้นเดือน ๗ ปีชวดสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๓๘๖

พระสุนทร

านุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา

พร้อมกับหมู่ญาติได้จัดการเฝ้าศพ

พระยาศรีธัมมปัตตจางวาง

พระยาวิเศษภักดี

พระยาส่งขดพร้อม

กันเสร็จแล้ว

ได้เชิญอัฐิพระยาศรีธัมมปัตตจางวาง

พระยาวิเศษภักดี

พระยาส่งขด

ไปทำฮ้องฮ้อยไว้นทอนเตี้ยกันริมเขาแหลมต้น

พระยาวิเศษภักดี

พระยาส่งขด (เถียนตั้ง)

ได้เป็นผู้สำเร็จราชการ

เมืองอยู่ ๗ ปี

ได้สร้างโรงพระอุโบสถวัดสุวรรณคีรีอาราม ๓ ยัง

ไม่ทันเสร็จ

ในปีนั้นพระสุนทรานุรักษ์

กับนายพดพ่าย

หลวง

พิทักษ์ราชา

นายพระบุตรพระสุนทรานุรักษ์

พากันเข้าไปเฝ้าใต้

ตอของชุดพระบาทถวายพระราชกุศต

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ตั้งให้พระสุนทรเป็นพระยาวิเชียรคีรี ศรีสมุทร วิสุทธิศักดิ์ มหาพิชัย
สงคราม งามภักดี อภัยพิริยบรากรมพาหุ ผู้สำเร็จราชการเมือง

สงขลา โปรดเกล้าฯ ให้นายพลพ่าย (บุญตั้ง) เป็นหลวงสุนทรา

นุรักษ์ ผู้ช่วยราชการ โปรดเกล้าฯ ให้หลวงพิทักษ์ราชาเป็นพระ
พิเรนทรภักดี ผู้ช่วยราชการ กัดบ่อออกมาบริหารราชการอยู่ที่เมืองสงขลา

ภายหลังจึงโปรดเกล้าฯ ให้นายเหมเป็นหลวงอนุรักษภูเบศร์ ผู้ช่วย

ราชการ โปรดเกล้าฯ ให้นายยกเล้งเป็นหลวงอุดมบริรักษ์ ผู้ช่วย

ราชการ โปรดเกล้าฯ ให้นายหมีเป็นหลวงพิทักษ์สุนทร ผู้ช่วย
ราชการ

ในปีชาตสัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๘๐ นั้น พระยาถลางมีใบบอก
เข้าไปณกรุงเทพ ฯ ว่า พม่ายกกองทัพมาตั้งต่อเรือทเมืองมฤต

เมืองตระนาวศรี แต่ไม่ทราบว่าจะไปที่เมืองใด จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีดำรงคุมไพร่ ๒๐๐ คนยกออกมาตั้งอยู่ที่

เมืองสงขลา ให้พระยาพิชัยสงครามคุมไพร่ ๒๐๐ คนออกมาตั้งรบ

อยู่ที่เมืองพัทลุง ให้พระยาวิชัยสงครามคุมไพร่ ๒๐๐ คนออกมาตั้ง

อยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ให้พระยาถลางโหมราชเสนาคุมไพร่ ๕๐๐

คนออกมาตั้งอยู่ที่เมืองถลาง โปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์ไพร่เมือง

สงขลา เมืองพัทลุง ให้ข้าหลวงคุมไปตั้งต่อเรือรบอยู่ที่เมืองสตูล

อีกกอง ๑ พระยาศรีดำรงข้าหลวงออกมาตั้งอยู่ที่เมืองสงขลา

ปี ๓ จักรวรรดิหงตงเข้าไปในกรุงไทพ ๑ ในปีเถาะ เอกศก
ศักราช ๑๑๘๓

ครั้นปีมะโรง โศก ศักราช ๑๑๘๒ บังเกิดความไข้หวาดทะโรค
ราษฎรพลเมืองล้มตายเป็นอันมาก ความไข้มีตลอดมาจนถึงปีมะเส็ง
ครั้นจึงได้สงบ

ในปีมะเส็งนี้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชเข้าไปในกรุงไทพ ๑ กราบ
บังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เจ้าพระยาไทพ
เป็นคนคดโกง จะเอากิจราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่ได้ แต่ไม่ฟังบังคับ
บัญชาเมืองนครศรีธรรมราช ขอรับพระราชทานยกกองทัพไปตีเมือง
ไทรบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยานครเป็นแม่ทัพ
เดิมต้องตราออกมาเกณฑ์ไพร่เมืองนคร เมืองไชยา เมืองสงขลา
เมืองพัทลุง ให้ยกไปตีเมืองไทรบุรี เจ้าพระยานครเชิญต้องตราเป็น
แม่ทัพออกมาเกณฑ์ไพร่ได้พร้อมด้วยยกกองทัพไปตีเมืองไทรบุรี เจ้า
พระยาไทรบุรีไม่ต่อสู้ ยกอพยพครอบครัวหนีไปอยู่เมืองเกาะหมาก
กองทัพเจ้าพระยานครเข้าตั้งอยู่ในกลางเมืองไทรบุรี แล้วกวาดต้อน
เอาครอบครัวราษฎรเมืองไทรส่งเข้าไปถวายณกรุงไทพ ๑ หาดายร้อย
ครัว แล้วเจ้าพระยานครมีใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาขอ
รับพระราชทานให้นายแสงบุตรเจ้าพระยานคร เป็นพระยาไทรบุรีด้วย
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แม่ทัพออกมาตั้งนายแสงบุตรเจ้า
พระยานคร ให้เป็นตำแหน่งที่พระยาอภัยธิเบศร์ มหาประเทศราชา

ชิบดินทร์ อินทรไธสงวรย์ ชันฑเดมา มาตยานุชิต สัทธิตสงคราม
รามภักดี พริยพาห พระยาไทรบุรี

ครั้นณปีกฤษณพงศ์ ศักราช ๑๑๘๕ อ้ายอนุเวียงจันทน์เป็นกบฏ
ไปรตเกล้า ฯ มีทองคำออกมาเกณฑ์กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช
เมืองสงขลา เมืองพัทลุง พระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่ได้ ๑๐๐๐ เศษ
รับยกกองทัพเข้าไปถึงกรุงเทพ ฯ แต่ไม่ทันจะได้เข้ารบกับอ้ายอนุกบฏ
เพราะการส่งบเรียบรรยายแล้ว จึงไปรตเกล้า ฯ ให้พระยาสงขลา
ทำบ้อมที่เมืองสมุทรปราการ พระยาสงขลาคุมไพร่ ๑๐๐๐ เศษ
ทำบ้อมอยู่ที่เมืองสมุทรปราการปี ๑ จึงเสร็จราชการ แล้วกราบบอ
บังคมลาออกมาเมืองสงขลา

ครั้นณปีชวดสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๑๘๖ ไปรตเกล้า ฯ มีทองคำ
ออกมาให้พระยาสงขลาต่อเรือสี่สง่าว ๓๐ ลำ พระยาสงขลา
ให้หลวงสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วย ราชการคุมไพร่ ๑๐๐๐ คนไปตั้งต่อเรืออยู่ที่
เมืองเทพา แต่ในปีนั้นฤดูเอกศกนั้นฝนตกน้อย ราษฎรทำนาไม่ได้รับ
ผล ราษฎรเกิดระด่ำระสายด้วยเข้าแพง พระยาสงขลาจึงให้เลิก
การต่อเรือเสีย แต่ในปีชาตโทษกำลังเข้าแพงอยู่นั้น ไปรตเกล้า ฯ
ให้หมีนสนันพันธุเรีญทองคำออกมาสักเลขเมืองสงขลา ไปรต
เกล้า ฯ ให้พระยาสงขลาเป็นแม่กองตั้งโรงสักเลขที่ศาลากลาง ภาย
หลังไปรตเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงเสนา ๘ นายแต่ไม่ปรากฏนาม เรีญ
ทองคำออกมาประเมินนา แดออกตราแดงให้แก่ราษฎรเป็นครั้งแรก
ในปีชาตโทษกั้นพระยาสงขลาเกณฑ์ไพร่ ๑๐๐๐ คนไปตั้งต่อเรือที่เมือง

เทพาอีก การต่อเรือยังไม่ทันเสร็จ ครั้นณวันเดือน ๖ ปีเถาะ
 ศรัศก คณฤเคนบุตรเจ้าพระยาไทย ซึ่งยกอพยพครอบครัวหนีไป
 อยู่เมืองเกาะหมาก คิดอ่านช่องลุ่มผู้คนยาวไพรได้มากด้วยกเข้า
 ค้างเอาเมืองไทยบุรีคืนได้ แล้วรวบรวมคบคิดกับพระยาตาน
 พระยาขริง พระยาศระดา ยกกองทัพมาตีเมืองสงขลา ตึงค่าย
 อยู่ที่เขาตุกช้างแดงบางกัระตาน กองทัพเมืองสงขลาออกต่อสู้ต้าน
 ทานไว้เป็นด้ามารก ครั้นณวันเดือน ๕ ชนค่า ๑ ศักราช ๑๓๙๔
 ปีมะโรงจัตวาศก โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลังทูลมหาร
 กดาโหมเป็นแม่ทัพ ยกกองทัพเรือออกมาถึงเมืองสงขลา ตึงค่าย
 มนอยู่ตำบลบ้านบ่อพลับ พระยาตาน พระยาศระดา พระยาขริง
 เห็นว่ากองทัพหลวงยกออกมาถึงเมืองสงขลา ก็พาอพยพครอบครัว
 หนีไปเมืองกตันตัน แต่พระยารามันห์ พระยาหนองจิก ยก
 ครอบครัวหนีไปทางบก ไปอยู่ที่ตำบลบ้านนาทบาโรมแขวงเมือง
 เประ เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่มีบัญชาสั่งให้พระยาสงขลายก
 กองทัพออกไปตีเอาเมืองตาน เมืองหนองจิก แต่ให้หลวงสุนทร
 นุรักษ์ ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ตามออกไปรวบรวมเสบียงอาหารไว้ที่
 เมืองตาน แล้วเจ้าพระยาพระคลังกับพระยานครศรีธรรมราชยกกอง
 ทัพหลวงออกไปตั้งอยู่ที่เมืองตาน โปรดให้หลวงสุนทรานุรักษ์
 ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ ๓๐๐๐ คนตามไปจับตัวพระยารามันห์ หลวง
 สุนทรานุรักษ์ คุมไพร่ตามไปจับตัวพระยารามันห์ ได้ที่บ้านนาตำบล
 บาโรมแขวงเมืองเประได้ สิ้นทั้งครอบครัว แต่พระยาหนองจิกออก

คอด้^๒กับพวกทหารไทยตายเสียใน^๑ทรบ จับได้แต่บุตรภรรยาด้^๒มคพรรค
 พวก แด^๒คตเอาด้^๒ระยาหนองจิกมาด้^๑เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพ
 ใหญ่ที่เมืองปัตตานี เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่ให้จำตัวพระยารามันห์
 เข้าไปณกรุงเทพ ฯ แต่บุตรภรรยาด้^๒มคพรรคพวกพระยารามันห์นั้น
 ให้กลับไปอยู่เมืองรามันห์ตามเดิม แต่ด้^๒มคพรรคพวกแต่บุตรภรรยา
 ครอบครองพระยาหนองจิก พระยาดานันห์ ให้ส่งเข้าไปณกรุงเทพ ฯ
 ทง^๒ต้น จิตราชการเมืองตานี เมืองหนองจิก เมืองยะดา เมือง
 รามันห์ เปนพวกตริยบรรด^๒แล้ว เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่
 ยกกองทัพกลับเข้ามาพักอยู่ที่เมืองสงขลา แด^๒ได้สถาปนาพระเจดีย์
 ไว้บนยอดเขาในเมืองแห่ง ๑ แล้ว^๑แล้ว จึงยกกองทัพกลับเข้าไป
 ณกรุงเทพ ฯ

ในปีเถาะนพศกฝนตกน้ำท่วมจนท้องนาของราษฎรทำนาไม่ได้ ผลรับ
 ปร^๒ทานเลย ราษฎรได้ความเดือดร้อนในการที่ไม่มีอาหารรับประทาน
 ถึงแก่ต^๒ตายกตาง^๑ถนน ทียกอพยพครอบครัวไปอยู่บ้านเมืองอื่นเสีย
 โดยมาก เว^๒ถานนั้นเข้าด้^๑ารราคาเกวียนละ ๕๐๐ เหยีย^๒ญ^๑ก^๒ย^๑งไม่มีที่จะขอ
 พระยาส่งข^๒ลารับเข้าไปกรุงเทพ ฯ นำความที่ราษฎรได้รับความเดือด
 ร้อนไม่มีอาหารรับประทาน ข^๒นกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
 ด้^๒มเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๓ ทรงทราบฝ่า^๑ด^๒ของข^๒ล^๑พระบาทแล้ว
 ข^๒รับพระราชทานขอเข้าด้^๑าร ออกมา เจ^๒อ^๑จ^๒าน ราษฎรในเมืองสงขลา ๑๐๐๐
 เกวียน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานยกภาษีเข้าด้^๑าร

ให้แก่พระยาสงขลา ฯ กราบถวายบังคมลาออกมาถึงเมืองสงขลาใน
เดือน ๒ ปีมะโรงจัตวาศก

ครั้นณปีมะเส็งเบญจศก ศักราช ๑๑๙๕ พระยาสงขลาให้หัตถ
สุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการ คุมขันไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ
แด่เงินด้วยต่าง ๆ เข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย พณหัวเจ้าท่านสมุห
พระกตาโหม เจ้าพระยาพระคลังแม่ทัพใหญ่ นำหัตถ
สุนทรานุรักษ์ เข้าเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายขันไม้ทองเงิน แด่กวราบ
บังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า หัตถสุนทรานุรักษ์
ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา มีความชอบมาก ด้วยได้ยกทัพติดตาม
จับตัวพระยารามันห์ แด่ครอบครัวพระยาหนองจิกได้ ในแขวงเมือง
แปะ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้
หัตถสุนทรานุรักษ์ เป็นพระสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา
พระสุนทรานุรักษ์ กราบถวายบังคมลาถัดออกมาเมืองสงขลา

ครั้นณปีวอกอัฐศก ศักราช ๑๑๙๘ โปรดเกล้า ฯ มีทองคำ
ออกมาให้พระยาสงขลาทำเบี้ยถมกำแพงเมืองสงขลา โปรดเกล้า ฯ
พระราชทานยกเงินภาษีอากรเมืองสงขลาให้ ๑๐๐ ชั่ง พระยา
สงขลา ก็กะเกณฑ์ไพร่ต่งม้อทำเบี้ยถมกำแพงเมืองยังไม่ทันเสร็จ ใน
ปีนั้นพระยาสงขลาพาพระยาคานี พระยายริง พระยาดำยบุรี พระยา
ยะดา พระยาระแงะ พระยารามันห์ เข้าไปเฝ้าในงานถวายพระ
เพลิงพระศพสมเด็จพระพนปีหัตถวง เจ้าพระยาณรงค์รักรัชมราชก็เข้า
ไปเฝ้าพร้อมกัน

ในศักราช ๑๒๐๐ ปีนั้น คนกุ่มหัดสระหาดเจ้าพระยาไทรบุรี
 ซึ่งหนีไปอยู่เมืองเกาะหมากแต่ครั้งก่อน ชองส้มส้มคพรอคพวกได้แจ้ง
 ยกเข้ามาตีชิงเอาเมืองไทรบุรีได้อีก พระยาอภัยธิเบศร์ พระยาไทร
 บุรี บุตรเจ้าพระยานครทานกำลังคนกุ่มหัดสระไม่ได้ ก็ยกครอบครัว
 ครวถาลอยเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบลท่าหาดใหญ่ แขวงเมืองสงขลา พระ
 ดุชนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมือง สงขลา แต่งให้ขุนต่างตำบลไพร่ ๕๐๐ คน
 ไปตั้งค่ายมั่นรักษาอยู่ที่พระตงทการาริมเขตรแดนเมืองไทรบุรี แล้วรับ
 แต่งให้เรือดำดัดดอมถ้อใบนอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า คนกุ่ม
 หัดสระหาดเจ้าพระยาไทรบุรี ซึ่งหนีออกไปอยู่เมืองเกาะหมาก
 แต่ก่อน คิดกบฏยกกองทัพมาตีชิงเอาเมืองไทรบุรีคืนได้ พระยา
 อภัยธิเบศร์ พระยาไทรบุรี ถ้าทัพถอยมาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลท่าหาด
 ใหญ่ แขวงเมืองสงขลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ
 ประพฤติเหตุแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาจักรี กับพระยา
 สงขตราบกลับออกมาเมืองสงขลา แล้วให้เกณฑ์กองทัพออกไป
 ปราบข้าศึกให้จงได้ พระยาสงขลากราบบังคมทูลกลับออกมา
 ถึงเมืองสงขลาในเดือน ๑๒ ไม่ปรากฏว่าชนแรมกัค่า พระยา
 สงขลาเกณฑ์ไพร่ได้เสร็จแล้วรบยกขึ้นไปตั้งอยู่ที่ท่าหาดใหญ่ ให้พระ
 ดุชนทรานุรักษ์อยู่รักษาเมือง แล้วพระยาสงขลาหนังสือให้กรมการ
 ถ้อออกไปเมืองแขกทั้ง ๗ เมืองให้ยกกองทัพมาช่วย ระดมรบเมืองไทร
 บุรี พระยาตานี (ทองอยู่) พระยาวิริง (พ่าย) พระยาสาย
 (ระตะ) พระจะนะ (บัวแก้ว) ยกกองทัพไปรวมกันกับทัพพระยา

ดั่งขด ๆ แต่งให้พระยายิริง พระยาตานี พระยาดำย พระจนะ
 หดวงนา หดวงพด ชนต่างคา คุมไพร ๓๐๐๐ คนขึ้นไปรบกับ
 ตนกูหมัดสระวะทค่ายทุ่งโพในแขวงเมืองไทรบุรี ตนกูหมัดสระวะมี
 กำลังมากแต่งกองทัพตัดหลังเข้ามาทางลำน้ำเพน เฝ้าเรือนราษฎรใน
 แขวงเมืองจนะจนกระทั่งถึงบ้านพระจนะ พวกแขกในเมืองจนะ
 กักตบเข้าล้อมคอกอยู่ด้วยตนกูหมัดสระวะทั้งสี่ พวกไทยในเมืองจนะ
 มนอยกพาครอบครัวหนีเข้ามาอยู่ในแขวงเมืองสงขลาทั้งสี่ พวกแขก
 ในแขวงเมืองเทพา เมืองหนองจิก เมืองตานี เมืองยริง กักตบ
 กำราบชน พระยาส่งขดแจ้งจัดให้พระยาตานี พระยายิริง
 พระยาดำย พระจนะ คุมไพร ๓๐๐๐ คนไปตั้งรักษาทางตำบล
 บ้านตะพง บ้านการัวไว้ ให้หดวงพดสงคราม หดวงไชยสุรินทร์
 คุมไพร ๕๐๐ คนรีบยกไปตั้งรักษาทางเมืองจนะไว้ แต่ให้หดวง
 บิรักษ์ ญูเบศรี ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา เปนกองส่งเสบียงอาหาร
 อยู่ที่ตำบลท่าหาดใหญ่ แล้วพระยาส่งขดารับกลับลงมาจัดการใน
 กตางเมืองสงขลา แต่งให้หดวงยกกระบัตรคุมไพร่ ๓๐๐ คนไปตั้งค่าย
 มนอยที่ตำบลปลัดกระตในระหว่างเขาลำโรงแดเขาตูก้าง ซึ่งเคยวน
 เรียกว่า ทเวอเขี้ยวรัตนค้าย ๑ แต่ที่ตำบลวัดเกาะถา
 ค้าย ๓ ที่ตำบลเขาแก้วแสงวิมตค้าย ๑ เสร็จแล้ว พอพวก
 แขกชนบถเมืองไทรยกเข้ามาที่ตำบลทพะตงทการัวแตก พระยาตานี
 พระยายิริง พระยาดำย ตำทัพเข้ามาตั้งมนอยที่ตำบลบ้านนา
 กระจาย กองทัพเมืองไทรบุรีรุกรตามเข้ามาทันกองพระยาดำยที่ทุ่งนา

หนานานนากระจาย ได้รับฟังจนถึงตลุมบอน พวกแขกเมืองไทรบุรี
 ได้ยักดาถอยไป กองทัพพระยาสาบคายตั้งค่ายมั่นลงใต้ ทริมเขาถูกช้าง
 พระยาตานตั้งค่ายมั่นลงที่เขาเกาเต้ง แต่กองทัพหลวงไชยสุนทร
 หลวงพดด้วงคราม ทานกำลังแขกเมืองไทรบุรีไม่ได้ ก็ถอยทัพ
 ลงมาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลปลักแรดพร้อมกับกองทัพเมืองสงขลา พวก
 แขกเมืองไทร เมืองจะนะ ยกตามมาตั้งค่ายลงที่หน้าค่ายปลักแรด
 พวกแขกกบฏยังตั้งค่ายไม่ทันเสร็จ พระสุนทรานุรักษ์ (บุญตั้ง)
 ยกกองทัพพวกจีน & กองพร้อมรบกองทัพหลวงพดด้วงคราม หลวง
 ไชยสุนทร เข้าระดมตีค่ายพวกแขกเป็นสามารถึงตลุมบอน
 พวกแขกกบฏทานกำลังไม่ได้ ก็ถอยหนีไป พวกจีนตดตี่สะพวกแขก
 กบฏมาได้หลายสิบตี่สะ พระยาส่งขลา (เถียนเต้ง) ราชวัดให้พวก
 จีนตดตี่สะแขกกบฏมาได้ตี่สะละ ๕๐ เหยียน แต่พระยาส่งขลา
 (เถียนเต้ง) ให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้ที่ตำบลปลักแรด รับมีใบบอกให้
 หลวงพัฒนสมบัติ (ก้งโป้ย) ถือเข้าไปณกรุงเทพฯ ด้วยเรือตี่สะ
 ๓๓๐ ใบบอกมีความว่า แขกเมืองจะนะ เมืองเทพา เมือง
 หนองจิก คิดกบฏสมทบกับแขกเมืองไทรบุรียกกองทัพเข้าตีเมือง
 สงขลา พระยาส่งขลา (เถียนเต้ง) ได้เกณฑ์กองทัพจีนแต่ไทยออก
 ไปต่อสู้กับพวกแขกกบฏที่ตำบลปลักแรด ในระหว่างเขาลำโรงแตก
 เขาถูกช้าง โกล้กับเมืองสงขลา ระยะทางประมาณ ๘๐ เส้น กอง
 ทัพเมืองสงขลารบปะทะตั้งมั่นกันอยู่ ราษฎรเมืองสงขลาก็น้อยตัว
 พวกแขกกบฏมีกำลังมาก ขอรบพระราชทานกองทัพหลวงออกไปช่วย

ด้าย กยงคคอยู่^๕ที่เมืองสงขลา ในแขวงเมืองตานี เมืองยริง
 เมืองด้าย จะเป็นประการใดบ้างก็ยังไม่ไต่ทราบ ควรให้พระยา
 ยริง พระยาด่าน^๕ พระยาด้าย^๕ รับตวงหน้าไปรักษาราชการเมือง
 เด็กก่อนจึงจะชอบ ปฤกษาเห็นพร้อมกันแล้ว จึงให้พระยาด่าน^๕
 พระยายริง^๕ พระยาด้าย^๕ รับพาพวกแขกตงไปรักษาราชการเมือง
 ตานี เมืองยริง เมืองด้ายเด็กก่อน อยู่ ๒ วัน ๓ วัน พระยา
 วิชิตณรงค์^๕ พระราชวินทร^๕ กับพระยาส่งชลา^๕ยกกองทัพ
 เรือตามออกไปเมืองตานี ให้พระสุนทรานุรักษ์ (บุญตั้ง) อยู่รักษา
 ราชการเมืองสงขลา ส่วนกองทัพบุตรเจ้าพระยานครยกเข้าไปตั้ง
 อยู่ในเมืองไทรบุรีได้ แยกเมืองไทรบุรีซึ่งกบฏยกหนีตั้งเรือไป
 อยู่เมืองเกาะหมาก พระยาส่งชลา (เถียนตั้ง)^๕ พระยาวิชิตณรงค์^๕
 พระราชวินทร^๕ จักรการอยู่เมืองตานีเดือนเศษ ต่อกองทัพ
 พระยาศรีพิพัฒน์^๕รัตนราชโกษา^๕ เจ้าพระยาสมรราช^๕ พระยาเพชรบุรี^๕
 ออกมาถึงเมืองสงขลาเดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนเอกศก ศักราช ๑๒๐๑
 ยกกองทัพมาตั้งค่ายอยู่ที่ตำบลบ้านบ่อพลับ พระยาศรีพิพัฒน์^๕แม่ทัพ
 มีหนังสือออกไปหาหัวพระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร กับพระยา
 สงขลา (เถียนตั้ง)^๕ ซึ่งตั้งรักษาราชการอยู่ที่เมืองตานีให้รับเข้าไป
 เมืองสงขลา พระยาส่งชลา (เถียนตั้ง)^๕ ไต่ทราบความตามหนังสือ
 แม่ทัพแล้ว จึงจัดแจงให้พระยาวิชิตณรงค์^๕ กับนายเม่นมหาเด็ก
 บุตรพระยาส่งชลา (เถียนตั้ง)^๕ อยู่รักษาราชการเมืองตานี พระยา
 สงขลา (เถียนตั้ง)^๕ กับพระราชวินทร^๕ กรบกตบเข้ามาเมือง

สงขลา พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานาวิกเกษมเข้ามาเมืองสงขลา
 พร้อมกัน พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานาวิกเกษมพักอยู่ที่ตำบลท่าจวน
 ในขณะนั้นพระยาภักดีณรงค์ กับพระยาจางวาง ข้าราชการประจำ วิวาท
 กันขึ้น พระยาภักดีณรงค์มีหนังสือบอกเข้ามาให้นายกราบเรียนพระยาศรี
 พิพัฒน์แม่ทัพ แลขอให้ยกกองทัพไปรบกับเหตุวิวาท พระยา
 ศรีพิพัฒน์แม่ทัพ จึงแต่งให้หลวงศรีณรงค์ปลัดกรมอาสารับตงไป
 ห้ามปรามพระยาภักดีณรงค์กับพระยาจางวาง หลวงศรีณรงค์ตงไปถึง
 เมืองภักดีณรงค์ได้ห้ามปรามทั้ง ๒ ฝ่ายให้หาฟังไม่ หลวงศรีณรงค์บอก
 หนังสือกราบเรียนมายังพระยาศรีพิพัฒน์แม่ทัพ ๆ จึงจัดให้พระยาราช
 บุรี พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) กรมไพร่ ๒๐๐๐ คนเศษ รับยก
 ไปตั้งค่ายมั่นอยู่ที่ตำบลยาแกแขวงเมืองสาบบุรี ริมเขตรแดนเมือง
 ภักดีณรงค์ แลมีหนังสือให้หลวงโกษาวิเศษหากลำนับถือหนังสือตงไป
 หาตัวพระยาภักดีณรงค์กับทนายประจำให้รับเข้ามาเมืองสงขลา หลวง
 โกษาวิเศษหากลำนับถือหนังสือตงไปถึงเมืองภักดีณรงค์ แลพาตัวพระยา
 ภักดีณรงค์กับทนายประจำเข้ามาเมืองสงขลาได้ พระยาศรีพิพัฒน์แม่ทัพ
 ว่ากล่าวระงับการวิวาท ให้พระยาภักดีณรงค์กับทนายประจำเลิกการวิวาท
 โดยเรียบร้อยแล้ว พระยาภักดีณรงค์กับทนายประจำกล่าวหาพระยาศรีพิพัฒน์
 แม่ทัพกลับออกไปรักษาราชการเมืองภักดีณรงค์ตามเดิม ส่วนเมืองไทรบุรี
 พระยาศรีพิพัฒน์แม่ทัพให้พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานาวิกเกษม กลับไป
 รักษาการอยู่ตามเดิม ให้ทนายเดหว่าเปนผู้ว่าราชการเมืองสตูล
 แต่ให้ขึ้นอยู่กับเมืองสงขลา ให้พระปลัดเมืองพัทลุงไปว่าราชการ

เมืองพทตุง แดบกที่พะโคะแขวงเมืองพทตุงให้เป็นแขวงเมืองสงขลา
 พระยาศรีพิพัฒน์ แม่ทัพจตุรพักตรพิมานเรียบร้อยแล้ว จึงมีหนังสือ
 ออกไปหาพระยาเพชรบุรี พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) ซึ่งรักษา
 ราชการอยู่ที่เมืองสาบให้กลับเข้ามาเมืองสงขลา พระยาศรีพิพัฒน์
 แม่ทัพจตุรพักตรพิมานอยู่ที่เมืองสงขลา ๒ ปี แดได้สถาปนาพระเจดีย์ไว้
 บนเขาเมืองสงขลาองค์ ๑ เสร็จแล้ว จึงได้ยกกองทัพกลับเข้าไป
 ณกรุงเทพ ฯ นำข้อราชการขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เมืองไทรบุรีนั้นครั้นจะให้คนไทยเป็นผู้ว่า
 ราชการเมืองสืบต่อไปคงจะไม่เป็นการเรียบร้อย ควรแบ่งเมืองไทร
 บุรีออกเป็น ๓ เมืองเหมือนอย่างเมืองตานี จึงจะเป็นปึกคักเรียบ
 ร้อยได้ ขอรับพระราชทานให้ยืมตัวนี้ซึ่งเป็นพระยาไทรบุรีมาแต่ก่อน
 เป็นพระยาไทรบุรีสืบต่อไป ให้ทนต์อานมเป็นพระยาบังปะดู่ ให้ทนต์
 เสร็จอะเล็มเป็นพระยาปลัด ให้ทนต์เดหว่านเป็นพระยาด้ตุล แต่ให้
 ขนอยู่กับเมืองสงขลา ให้พระปลัดเมืองพทตุงเป็นพระยาพทตุง ส่วน
 พระยาพทตุงบุตรเจ้าพระยานครนุ ควรพาตัวเข้ามาทำราชการด้วย
 ในกรุงเทพ ฯ แต่เมืองพงงานนั้นเจ้าเมืองถึงแก่กรรม ขอรับพระ
 ราชทานให้พระยาไทรบุรีบุตรเจ้าพระยานคร ไปเป็นที่พระยาบริรักษ์
 ภูธร พระยาพงงาน ให้พระอนุชิตเป็นที่พระยาตะกั่วป่า พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราตั้ง
 เจ้าเมืองแต่ผู้ว่าราชการเมืองออกมาตามความเห็น พระยาศรีพิพัฒน์ แม่ทัพ
 ราชการบ้านเมืองก็เป็นปึกคักไม่มกบฏสืบต่อมาจนทุกวันนี้

ครั้นนั้นพระยาสงขลา (เกษมเส่ง) ให้พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) คุ่มต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณการเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย เสร็จ
ราชการแล้วก็กลับออกมาเมืองสงขลา ๆ เปนปกติ ไม่มีการทัพ
ศึกอยู่ ๓ ปี

ครั้นปีฉลูตรีศก โปรดเกล้าฯ มีท้องตราออกมาเมืองสงขลา
ว่า พระยากันทันกับพระยาจางวาง ตนกูประดา พี่น้องวิวาทกัน
ขึ้นอีก ให้พระเล่งหนามนครเจ้าพระยานครศรีธรรมราช กับพระ
สุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา กับพระยาท้าย
น้ำข้าหลวง รีบลงไประงับว่ากล่าวอย่าให้พระยากันทันกับตนกูประดา
เกิดวิวาทแก่กัน ถ้าเห็นว่าจะระงับการวิวาทไม่ได้แล้ว ให้พระ
สุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) พาตัวตนกูประดามาไว้เสียที่เมืองแขก ๗ เมือง
ซึ่งขึ้นกับเมืองสงขลา ให้พระเล่งหนามนคร พาตัวพระยาจางวางไปไว้
ที่เมืองนครเดี่ย พระยาท้ายน้ำ พระเล่งหนามนคร พระสุนทรา
นุรักษ์ (บุญส่ง) ยกกองทัพมาประชุมอยู่พร้อมกันที่เมืองสงขลา แล้ว
ยกกองทัพเลยลงไปเมืองกันทัน พระยาท้ายน้ำ พระเล่งหนามนคร
พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) ได้ว่ากล่าวกับพระยากันทัน พระยา
จางวาง ให้เลิกการวิวาทซึ่งกันแต่กัน พระยากันทันกับพระยา
จางวางก็หาฟังคำห้ามปรามไม่ พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) จึง
ได้พูดจาเกลี้ยกล่อมพาตัวตนกูประดา กับสมัครพรรคพวกบุตรภรรยา
เข้ามาไว้ที่เมืองตานี พระเล่งหนามนครก็พาตัวพระยาจางวาง
กับบุตรภรรยาเข้าหาสมัครพรรคพวกไปไว้ที่เมืองนคร พระยาท้ายน้ำ

ก็กลับเข้าไปในกรุงเทพ ฯ พระเสนาอำมาตย์ก็กลับไป เมืองนคร
พระสุนทรานุรักษ์ ก็กลับเข้ามา เมือง สงขลา เมือง ถิ่นต้นก็ไป ปัตติ
นียบร้อย มาจน ทุกวัน น

ครั้นปีชวดจตุศก คักราช ๑๒๖๕ ไปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้จัดการ ฝั่ง หักชัยเมือง สงขลา พระราชทานไม้ ชัยพฤกษ์ หัก
ชัย ต้น ๓ กับ เทียนชัย ๓ เต็ม พร้อมด้วยเครื่องไทยทานต่าง ๆ
แต่โปรดเกล้า ฯ ให้ ส้มเต๋จ พระอุดม บิ๊วกเป็นประธานสงฆ์ถือนามนุกรม
เปรียญ ๘ รูป ออกมาเป็น ประธาน กับ พระราชครูอัมมิจารย์
พราหมณ์ กับ พราหมณ์ ๘ นาย ออกมาเป็น ประธานในการ ฝั่งหัก
ชัย พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้ กระเกณฑ์ กรมการ แต่ให้ จัด
การ ทำเป็น โรงพิธีใหญ่ ขึ้นในกลางเมือง คือที่หน้าศาลเจ้าหลักเมือง
เดี๋ยวนี้ แต่ตั้งโรงพิธี ๕ ที่ คือที่บอมเต๋จเต๋ว ครั้นเดือน ๕
ขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวดจตุศก พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ให้ จัด
การตั้ง กระบวน ให้หักไม้ ชัยพฤกษ์ กับ เทียนชัย เป็นการใหญ่ คือ จัด
กระบวนแห่ ทั้งพวกจีน แต่ พวกไทยเป็นที ครึกครื้น เอกเกริก มาก ทั้ง
กระบวนแห่ หักไม้ ชัยพฤกษ์ กับ เทียนชัย ไปเข้า โรงพิธี แล้วพระสงฆ์
ราชาคณะถือนามนุกรม เจริญพระปริต พระครูพราหมณ์ ก็ สวดตาม
ได้ยเวท ครั้นวันเดือน ๕ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลาค่ำ เข้า โมง ๓ กับ ๑๐ นาที ได้
อุดมฤกษ์ พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) กับ พระครูอัมมิจารย์
พราหมณ์ เจริญหักไม้ ชัยพฤกษ์ ตั้งบังไว่ ทกลางเมือง สงขลา มี
ปราวกอยู่จน ทุกวัน แล้วพระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้จัดการ

สมเด็จพระที่นั่งเมืองแปง การ เช็กเกร็กอีก ๕ วัน ๕ คืน คือตะคอง
หรือโชนร้อง ๑ โรง หุ่น ๑ โรง งิ้ว ๑ โรง ตะคองชาตรี ๕ โรง
แต่พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระ
สงฆ์ ๒๒ รูป กับเครื่องบริขารภณฑต่าง ๆ แก่พระราชาคณะ
ภิกษุสงฆ์ เปียบัญ แต่พระครูธรรมาจารย์พราหมณ์เป็นอันมาก
เสร็จแล้ว ครั้นเสร็จการมั่งหมักเมือง พระยาสงขลา (เถียนเต็ง)
จัดเรือดำเกิงดำ ๑ ลำ พระราชาคณะ กับพระครูธรรมาจารย์พราหมณ์เข้า
ไป ณ กรุงเทพ ฯ แล้ว พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ได้ให้ช่างก่อ
คอกล้อมหมักเมืองไว้ ๓ หัก เป็นคอกจีน กับศาลเจ้า เต็มเมืองไว้
หลัง ๑ ด้วย

ครั้นมีมะโรงฉศก ศักราช ๑๒๐๖ ถึงกำหนดงดตั้งต้นไม้ทองเงิน
เมืองสตูล หาตั้งต้นไม้ทองเงินมาไม่ พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ต้อง
ทำต้นไม้ทองเงินแทนเมือง สตูล แล้วแต่งให้ตน กูเดหวา นำต้นไม้
ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย โปรดเกล้า ฯ
ให้ตนกูเดหวา เป็น พระยา สตูล พระยา สตูล (เดหวา) กราบ ถวาย
บังคม ถากดับ ออกมา เมืองสตูล ในคืนนั้น พระยา สตูล กับ พระยาปลัด
วิวาทกัน ด้วยเรื่องเขตแดน จึงโปรดเกล้า ฯ มีตรา ออกมาให้เมือง
นคร กับเมืองสงขลา พร้อมกันออกไปชำระตัดสินให้เป็นที คก ลง เรียบร้อย
แก่กัน แล้วให้ปักหลักแดนไว้ ให้มั่นคง อย่าให้เกิดวิวาทกันต่อไป
ครั้นนั้น พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) จึงได้มีใบบอกเข้าไป กราบ บังคมทูล
พระกรุณา ขอยกเมืองสตูลให้ขึ้นอยู่กับเมืองนคร เหตุด้วยเมือง

สงครามกับบัญชาเมืองแขก ๗ เมืองโดย เต็มกำลังแล้ว จึงโปรด

เกล้า ๆ ให้เมืองสตูลขึ้นอยู่กับเมืองนคร ตั้งแต่บัดนั้นมา

ครั้นนั้นเมื่อเมื่อรัชกาล พระยาสงคราม (เถียนเต็ง) บัวยด้วยโรคชรา
จึงได้มีบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

แล้ว โปรดเกล้า ๆ พระราชทานให้ขุนภักดีโฮสต์หมอยา พ้นเมือง

หมอยาออกมาพยาบาล อาการทรงบ้างทรุดลงบ้าง แดอาการ
บัวยให้เค็ดมเค็ดมสติเป็นโบราณชวนะ ครั้นนั้น้องการเดือน ๔ ขึ้น

๓๐ ค่ำปีมะแมพศก ศักราช ๑๒๐๕ เวลา ๓ โมงเช้า พระยาสงคราม

(เถียนเต็ง) ถึงอนิจกรรม พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) หลวง

วิเศษภักดี (นาก) หลวงบริรักษ์ภูเบศร์ (แดง) แดญาติพี่น้อง

พร้อมกัน ได้จัดแจงศพตั้งไว้ในห้องแล้วแล้ว พระสุนทรานุรักษ์

(บุญส่ง) หลวงวิเศษภักดี (นาก) หลวงบริรักษ์ภูเบศร์ (แดง)

แต่งให้หลวงไชยสุนทรกรรมการถือใบบอกกับเงิน ๓๐๐๐๐ เหยียน เข้า

ไปทูลเกล้า ๆ ถวาย เงิน ๓๐๐๐๐ เหยียนนั้น คือเป็นพื้ตาม

กฎหมายเดิม ภายหลังพระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) รับตามเข้าไป

เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้

พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) เป็นผู้รักษาราชการเมืองสงคราม

แต่โปรดเกล้า ๆ ให้รับกลับออกมาจัดการศพพระยาสงคราม (เถียนเต็ง)

กับ พระราชทานคิลาหน้าเพลิงแต่ผ้าไตร ๓๐ ไตร พร้อมด้วยเครื่องไทยทาน

ต่าง ๆ กับโปรดเกล้า ๆ พระราชทานหมันตะมิงนามข้างทหารใน ออก

มาเป็นข้างทำศพคน ๑ พระสุนทรานุรักษ์ (บุญตั้ง) กราบถวาย
บังคมลากลับออกมาถึงเมืองสงขลา ได้จัดแจงทำการศพ ยังไม่ทัน
จะเสร็จ

ในปีนั้นโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิจิตรณรงค์เป็นแม่กองออกมาตั้งเดช
ตั้งทำเนียบโรงตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านบ่อพลับ ได้ตั้งมัสกิตเดชอยู่หลายเดือน
ครั้นเดือนเดือน ๗ ปีระกาเอกศก ศักราช ๑๒๑๓ พระสุนทรานุรักษ์
(บุญตั้ง) หลวงอนุรักษภูเบศร์ (แสง) หลวงวิเศษภักดี (นาก)
พร้อมด้วยญาติพี่น้องได้จัดแจงเผาศพพระยาสงขลา (เถียนเต็ง) ที่ทุ่งนอก
กำแพงเมืองสงขลา ซึ่งเรียกกันว่าทุ่งเมรุตลอดมาจนทุกวันนี้ แล้วได้เชิญ
อัฐิไปฝังไว้ที่ริมเขาแหลมดั้นทำเป็นห้องอยู่ตามธรรมเนียมจีนเสร็จแล้ว
อยู่ ๒ วันพลบเหงเจ้าท่านที่สมุหพระกลาโหม ออกมาถึงเมืองสงขลา ขึ้น
พักอยู่ที่ทำเนียบตำบลบ้านบ่อพลับ ตรวจการตั้งเดชอยู่ ๓ เดือน เสร็จ
การตั้งเดชแล้ว พลบเหงเจ้าท่านที่สมุหพระกลาโหม กับพระยาวิจิตรณรงค์
ก็กลับเข้าไปณกรุงเทพฯ

ประวัติพระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง)

พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต็ง) เป็นบุตรที่ ๓ ของพระอนันตสมบัติ
(บุญเยียว) เป็นน้องร่วมมารดา กับพระยาวิเศษภักดีศรีสุรสงคราม
พระยาสงขลา (เถียนจิ่ง) เดิมเมื่อพระยาวิเศษภักดี พระยาสงขลา
(เถียนจิ่ง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียร
คีรี (เถียนเต็ง) เป็นหลวงสุนทรานุรักษ์ผู้ช่วยราชการ ภายหลังโปรดเกล้าฯ

ให้เป็นพระสุนทรานุรักษ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระยา
 จัตุรวิชัยศรีธรรมสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา พระยาจรัญวิชัย
 (เถียนเส็ง) มีบุตรกับท่านผู้หญิงทองตุ้ม คือ ท่านผู้หญิงที่ ๑
 แล้วมีบุตรกับท่านผู้หญิงแก้วขาวเมืองพัทลุง ซึ่งนับว่าเป็นท่านผู้หญิงที่ ๒
 บุตรที่ ๑ ชื่อตุ้มจันทน์ บุตรที่ ๒ ชื่อตุ้มอิน เป็นผู้หญิงทั้ง ๒ คน ตุ้มจันทน์
 ได้ถวายเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตุ้มอิน นั้น
 เป็นท่านผู้หญิงที่ ๓ ของเจ้าพระยาจรัญวิชัย (เม่น) แต่ไม่มีบุตร พระยา
 จัตุรวิชัย (เถียนเส็ง) ได้สร้างบ้านเรือนไว้ในกรุงเทพฯ ริมแม่น้ำ
 เจ้าพระยาหน้าวัดสามปลื้มตำบล ๑ ปลุกเป็นเรือนมุงกระเบื้องพน
 กระดาน ฝากระดาน ๘ หลัง และมีท่านผู้หญิงชื่อปรางอยู่ในกรุงเทพฯ ๑
 คน ๑ นับว่าเป็นท่านผู้หญิงที่ ๔ แต่ไม่มีบุตร แต่พระยาจรัญวิชัย
 (เถียนเส็ง) ได้เป็นแม่ทัพต่อสู้กับแขกมลายูถึง ๒ ครั้ง และได้ยกทัพ
 เมืองกับฝั่งหาดเมืองเสรีบริบูรณ์ กับได้ยกทัพขึ้นทำเป็นจอมผู้ว่า
 ราชการเมืองไว้ ๕ หลัง ซึ่งเรียกกันว่าในจวนตลอดมาจนเดี๋ยวนี้ พระยา
 จัตุรวิชัย (เถียนเส็ง) อธิบายด้วย จนวนราชวรวิหารเรียกกันว่า
 เจ้าคุณแสงชดาเลื้อ เหตุด้วยท่านเกณฑ์ราษฎรไปล้อมจับเสือที่ตำบล
 บ้านดัดชะเมา เพราะท่านเป็นทาสเลื้อป่าอยู่ ชุกชุม ถึงทอดอมจับได้นั้น
 พักดารหลายอย่าง คือเกณฑ์ให้ราษฎรทำแผงไม้ ไม้กวาด ๖ คอก
 ยาว ๖ คอก ๔ เหลี่ยมไว้ล้อมทุกก้านนี้ ๆ ละ ๑๐ แผงบ้าง ๑๒ แผงบ้าง
 ๑๕ แผงบ้าง เมื่อได้เข้ามากดสู้กรหรือโคของราษฎรที่ตำบลบ้านดัดชะ
 เมาแล้ว พระยาจรัญวิชัย (เถียนเส็ง) มีคำสั่งเรียกราษฎรแลแผง

ได้ ในทันทีให้มาตอมจับได้ ถ้าราษฎรมาไม่พร้อมในระหว่าง ๒๕ ชั่วโมง
 ก็ต้องรับอาญาเช่นหลังคนละ ๓๐ ทีแต่ต้องจำคุกด้วย เมื่อราษฎรพา
 แฉมาพร้อมแต่ภักชวนกันเอาแฉตอมได้เข้าโดยรอบ ด้านนอกแฉนั้น
 ให้ราษฎรกองเพลิงคเณรหนึ่งยามโดยรอบแฉ พระยาวิเชียรคีรี
 (เถียนเต๋ง) ถือบ้นคาบคีตาซื้อว่าอึ่งไปนอนเฝ้าตอมอยู่พร้อมด้วย
 ราษฎร พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต๋ง) มีอาญาสี่ทิศเต็มอำนาจเหมือน
 กับอาญาสี่ทิศแม่ทัพใหญ่ ครั้นเวตาเข้าพระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต๋ง) จัด
 ให้ราษฎรพวก ๑ ถือหอกงตั้งาวปราชวานเข้าไปอยู่ในแฉ ราษฎร
 พวก ๑ คอยขยับแฉตาม พวกราษฎรที่เข้าไปอยู่ในแฉก็จัดกันเป็น ๓
 ชั้น ชั้นที่ ๑ ถือหอกงตั้งาวเดินเข้าไปข้างหน้า ชั้นที่ ๒ ถือปราชวานกางบ่า
 เดินตามเข้าไปข้างหลัง ชั้นที่ ๓ ขยับแฉตามหลังเข้าไปให้วงแฉที่ตอม
 นั้นเดือนนอยเข้าทุกครึ่ง เมื่อถ้างบ่าขยับแฉตอมรอบวงนอยเข้าไปทุก
 วัน ๆ ตอมซึ่งอยู่ในที่ตอมก็กระโดดกัดเอาคนซึ่งอยู่ในแฉ ๓ ชั้นวันละ
 ๒ คน ๓ คน ถึงแก่กรรมบ้าง เจ็บป่วยลำบากบ้าง พระยาวิเชียรคีรี
 (เถียนเต๋ง) ก็ยังรับเร่งให้ราษฎรตอมได้ อยู่เต็มอ ในเวตานนั้นปรากฏ
 ว่าตอมกัดราษฎรตายในที่ตอมได้หลายสิบคน เมื่อตอมแฉเข้าไปใกล้ชิด
 กับตอมได้แล้ว ตอมก็กัดใจกระโดดขึ้นอยู่บนต้นมะปริงใหญ่ริมโบสถ์แซก
 ตามตบ้านสี่สระเขาเดยวน เพื่อจะกระโดดข้ามแฉหนีออกไป พระยา
 วิเชียรคีรี (เถียนเต๋ง) ยิงตอมด้วยปืนคาบศิลาซื้อว่าอึ่งถูกทรมองสี่สระ
 ตอมพุดตกจากต้นมะปริงตายในทันที พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเต๋ง)
 ผู้เป็นผู้นำนายในการยิงปืน เพราะเป็นศิษย์ท่านพระยาอภัยมณเฑียร

กรุงเทพฯ แต่พระยาวิชยวงศ (เถียนเต็ง) ผู้บัญชาชัยชอบเด่น
 ตะคอนแต่ศักราช ทั้งเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้สร้างพระวินัย
 ไก่ ๖๖ คัมภีร์ พระสูตร ๕๕๘ คัมภีร์ พระอภิธรรม ๘๗ คัมภีร์
 แต่ได้สร้างเรือสำเภาไว้สำหรับค้าขาย ๓ ลำ แต่ได้จัดการบ้านเมือง
 ให้เรียบร้อยดังหลายอย่าง แต่พระยาวิชยวงศ (เถียนเต็ง) ผู้เป็น
 ผู้กตธรรมนิยมจนอย่างกวดขัน แต่เป็นผู้ชำนาญในภาษาจีนเขียนอ่าน
 หนังสือจนคิดเลขอย่างจีนได้คล่องแคล่ว ทั้งเป็นผู้ที่ทราบมาว่าโดย
 เต็มกำลัง จึงได้รักษาราชการเมืองสงขลาไว้ได้ โดยเรียบร้อย เพราะ
 เวदानนเมืองแขกทั้ง ๗ หัวเมืองกตกบฏอยู่เสมอ ราษฎรในพื้นเมือง
 สงขลาเป็นพวกบาบเรียนคิดแต่จะปล้นสดมภ์ชิงวิ่งราวอยู่มิได้ขาด แต่
 ธรรมเนียมราชการกบฏเพื่อเหตุอะไรประมาณ เมืองสงขลาเวदानน
 กแรกจะตงชน ราษฎรพลเมืองกมตวอยู่แต่บ่อย พวกแขก ๗ เมือง
 มากัดมาก ฝรั่งพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิชยวงศ
 พระยาสงขลา (เถียนเต็ง) แบ่งเมืองคานออกเป็น ๗ เมืองเดี่ยวแต่กจริง
 เมืองสงขลาอำนาจยังไม่พอที่จะปกครอง เพราะเหตุนี้พระยาวิชยวงศ
 (เถียนเต็ง) จึงได้กระทำอำนาจโดยแรง ถึงแก่บังคับให้ราษฎร
 จับเลื่อมได้คล้าย ๆ กับจับวัวหรือกระเจิง ราษฎรในเมืองสงขลา
 เวदानนกวอำนาจพระยาวิชยวงศ (เถียนเต็ง) ยิ่งกว่ากวอำนาจเลื่อม
 ฆ่า ความพิศดารในการเรื่องนงนพดลารมาก ข้าพเจ้าผู้เรียงหนังสือ
 ฉบับนี้ไม่สามารถที่จะกล่าวให้เกินไป แต่พระยาวิชยวงศ (เถียนเต็ง)
 ผู้กตธรรมนิยมจนโดยกวดขัน ในวงศานุทิศซึ่งนับเนื่องว่าเป็นพวก

แข่งเงาด้วยกันแล้ว ห้ามไม่ให้รวมประเวณเตอกัน ด้วยธรรมเนียม
ถอกกันอย่างน

พระยาวิเชียรคีรี (เถียนเล็ง) เป็นผู้โอบอ้อมยกย่องญาติพี่น้อง
ในตระกูลโดยแข็งแรง คือเจื้อจวนให้ปันเตียงคูในหมู่ญาติทั่วตลอดกัน
ไม่ได้เลือกที่รักมักที่ชัง แลรวบรวมหมู่ญาติในตระกูลให้ตั้งอยู่ในความ
สามัคคีต่อกันโดยเรียบร้อย แต่เป็นผู้ชำนาญหาผลประโยชน์ในการค้าขาย
ครั้นณวันเดือน ๖ ปีจอโทศก ศักราช ๑๒๑๒ พระสุนทรานุรักษ์
(บุญส่ง) มอกราชการเมืองให้หุดวงวิเศษภักดี (นาก) หุดวงอนุรักษ์
ภูเบศร์ (แสง) กับกรมการอยู่รักษาราชการเมืองสงขลา พระสุนทรา
นุรักษ์ (บุญส่ง) ก็เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะได้รับ
สัญญาบัตรตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง)
เข้าไปติดค้างอยู่ในกรุงเทพ ฯ ปีเศษ ด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวสวรรคต ในปีจอโทศกนั้นหุดวงวิเศษภักดี (นาก) ผู้ช่วย
ราชการซึ่งอยู่รักษาราชการเมืองสงขลาป่วยถึงแก่กรรม ยังอยู่แต่
หุดวงอนุรักษ์ภูเบศร์ (แสง) กับกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยอยู่รักษาราชการ
เมือง ครั้นณวันพุธเดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำปีกุนทรศก ศักราช ๑๒๑๓
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
สัญญาบัตรให้พระสุนทรานุรักษ์ (บุญส่ง) เป็นพระยาวิเชียรคีรี ผู้สำเร็จ
ราชการเมืองสงขลา แต่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้นาย
จำเริญ (เม่น) บุตรพระยาวิเศษภักดี ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา
(เถียนจิ่ง) เป็นหุดวงสุนทรานุรักษ์ผู้ช่วยราชการ พระยาวิเชียรคีรี

(บุญตั้ง) หดวงสุนทรานุรักษ์ (เม่น) กราบถวายบังคมลากลับออกมา
รับราชการอยู่ณเมืองสงขลา ภายหลังหดวงอนุรักษ์ภูเบศร์ (แสง)
เข้าไปเยี่ยมญาติในกรุงเทพ ฯ ก็ป่วยถึงแก่กรรมเสียในกรุงเทพ ฯ หดวง
อนุรักษ์ภูเบศร์ (แสง) คนนี้เป็นบุตรพระยาวิเศษภักดี (เกียนจั่ง) มารดา
เป็นคนในกรุงเทพ ฯ เมื่อพระยาวิเศษภักดี (เกียนจั่ง) เข้าไปทำ
ราชการเป็นมหาดวงนายฤทธิชัยในกรุงเทพ ฯ ได้สร้างบ้านเรือนเคหสถาน
ที่ริมแม่น้ำ คือที่ต้นตาลยเดียน และมีภรรยาในกรุงเทพ ฯ มีบุตร
ผู้หญิง ๑ ผู้ชาย ๑ บุตรผู้หญิงชื่อวัน เข้าทำราชการ
เป็นพนักงานอยู่ในพระบรมมหาราชวังในรัชการที่ ๒ บุตรผู้ชาย
ชื่อแสงเป็นนายขนมขาดเล็ก ภายหลังโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นหดวง
อนุรักษ์ภูเบศร์ หดวงอนุรักษ์ภูเบศร์ (แสง) เป็นผู้ชำนาญในการยิงปืน
แม่นยำ แดชำนาญในการแพทยด้วย เมื่อออกมารับราชการเป็น
มหาดวงอนุรักษ์ภูเบศร์ ผู้ช่วยราชการอยู่ณเมืองสงขลา มีภรรยาอีก
คน ๑ ชื่อหม มีบุตรผู้ชาย ๑ ผู้หญิง ๑ บุตรผู้ชายชื่อเวียง
บุตรผู้หญิงชื่อทบ แต่เมื่อถึงแก่กรรมนั้นในวันเดือนปีใดไม่ปรากฏ ฯ

พงศาวดารเมืองนครเชียงใหม่

เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย

พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หุ่น) เมื่อยังเป็นพระยาศรีดงเทพ

เรียบเรียง

จุลศักราช ๑๒๓๗ ปีกุญส์ปศก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรดังถึงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้พระยาศรีดงเทพ เรียงพงศาวดารโดยลำดับวงศ์ลาวพุงดำประเทศ ขันทูตเกล้า ฯ ถวาย จักดำเนินเรื่องราชพงศาวดารเมื่อจุลศักราช ๑๑๒๘ ปีกุญนพศก พระเจ้าอังวะยกพลยกโยธาทัพลงมาตีกรุงศรีอยุธยาจนครบถ้วนถึงแก่อุปราชัยแล้ว พระเจ้าอังวะตั้งให้ โป่สุพตา โป่มะยงวน คุมกองที่พัดมารวบรวมไพร่พลลาวเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย ไปตั้งอยู่ที่เมืองกุกกาม โป่สุพตา โป่มะยงวน ตั้งพระยาจำบ้านเป็นพระยาสุรสงครามเจ้าเมือง ตั้งพาชายแก้ว ผู้หลานเป็นพระยาอุปราช อยู่มาพระยาอุปราชถึงแก่กรรม พระยาอุปราชมีบุตรชาย ๗ คน คือ นายกาวิละ ๑ นายคำโถม ๑ นายน้อยธรรม ๑ นายดวงทิพ ๑ นายหมุดา ๑ นายคำพันธ์ ๑

นายบุญมา ๑ บุตรหญิง ๓ คน นางศิริวิจิรา ๑ นางศิริ
 วรรณ ๑ นางสิริบุญธรรม ๑ รวม ๑๐ คน ไปสู่พตาทัง
 นายกาวิละบุตรนายฟ้าชายแก้ว ๑ เป็นพระยาอุปราช
 ตศักราช ๑๑๓๖ บมเมยตศก พระเจ้ากรุงธนบุรี ยกกองทัพ
 ขึ้นไปตีเมืองกมกาม ครั้นขึ้นไปถึงเมืองตำพูนไชย ก็หยุดประทับ
 ตั้งค่ายหลวงอยู่ทนน ไปสู่พตาทัง ไปมเหยงวน รู้ว่ากองทัพกรุง
 เทพ ฯ ยกขึ้นไป ก็ให้พระยาจำบ้าน พระยาภาวดีระ เกณฑ์
 คนออกตั้งรับทัพไทยอยู่นอกเมือง ฝ่ายพระยาจำบ้าน พระยาภาวดีระ
 ก็เข้าหาท่านเจ้าพระยาแม่ทัพ ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงเทพ ฯ
 ท่านเจ้าพระยาแม่ทัพ ก็ให้พระยาจำบ้าน พระยาภาวดีระ นำ
 ทพยกเข้าขึ้นปล้นเอาเมือง ฝ่ายไปสู่พตาทัง ไปมเหยงวน ทราบว่า
 พระยาจำบ้าน พระยาภาวดีระ เข้าหาแม่ทัพไทยแล้ว ก็ไม่อาจ
 ที่จะคิดสู้รบต่อไป ครั้นถึงณวัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำเวด
 ยามเศษ ไปสู่พตาทัง ไปมเหยงวน ก็กวาดต้อนครอบครัวพม่า
 ดาวหน่อออกจากเมือง ครั้นณวัน ๕ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ
 พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกเข้าอยู่ในเมือง โปรดตั้งพระยาจำบ้านเป็น
 พระยาวิเชียรปราการ ถืออาญาดีทมิ ให้พระยาฉ่งพราว ผู้หลาน
 เป็นพระยาอุปราช น้อยโพธิเป็นพระยาราชวงศ์ ยกขึ้นไปตั้งที่เมือง
 ป่าทราง ทางใต้เมืองกมกามวัน ๑ ตั้งพระยาตำพูนเป็นพระยา
 ไวยวงศ์ ถืออาญาดีทมิ ครองเมืองตำพูนไชยตามเดิม ตั้งนาย
 น้อยต่อมคือเป็นพระยาอุปราช ให้พระยาภาวดีระถืออาญาดีทมิครอง

เมืองนครดําปาง ตั้งคำโถมผู้^{๒๒}น้องที่ ๓ เป็นพระยาอุปราช ตั้ง
 น้อยธรรมผู้^{๒๒}น้องที่ ๔ เป็นพระยาราชวงศ์ ดวงทิพ หมุดา คำ^{๒๒}พัน
 บุญมา น้อง ๕ คน^{๒๒}ให้เป็นผู้ช่วยราชการ จึงพระราชทานเครื่อง
 ยศโดยถานาศักดิ์ทุกคน แดงได้ตั้งยกทัพกลับยังกรุงธนบุรี เมือง
 เชียงใหม่ เมืองนครดําปาง เมืองดําพูนไชย ก็เป็นเมืองขึ้น
 กรุงธนบุรี^{๒๒}คณนา

ครั้นศักราช ๓๓๓๗ ปีมะแมสัปดาห์ พระเจ้าอังวะให้ระแชา^{๒๒}ผู้^{๒๒}
 เป็นแม่ทัพมาตีเมืองพิษณุโลก แดเมืองฝ่ายเหนือ ให้อำมะหลอก^{๒๒}ผู้^{๒๒}
 กับควน^{๒๒}ผู้^{๒๒}เป็นแม่ทัพ คุมพลมาตีเมืองป่าทราง พระยาวิเชียร
 ปรากฏเจ้าเมืองเชียงใหม่ พระยาไวยวงศาเจ้าเมืองดําพูนสู้รบเหนือ
 กำ^{๒๒}ตั้ง ก่อพยพครอบครัว^{๒๒}เมืองเชียงใหม่ เมืองดําพูนไชย ตง
 มาอยู่เมืองนครดําปางบ้าง อยู่ตามหัวเมืองฝ่ายเหนือต่าง ๆ บ้าง
 แด^{๒๒}เมืองนครดําปางนั้น พระยาภาวดีรักษาเมืองไว้ได้ พระยา
 วิเชียรปรากฏ พระยาไวยวงศา อุปราชน้อย^{๒๒}ต่อม ก็ลงมาตั้ง
 แก่กรมอยู่ณเมืองสุวรรณโลก เมืองเชียงใหม่ เมืองดําพูนไชย
 ปรากฏ^{๒๒}อยู่

ครั้นศักราช ๓๓๔๔ ปีชวดจัตวา^{๒๒}ศก พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จ^{๒๒}เถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเษก^{๒๒}แล้ว
 พระยาภาวดีเจ้าเมืองนครดําปาง แต่งให้นายคำ^{๒๒}พันผู้^{๒๒}น้อง^{๒๒}ดงมาเฝ้า
 ทูล^{๒๒}ต่อ^{๒๒}ของ^{๒๒}พระบาท

ครั้นที่กราช ๑๓๔๗ ปีมะเส็งสัปตศก ครองทัพตากหน้าพม่ายก
มาล้อมเมืองนครด้าปาง แด่หัวเมืองฝ่ายเหนือ จึงโปรดเกล้า ฯ
ให้กรมพระราชวังบวรสถานพิมุขฝ่ายหลัง กับเจ้าพระยามหาเสนา
ยกไปตีทัพพม่าณหัวเมืองฝ่ายเหนือ ทัพหลวงก็เสด็จหนุนขึ้นไปตั้ง
อยู่ณเมืองนครสวรรค์ ครั้นพม่าถอยไปสิ้นแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ
ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงจักรเจษฎา แบ่งคนใน
กองทัพหลวงยกไปบรรจบทัพเจ้าพระยามหาเสนา ไปรบพม่าตาม
ตำนานพง ซึ่งตั้งอยู่ณเมืองกำแพงเพชร เมืองตาก แล้วไปช่วย
เมืองนครด้าปาง ฝ่ายพม่าที่ล้อมเมืองนครด้าปาง ได้ทราบข่าว
กองทัพไทยขึ้นไปช่วยก็เลิกทัพกลับไป

ครั้นที่กราช ๓๓๔๗ ปีมะเมียอัฐศก พม่าซึ่งตั้งอยู่เมืองเชียงแสน
จะยกมาตีเมืองฝางดาว พระยาแพรวทือระแซงุนก็เอาตัวไปเมืองพม่า
แต่ครั้งทัพเมืองพระพิษณุโลกนั้น พระยาแพรวมาอยู่ทเมืองเชียงแสน
คิดกับพระยาของ จัปอาปะกามะหนายทัพพม่าซึ่งมาตั้งอยู่ณเมืองเชียง
รายจำโดงก พาครอบครัวเข้ามาลี้ภัยกับพระบรมโพธิ์สมภาร
พระยาภาวดีเจ้าเมืองนครด้าปางบอกส่งลงมา โปรดให้พระยาของ
กลับมาตั้งอยู่กับพระยาภาวดีที่เมืองนครด้าปาง แต่พระยาแพรวนั้น
ให้ทำราชการอยู่ณกรุงเทพ ฯ

แล้วได้ข่าวว่าพม่าจะยกมาตีเมืองฝางดาว เมืองนครด้าปางอีก
จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จขึ้นไปจัดการณเมือง
เชียงใหม่ ครั้นเสด็จขึ้นไปถึงเมืองนครด้าปาง จึงมีพระราช

บัณฑิต^๑ทรงให้พระยาภาวดี^๒เป็นพระยาเชียงใหม่^๓ ให้น้อยธรรมผู้^๔น้อง
 ที่ ๒ เป็นพระยาอุปราช^๕ ให้พุทธสารผู้^๖เป็นญาติข้างมารดาพระยาภาวดี^๗
 เป็นพระยาราชวงศ์^๘ พระราชทานเครื่องยศ^๙ โดยสมควรแก่ถานาคักดี
 พระยาเชียงใหม่^{๑๐} พระยาอุปราช^{๑๑} พระยาราชวงศ์^{๑๒} กกราบถวาย
 บังคมตวยกครัวเชียงใหม่เดิม^{๑๓} แล้วขอรับพระราชทานครัวเชียงใหม่^{๑๔}
 ซึ่งตกค้างอยู่ ณ เมืองฝ้ายเหนือ^{๑๕} ท่งปวงนั้น^{๑๖} ชนไปตั้งอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่^{๑๗}
 ใหม่แต่บัดเมื่อย^{๑๘}รัฐศกศักราช ๑๓๕๘ มาจนทุกวันนี้^{๑๙}

แด่^{๒๐}เมืองนครด้าปางนั้น^{๒๑} มีพระราชบัณฑิต^{๒๒}ทรงคำ^{๒๓}โล่มผู้^{๒๔}น้องรอง
 พระยาภาวดี^{๒๕} เป็นพระยานครด้าปาง^{๒๖} ให้ดวงทิพผู้^{๒๗}น้องที่ ๓ เป็น
 พระยาอุปราช^{๒๘} ให้หมุดาผู้^{๒๙}น้องที่ ๔ เป็นพระยาราชวงศ์^{๓๐} อยู่รักษา
 เมืองนครด้าปางสืบไป^{๓๑} พระราชทานเครื่องยศ^{๓๒}เหมือนดังเมืองเชียงใหม่^{๓๓}
 ใหม่ แต่ที่เมืองด้าพูนไชยนั้นยังหาได้ตั้งไม่^{๓๔}

ดุศักราช ๑๓๕๖ ปีชวดฉก^{๓๕} พระยานครด้าปางป่วยถึงแก่กรรม
 พระยานครคำ^{๓๖}โล่มเป็นพระยานครได้ ๕ ปี^{๓๗} แต่จะโปรดเกล้า^{๓๘} ๑ ให้
 ผู้ใด^{๓๙}ขึ้นไปปลงศพนั้นหาได้ปรากฏในหมายเหตุไม่^{๔๐} แล้วโปรดเกล้า^{๔๑} ๑
 ให้^{๔๒}มหาหาตัวพระยาอุปราชดวงทิพ^{๔๓} พระยาราชวงศ์^{๔๔}หมุดา^{๔๕} นาย
 หานไชยวงศ์^{๔๖} ตงมาเฝ้า^{๔๗}ทอดของ^{๔๘}ชุดพระบาท^{๔๙} จึงทรงพระมหา
 กรุณาโปรดเกล้า^{๕๐} ๑ ตง^{๕๑}พระยาอุปราชดวงทิพ^{๕๒}เป็นพระยานครด้าปาง^{๕๓} ตง^{๕๔}
 พระยาราชวงศ์^{๕๕}หมุดา^{๕๖}เป็นพระยาอุปราช^{๕๗} ตง^{๕๘}นายหานไชยวงศ์^{๕๙}บุตร
 พระยานครคำ^{๖๐}โล่มเป็นพระยาราชวงศ์^{๖๑} พระราชทานเครื่องยศ^{๖๒}โดย

สมเด็จพระเอกอัครราชูปถัมภ์ แล้วพระยาพรหมดาบ พระยาสุพรรณ

พระยาราชวงศ์ ก็กราบบังคมทูลไปเมืองนครดาบ

ตุศักราช ๑๑๖๓ ปีระกาตรีศก พระยาเชียงใหม่กาวิละ พระยา

นครดาบคงทพ กับญาติพี่น้องยกกองทัพขึ้นไปเมืองลำด จับ

ได้ราชาจอมหงส์เจ้าเมือง กับครอบครัววงศ์ลงมาถวายณกรุงเทพ ฯ

ตุศักราช ๑๑๖๔ ปีจอจตุศก เจ้าเวียงจันทน์กับเจ้าอินทรี

อานำกองทัพพระยาขมราชยกขึ้นไปเมืองเชียงแสน ครั้นพระยา

ขมราชกับนายทัพนายกองยกขึ้นไปเมืองเชียงแสนแล้ว ต่เมือง

เชียงแสนหาแตกไม่ พระยาขมราชนายทัพนายกองไทยลาว ก็ดำ

ทัพกลับลงมายังกรุงเทพ ฯ

ตุศักราช ๑๑๖๕ ปีกุนเบญจศก พระยาเชียงใหม่กาวิละ พระยา

นครดาบคงทพ เจ้านายญาติพี่น้อง กับเจ้าพามือเมืองน่าน

เกณฑ์กองทัพยกขึ้นไปเมืองเชียงแสนเมืองของแตกกระจัดกระจาย จตุ

เผาบ้านเรือน กวาดต้อนเอาครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อย ช้างม้า

โคกระบือ เครื่องสรรพศาสตราวุธ ทรัพย์สิ่งของ เครื่องวัตถุ

อันมีลงมาไว้ณเมืองเชียงใหม่เมืองนครดาบเป็นอันมาก เมือง

น่านก็ยกเอาเมืองเชียงทองไปเป็นเมืองขึ้นเมืองน่าน แล้วบอกขอ

ราชการได้ ไซยชำระแก่เมืองเชียงแสน เมืองของ ลงมาณกรุงเทพ ฯ

ครั้นศักราช ๑๑๖๗ ปีฉลูศก พระยาเชียงใหม่เจ้าเมือง

พยามหาชนน่านเป็นกบฏต่อเมืองอังวะ อพยพครอบครัวหนีเข้ามา

อยู่ยังเมืองเชียงใหม่ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา เสด็จพระบรมเดชานุภาพ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพ ๑ เป็นทพงสืบไป

ครั้นจุลศักราช ๑๑๖๘ ปีชวดอัฐศก พระยาราชวงศ์กำแพงเมือง
เชียงใหม่ พระยาอุปราชหมื่นเมืองนครด้าปาง เกณฑ์กองทัพ
เมืองเชียงใหม่ เมืองนครด้าปาง ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงรุ่ง
ได้รับพุงกับพม่าดาวตอพลเมืองเป็นหลายครั้ง เจ้าเมืองเชียงรุ่ง
กับท้าวพระยาธิบดีของพม่า ก็อ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
กรุงเทพ ๑

อยู่มาจุลศักราช ๑๑๗๐ ปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก พระยาเชียงใหม่
พระยานครด้าปาง ยกขึ้นไปเกลี้ยกล่อมมหาชนานเมืองเชียงตุง ๑
ก็ยอมพาครอบครัวอพยพมาพักอยู่ ณ เมืองเชียงแสนได้ประมาณเดือนเศษ
แล้วมหาชนานกลับใจพาครอบครัวหนีกลับไปเมืองเชียงตุง พระยานคร
ด้าปาง พระยาเชียงใหม่ ก็หาได้ยกกองทัพติดตามไปไม่

ครั้นจุลศักราช ๑๑๗๑ ปีมะเส็งเอกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จสู่สวรรคต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
ภาลัย ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเษกแล้ว ครั้นปีมะเมียโทศก
พระยาเชียงใหม่ พระยานครด้าปาง แต่งให้เจ้านายบุตรหลาน คุม
เครื่องราชบรรณาการลงมาทูลเกล้า ๑ ถวาย

ครั้นจุลศักราช ๑๑๗๒ ปีจอฉศก จึงทรงพระราชดำริห์ปรึกษา
ด้วยท่านอัครมหาเสนาบดีว่า เมืองด้าพูนไชยยังร้างว่างอยู่ หากมีผู้คน
รักษามันเมืองไม่ จะทรงพระมหากรุณาตั้งเจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์

ข้าพเจ้าเมืองลำพูนไชยให้เป็นเมืองสืบต่อไป ท่านอธิการมหาเสนาบดี
ก็เห็นชอบด้วยดังกระแสพระราชดำริห์ โปรดเกล้าฯ ให้มีตราขึ้นไปหา
พระยาเชียงใหม่กาวิละ พระยาราชวงศ์คำพัน นายบุญมา ลงมาเฝ้า
ทูตของขลุ่ยพระบาท

ครั้นวัน ๕ เดือน ๓๑ ขึ้น ๔ ค่ำ ก็ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ
เลื่อนพระยาเชียงใหม่กาวิละ ขึ้นเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ ตั้งพระยา
ราชวงศ์คำพัน เป็นพระยาลำพูนไชย ตั้งนายบุญมา เป็นพระยาอุปราช
เมืองลำพูนไชย พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน
จึงโปรดเกล้าฯ ยกเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย
ขึ้นเป็นเมืองประเทศราชแต่นั้นมา แล้วพระเจ้าเชียงใหม่ พระยาลำพูนไชย
พระยาอุปราช ก็กราบบทวาทย์บังคมทูลขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่ พระเจ้า
เชียงใหม่กาวิละ จึงแบ่งเอาคนเมืองเชียงใหม่ เป็นคนดกรรจ์ ๓๐๐๐ คน
เมืองนครลำปาง ๕๐๐ คน ให้พระยาลำพูนไชยๆ ก็ยกครอบครัวไพร่พล
ทั้ง ๒ เมือง มาตั้งเมืองลำพูนไชยแต่ในศักราช ๑๑๗๖ ปีจอจก
มาจนทุกวันนี้ พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ ครั้นจัดการเมืองลำพูนไชย
เสร็จแล้วก็บังคมทูล พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละเป็นพระยาเชียงใหม่ได้ ๒๘ ปี
เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ได้ปี ๑ รวมแต่ได้ครองเมืองเชียงใหม่มาได้
๒๘ ปี ก็ถึงแก่พิราลัยในปีจอจกนั้น แต่จะโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดขึ้นไป
ปลงศพ ก็หาได้ปรากฏในหมายเหตุไม่

ครั้นศักราช ๑๑๗๗ ปีกุนต์ปตศก พระยาอุปราชน้อยกรม
พระยาราชวงศ์หนูลำเมืองเชียงใหม่ พระยาลำพูนไชย พระยาอุปราช

เมืองลำพูนไชย นำช้างพลายเผือกเอกลงมาถวาย ครั้นแพช้างลงมาถึง
 กรุงเก่า พระยาราชวงศ์หมุดำบ่วยดงถึงแก่กรรม พระยาอุปราช
 พระยาลำพูน ก็เฝ้าทูลพระยาราชวงศ์หมุดำบ่วยไว้ที่กรุงเก่า แล้วก็ต้อง
 แพช้างเผือกเอก ลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ให้
 ข้างหน้าโรงสมโภช ขนระวางพระราชทานนามว่า พระยาเศวตร
 ไอยรา บวรพาหนะนาค อัครราชบรมจักร ตั้งตั้งศักดิ์อโบลิต คช
 ศเทพรชาภิธากาจารย์ เฝ้าทูลทูลศรีบริรักษ์ เสด็จมอญมายัง วิมตมัง
 มงคล จบปลัดเดิศจ้า แล้วทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ เสด็จพระยา
 อุปราชน้อยธรรมชนเป็นพระยาเชียงใหม่ ตั้งพระยาลำพูนคำพันธ์เป็น
 พระยาอุปราชเมืองเชียงใหม่ ตั้งพระยาอุปราชบุญมาเมืองลำพูน เป็น
 พระยาลำพูน แต่ทอุปราชเมืองลำพูนนั้น ยังหาได้ โปรดตั้งผู้ใดไม่
 แล้วพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน พระยา
 เชียงใหม่ พระยาอุปราช พระยาลำพูน ก็กราบถวายบังคมลากลับ
 ขึ้นไปบ้านเมือง แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานคุมหีบศิลาหน้าเพ็ช
 ขึ้นไปปลงศพพระยาราชวงศ์หมุดำที่กรุงเก่าด้วย

ตุศักราช ๑๑๕๓ ปีมะเส็งตรีศก พระยาเชียงใหม่น้อยธรรมรักษา
 เมืองมาได้ ๗ ปีถึงแก่อสัญกรรม แต่จะโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้ใดขึ้นไป
 ปลงศพพระยาเชียงใหม่น้อยธรรมนั้นหาปรากฏในหมายเหตุไม่

ตุศักราช ๑๑๕๕ ปีมะแมเบญจศก มีตราโปรดขึ้นไปหาตัวพระยา
 อุปราชคำพันธ์เมืองเชียงใหม่ พระยานครดำปางดงทิพ นายพุทธวงศ์
 นายคำมุด นายน้อยกาวิละ ลงมาเฝ้าทูลทูลของชุดพระบาท จึงทรงพระ

มหากรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระยานครดำปางดงทิพ เป็นพระเจ้านคร
 ดำปาง ตั้งพระยาราชวงศ์หนานไชยวงศ์ บุตรพระยานครคำโสมขึ้นเป็น
 พระยาอุปราชเมืองนครดำปาง ตั้งพระยาอุปราชคำพันธ์ขึ้นเป็นพระยา
 เชียงใหม่ ตั้งนายพุทธวงศ์บุตรนายพ่อเรือน หาดานฟ้าชายแก้วเป็น
 พระยาอุปราช ตั้งนายคำมุดบุตรนายพ่อเรือน เป็นพระยาราชวงศ์
 ตั้งนายน้อยกาวิละบุตรนายพ่อเรือน เป็นพระยาเมืองแก้ว โปรด
 พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน แล้วพระเจ้านคร
 ดำปาง พระยาอุปราชเมืองนครดำปาง พระยาเชียงใหม่ พระยาอุปราช
 พระยาราชวงศ์ พระยาเมืองแก้ว ก็กราบถวายบังคมลา กลับ
 ขึ้นไปรักษาบ้านเมือง

ดุษฎีกราช ๑๑๘๖ ปีวอกกณศก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ภาณุ เสด็จสู่สุวรรณภคต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
 เสด็จถวญวณราชสมบัติบรมราชาภิเษกแล้ว พระยาเชียงใหม่คำพันธ์
 ราชการเมืองมาได้ ๓ ปี ก็ถึงแก่อสัญกรรมณวันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
 ศักราช ๑๑๘๗ ปีระกาตปศก พระเจ้านครดำปางดงทิพ เป็นพระยา
 นครดำปางได้ ๘ ปี เป็นพระเจ้านครดำปางได้ ๓ ปี รวมได้ครองเมือง
 นครดำปางมาได้ ๑๒ ปี ก็ถึงแก่พิราลัยในเดือน ๘ ปีระกาตปศกนั้น
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยพาหะขึ้นไปตั้งศพพระยาเชียงใหม่คำพันธ์
 ให้จมน้ำมูหพิมานขึ้นไปตั้งศพพระเจ้านครดำปางดงทิพ

ดุษฎีกราช ๑๑๘๘ ปีจออัฐศก เจ้าเมืองเชียงใหม่ เมืองนคร
 ดำปาง เมืองลำพูนไชย ก็ลงมาเฝ้าทอดของชุดพระบาท จังทรง

พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ตั้งพระยาอุปราชพททวงศ์ เป็นพระยา
 เชียงใหม่ ตั้งนายหนานมหาวงศ์บุตรพระยาเชียงใหม่น้อยธรรม เป็น
 พระยาอุปราช ตั้งนายน้อยมหาพรหมบุตรพระยาเชียงใหม่คำพัน เป็น
 พระยาราชวงศ์ เมืองนครลำปางนั้นทรงพระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ
 ตั้งพระยาราชวงศ์ หนานไชยวงศ์บุตรพระยานครคำโลม เป็นพระยา
 นครลำปาง ตั้งนายน้อยชัย บุตรพระยานครคำโลม เป็นพระยา
 อุปราช ตั้งนายคำแสนบุตรพระยานครคำโลม เป็นพระยาราชวงศ์ ตั้ง
 นายน้อยคำบุตรพระยาอุปราชหมุดา เป็นพระยาเมืองแก้ว ตั้งนายหนาน
 มหาพรหม เป็นพระยาราชบุตร ที่เมืองลำพูนไชยนั้น ทรงพระมหากษัตริย์
 โปรดเกล้าฯ เสด็จพระยาลำพูนบุญมาขึ้นเป็นพระเจ้าลำพูนไชย เจ้านคร
 ลำพูน ตั้งนายน้อยอินท์ บุตรพระยานครคำโลม เป็นพระยาอุปราช
 ตั้งนายหนานมหาชัยบุตรนางสิ่งบุญธรรม น้องพระเจ้าลำพูนบุญมา
 เป็นพระยาราชวงศ์ ตั้งนายน้อยธรรมตั้งคาบุตรพระเจ้าลำพูนบุญมา เป็น
 พระยาเมืองแก้ว ตั้งนายน้อยคำตันบุตรพระเจ้าลำพูนบุญมา เป็นพระยา
 ราชบุตร แต่นายพิมพ์ดีด นายธรรมกิตติ จิวาทกับราชวงศ์คำมุด เอา
 คบไว้ท้าวการณตองพระเดชพระคุณอยู่ที่กรุงเทพฯ พระเจ้าลำพูน
 บุญมา พระยาเชียงใหม่ พระยานครลำปาง ถักราบถวายบังคมลา
 กลับขึ้นไปพอลงเมืองตาก อนุเวียงจันทร์ คัดการเปกบฏ ยกกองทัพ
 ลงมาตีเมืองนครราชสีมา พระเจ้าลำพูนบุญมา พระยาเชียงใหม่
 พระยานครลำปาง เกณฑ์ให้เจ้านายบุตรหลาน ยกขึ้นไปช่วยราชการ
 ทางเมืองเวียงจันทร์ พระเจ้าลำพูนบุญมาเป็นพระยาลำพูนได้ ๘ ปี เป็น

พระเจ้าคำพูนได้ ๔ ปี รวมแต่ได้ครองเมืองคำพูนได้ ๑๓ ปี ถึงแก่
 พระยาเมืองแก้วน้อยกาวิละถึงแก่กรรมด้วย

ในศักราช ๑๓๘๘ ปีชวดนพศกนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรี
 สूरียพาหะ ขึ้นไปปลงศพพระเจ้าคำพูนบุญมา แล้วพระยาอุปราชน้อยอินท
 บุตรพระยานครคำโลม พระยาราชบุตรคำตัน เมืองแก้วน้อยดงกา
 บุตรพระเจ้าคำพูนบุญมา พระยาชัยสงครามหน่อเมือง บุตรพระเจ้า
 นกรดวงทิพ ก็พากันลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึงทรงพระมหา
 กรุณา โปรดเกล้าฯ ทรงพระยาอุปราชน้อยอินท เดือนชนเป็นพระยาคำพูน
 เจ้าเมืองคำพูนไชย ทรงพระยาราชบุตรคำตันเดือนชนเป็นพระยาอุปราช
 ทรงพระยาไชยสงครามเดือนชนเป็นพระยาราชวงศ์ ทรงนายน้อยธรรม
 ดงกาเป็นพระยาเมืองแก้ว โปรดพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่
 ถานุศักดิ์ทุกคน พระยาคำพูน พระยาอุปราช พระยาราชวงศ์
 พระยาเมืองแก้ว ก็กราบบทวาทย์บังคมลาถนบชนไปรักษาเมือง

ในศักราช ๑๓๘๙ ปีระกานพศก พระยานครคำปางไชยวงศ์ รักษา
 เมืองมาได้ ๑๒ ปี ครั้นณวันเดือน ๗ ชน ค่ำ ๑ ถึงแก่อสัญกรรม ใน
 ปีระกานพศกนั้นโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพิพิธไศศุรย์ ขึ้นไปปลงศพพระยา
 นครคำปาง

ในศักราช ๑๓๙๐ ปีจอฉิมฤกษ์ก็อุปราชน้อยชดย บุตรพระยานคร
 คำโลมลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ
 ทรงอุปราชน้อยชดย เดือนชนเป็นพระยานครคำปาง โปรดพระราชทาน
 เครื่องยศโดยสมควรแก่ถานุศักดิ์ พระยานครคำปาง ก็ถวายบังคมลา

ดลัษณ์ไปตั้งเมืองได้ ๖ เดือนก็ถึงอัฐมกรรม โปรดเกล้าฯ ให้พระยา
 ตูเรศวรราชเดชา นายโหมรักษาเด็ก ขึ้นไปปลงศพพระยานครดำปาง
 ขัตติย แล้วพระยาดำขุนน้อยอินท์ บุตรพระยานครคำโถม อุปราช
 คำคั่น บุตรพระเจ้าดำขุนบุญมา ลงมาเฝ้าทอดลอของชุดพระบาท จึง
 ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ เดือนพระยาดำขุนน้อยอินท์ บุตรพระยา
 นครคำโถม เป็นพระยาดำปาง ตั้งพระยาอุปราชคำคั่น บุตรพระเจ้า
 ดำขุนบุญมา เป็นพระยาดำขุน โปรดพระราชทานเครื่องยศโดยสมควร
 แก่อาณาศักดิ์ แล้วพระยานครดำปาง พระยาดำขุน ก็กราบถวาย
 บังคมตากดลัษณ์ไปรักษาเมือง

ตุลศักราช ๓๒๖๑ ปีกุญแจเกล้าฯ ณวันเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ พระยา
 เชียงใหม่ พระยาดำขุน มีใบบอกลงมาให้กราบบังคมทูลพระ
 กรุณาว่า พระยาเชียงใหม่แต่งให้พระยาอุปราช มหาวงศ์เป็นแม่ทัพ
 นายพิมพ์ดีดารเป็นปลัดทัพ คุมกำลังนายไพร่ ๓๓๐๐ คน พระยา
 ดำขุนแต่งให้พระยาอุปราชเป็นแม่ทัพ นายน้อยคำวงศ์เป็นปลัดทัพ
 คุมกำลังนายไพร่ ๘๐๐ คน รวม ๒ เมืองนายไพร่ ๔๒๐๐ คน ยก
 ไปตีเมืองปู้ เมืองลำด เมืองค้วน แยกกระจัดกระจาย จุด
 เผาบ้านเรือน กวาดต้อนครอบครัวชายหญิงใหญ่่น้อยได้ ๓๘๖๘ คน
 กับเครื่องสรรพศาสตราวุธช้างม้าโคกระบือตมมาถึงเมืองเชียงใหม่ ณวัน
 เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุญแจเกล้าฯ แล้วพระยาเชียงใหม่ พระยาดำขุน
 มีใบบอกลงมาให้กราบทูลพระกรุณาว่า ครว้ที่กวาดต้อนได้มานั้น
 ขอพระราชทานแบ่งปันแจกจ่ายให้แก่ชายทัพนายกอง เป็นคนชายหญิงใหญ่

น้อย ๑๐๐๐ คน ตั้งลงมาถวาย เปนครัวเมืองตวัน พระยาตวัน
 เจ้าเมือง ๑ ครัว ชายหญิงใหญ่น้อย ๕๐๗ คน รวม ๕๐๘ คน เมืองดาด
 พระยาแก้วเจ้าเมือง ๑ ครัว ชายหญิงใหญ่น้อย ๑๘๓ คน รวม ๑๘๔ คน
 เมืองป ท้าวแก้วเจ้าเมือง ๑ ครัว ชายหญิงใหญ่น้อย ๓๗๕ คน
 รวม ๑๗๖ คน รวมครัวชายหญิงใหญ่น้อย ๘๖๘ คน กับปืนหัด
 ปืนคาบศิลาคาบชุด ๔๗ บอก ม้า ๑๕ ม้า โค ๒๔๖ โค

ครั้นนำใบบอกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีตราตอบขึ้นไปว่า ครอบครัวที่พระยาเชียงใหม่
 พระยาดำขุน จะตั้งลงมาถวายพร้อมทั้งบนม้าโคนั้น ให้เอาไว้เป็น
 ไพร่พลเมือง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นแก่เมืองเชียงใหม่ จะได้ดำรงรักษา
 บ้านเมืองต่อไป พระยาเชียงใหม่ก็แบ่งปันครอบครัวทั้งปวงนั้น ให้
 ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นภูมิดำเนา ตามที่อรรถาซึ่งโปรดเกล้าฯ ขึ้น
 ไปทุกประการ

ครั้นลุศักราช ๑๒๐๓ ปีฉลูทรศก พระยาดำขุนคำตันว่าราชการ
 เมืองมาได้ ๓ ปี กิ่งแก่อัดญกรรม โปรดเกล้าฯ ให้พระ
 เทพารักษ์ขึ้นไปปลดศพพระยาดำขุนคำตัน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้มี
 ตราขึ้นไปหาตัวพระยาเมืองแก้วน้อยดงกา บุตรพระยาดำขุนบุญมา
 ลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ทัง
 พระยาเมืองแก้ว เดือนนั้นเป็นพระยาดำขุน โปรดพระราชทานเครื่อง
 ยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ พระยาดำขุนก็กราบบังคมทูลลากลับขึ้น
 ไปรักษาเมืองได้ ๒ ปี

๑๒๐๕ ปีเถาะเบญจศก พระยาตำพูนน้อยตั้งกำลัง
 แก่ดัญกรรม โปรดเกล้าฯ ให้มีตราตั้งขึ้นไปถึงพระยากำแพงเพชร
 ให้แต่งกรมการไปปลงศพพระยาตำพูน พระยากำแพงเพชรก็แต่งให้
 พระปลัดขึ้นไปปลงศพพระยาตำพูน ในปีเถาะเบญจศกนั้น ณวัน
 เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ พระยานครดำปางน้อยอินท พระยาอุปราช
 มหาวงศ์เมืองเชียงใหม่ ตงมาเฝ้าทอดของชุดพระบาท กราบบังคม
 ทูลพระกรุณา ขอดตงเมืองเชียงรายเป็นเมืองชนเมืองเชียงใหม่ ตง
 เมืองงาว เมืองพะเยา เป็นเมืองชนเมืองนครดำปาง จังทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตงนายธรรมดงกาน้องนายพิมพ์ดีดาร์ เป็น
 พระยารัตนาอาณาเขต เจ้าเมืองเชียงราย ตงนายอุ่นเรือนบุตร
 พระยาแสนหลวง เป็นพระยาอุปราช ตงนายกำแลน น้องนายอุ่นเรือน
 เป็นพระยาราชวงศ์ ตงนายพุทธวงศ์ น้องพระยานครน้อยอินท เป็น
 พระยาประเทศอุตรทิศ เจ้าเมืองพะเยา ตงนายน้อยมหายศ น้อง
 พระยานครน้อยอินท ท ๒ เป็นพระยาอุปราช ตงนายแก้วมณูชัย น้อง
 พระยานครน้อยอินท ท ๓ เป็นพระยาราชวงศ์ ตงนายชิตย บุตรพระยา
 ประเทศอุตรทิศ เป็นพระยาเมืองแก้ว ตงนายน้อยชิตย บุตรพระยา
 อุปราชหมุดา เป็นพระยาราชบุตร ตงพระยาไชยสงคราม เป็น
 พระยาฤทธาภิเษก โฉมยศ เจ้าเมืองงาว ตงนายชานนยศ น้องพระยา
 นครน้อยอินท เป็นพระยาอุปราช ตงนายหนานปัญญา บุตร
 พระยานครน้อยอินท เป็นพระยาราชวงศ์ ตงนายหนานยศ บุตร
 พระยานครไชยวงศ์ เป็นพระยาเมืองแก้ว ไตรบพระราชทานเครื่อง

ยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน แลมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้า ฯ ให้แบ่งเอาคนเมืองเชียงใหม่ไปไว้เมืองเชียงราย แบ่งเอา
คนเมืองนครลำปางไปไว้เมืองพะเยา เมืองงาว จะได้สำหรับรักษา
บ้านเมืองต่อไป พระยานครลำปาง พระยาอุปราชเมืองเชียงใหม่
อุปราช ราชวงศ์ เมืองเชียงราย เมืองพะเยา เมืองงาว ก
กราบบทวายบังคมลากลับขึ้นไปจัดการตงบ้านเมือง ตามกระแสพระ
บรมราชโองการทุกประการ พระยาเชียงใหม่พุทธวงศ์ ว่าราชการ
เมืองมาได้ ๒๒ ปี

ดุศักราช ๑๒๐๘ ปีมะเมียอัฐศก ณเดือน ๗ พระยาเชียงใหม่
พุทธวงศ์ ก็ถึงแก่อสัญกรรม โปรดเกล้า ฯ ให้พระยารักษมณฑล
ที่เป้นพระยาอัครานุภาพ กับหลวงพิทักษ์สุเทพ ขึ้นไปปลงศพ
พระยาเชียงใหม่

ดุศักราช ๑๒๐๙ ปีมะแมนพศก พระยาอุปราชมหาดวงศ์ นาย
พิมพ์พิสาร นำช้างพลายดีประหลาดลงมาถวายช้าง ๑ โปรดเกล้า ฯ ตั้ง
พระยาอุปราชมหาดวงศ์ เป้นพระยาเชียงใหม่ ตั้งนายพิมพ์พิสาร
เป้นพระยาอุปราช ได้รับพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์
พระยาเชียงใหม่ พระยาอุปราช กกราบบทวายบังคมลากลับขึ้นไป
รักษามบ้านเมือง แลโปรดเกล้า ฯ ให้มีตราขึ้นไปหาตัวนายหนาน
ชัยตงกาทบุตรพระยาเชียงใหม่คำพันตงมาณกรุงเทพ ฯ

ครันดุศักราช ๑๒๑๐ ปีวอกสัมฤทธิ์ศก นายหนานชัยตงกา
ตงมาเฝ้าทอดอองชุดพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง

นายหนานชัยตั้งกาเป็นพระยาตำพูน ไตรบพระราชทานเครื่องยศโดย
 ส้มควรวกแก้ทานาคักติ พระยาตำพูนก็กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไป
 รักษาเมือง แล้วพระยาเชียงใหม่ พระยาตำพูน เขาชอกกนบอก
 ก้าวโทษพระยานครน้อยอินทังมา ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา
 ได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีตราขึ้นไปหาตัว
 พระยานครน้อยอินทังมา ณ กรุงเทพฯ ก็ช่วย พระยานครด่าปางน้อย
 อินทวาราชการเมืองมาได้ ๓๓ ปี ก็ถึงแก่กรรมที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือน ๒
 ศักราช ๑๒๓๐ ปีวอกส้มฤทธิศก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้พระยาอุปราชญาณรังษี บุตรพระยานครคำโล่ม ว่าราชการ
 เมืองนครด่าปาง

ครั้นถึงศักราช ๑๒๓๒ ปีกุกุยังเป็นโทษศก ณ วันเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสู่สวรรคต ถึงศักราช ๑๒๓๓
 ปีกุกุตรศก ณ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จเถลิงถวดยราชสมบัติบรมราชาภิเษก ครั้นถึงศักราช ๑๒๓๔ ปีชวด
 จัตวาศก พระยาเชียงใหม่ พระยาตำพูน พระยาอุปราชผู้ว่า
 ราชการเมืองนครด่าปาง แต่งให้เจ้านายญาติพี่น้องลงมาเฝ้าทูลละออง
 ธูลีพระบาท เมืองเชียงใหม่แต่งให้นายน้อยธรรมกิตติ เมืองนคร
 ด่าปางแต่งให้พระยาราชวงศ์หนานบุญญา พระยาเมืองแก้วชัยตั้งกา
 เมืองตำพูนชัยแต่งให้พระยาราชบุตรหนานศรีวิชัย कुมตั้งของเครื่อง
 ราชบรรณาการลงมาทูลเกล้าฯ ถวาย นายธรรมกิตติ พระยาราชวงศ์
 หนานบุญญา เมืองแก้วชัยตั้งกา พระยาราชบุตรหนานศรีวิชัย

ตงมาถึงกรุงเทพ ฯ บ๊วยเป็นไข่อหิวาตกโรคก็ถึงแก่กรรม พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่า เมืองเชียงใหม่
 เขตแดนติดต่อกันกับพม่าจีน เมืองเชียงตุง แต่ก่อนเมืองเชียงใหม่
 เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย พร้อมกันยกกองทัพไปทำศึก
 รบกับเมืองเชียงตุง การก็ไม่สำเร็จ พม่าจีนเมืองเชียงตุงยกกอง
 ทหารมาตีต้อนจับผู้คนพลเมือง ๆ เชียงใหม่ไปเนื่อง ๆ จึงโปรดเกล้าฯ
 ให้พระเจ้าอนุวงษาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพ กับ
 เจ้าพระยาบวรราชเป็นแม่ทัพอีกทัพ ๑ ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงตุง
 ในปีชวดจตุลศกนั้น นายทัพนายกองทยกขึ้นไปรบเมืองเชียงตุง
 การก็ไม่สำเร็จ แต่พระยาเชียงใหม่มหาดวงศ์บ๊วยอยู่ก็ไม่นิ่งนอนใจ
 พระยาเชียงใหม่แต่งให้พระยาเมืองแก้ว นายน้อยมหาพรหม นาย
 สุริยวงศ์ บุตร กับญาติพี่น้องแล่นท้าวพระยาตามไพร่ยกขึ้นไป
 ช่วยรบพม่าจีนเมืองเชียงตุง แต่พระยาเชียงใหม่ก็ได้อาหารเลี้ยงเสบียง
 อาหารส่งกองทัพมิให้ขาด จึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระยา
 เชียงใหม่ก็มีความชอบอยู่
 ครั้นลุศักราช ๑๒๓๕ ปีมะแมเบญจศก จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้
 พระยาดัหราภฤทธิไกร เชิญแผ่นพระสุพรรณบัตรกับเครื่องสูง ขึ้นไป
 พระราชทานพระยาเชียงใหม่มหาดวงศ์ เลื่อนขึ้นเป็นพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชธิบดี นพิตมหานคราธิฐาน ภูบาลบพิตร สถิต
 ในอุทมาธิยางคราชวงศ์ เจ้านครเชียงใหม่ พระเจ้ามโหตรประเทศ
 เป็นพระเจ้าเชียงใหม่ได้ ๕ เดือนกับ ๒๘ วัน คิดรวมกันตั้งแต่เป็น

พระยาเชียงใหม่มาได้ ๗ ปีเศษ ดุศักราช ๑๒๑๖ ปีชาตฉก ๓๓
 แรม ๕ ค่ำ เดือน ๒ พระเจ้ามโหตรประเทศถึงแก่พิราลัย จึงมีตรา
 โปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปให้พระยาอุปราชพิมพิสาร บุตรพระยาเชียงใหม่
 คำนวณ ๔ ว่าราชการเมือง ก็ถือเปรียบแก่งแย่งกันกับนายน้อยมหาพรหม
 กิตติศัพท์ทราบถึงกรุงเทพ ฯ ได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท . จึง
 ทรงพระราชดำริหาว่า ที่เมืองเชียงใหม่เจ้านายมิได้ประนีประนอมเป็น
 สำนึกกิจการจะต่อกัน แด่ราชการทางเมืองเชียงตุงก็ยั้งคิดพินกันอยู่
 ซึ่งจะไว้ใจแก่ราชการนั้นมิได้

ครั้นดุศักราช ๑๒๑๗ ปีเถาะดับศก ๓๓ จึงมีพระบรมราชโองการ
 โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยามุขมนตรี (เกิด) หดงวิสูตรสมบัติ
 (พร้อม) ขึ้นไประงับการที่เมืองเชียงใหม่ แล้วให้ปลัดศพพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชด้วย เจ้าพระยามุขมนตรี หดงวิสูตรสมบัติ ก็กราบ
 ถวายบังคมลาขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ณวัน ๑ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ เจ้า
 พระยามุขมนตรี หดงวิสูตรสมบัติ ขึ้นไปถึงณเมืองเชียงใหม่ ก็
 จัดการบ้านเมืองเรียบร้อยเป็นปกติ เจ้าพระยามุขมนตรี หดง
 วิสูตรสมบัติ กับเจ้านายญาติพี่น้อง ช่วยกันปลัดศพพระเจ้ามโหตร
 ประเทศราชเสร็จแล้ว ก็พาตัวพระยาเมืองแก้วหนานสุริยวงศ์ บุตร
 พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ กับนายน้อยมหาพรหม นายหนานสุริยวงศ์
 บุตรพระเจ้ามโหตรประเทศราช พระยาตำพูน พระยาอุปราช เมือง
 นครลำปาง แด่เจ้านายญาติพี่น้องลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ณวันเดือน ๗
 ขึ้น ๕ ค่ำ ศักราช ๑๒๑๘ ปีมะโรงอัฐศก แต่พระยาอุปราชพิมพิสารป่วย

ตงมาหาได้ ไม่ เจ้าพระยามุขมนตรีกับนายเมืองเชียงใหม่ เมือง
 นครลำปาง เมืองลำพูนไชย เข้าเฝ้าทูลต่อองค์พระบาท จึงมีพระ
 บรมราชโองการปลุกเสกด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แลท่านอัครมหา
 เณรบดี ว่าเมืองลาวพงขาว เมืองแขก เมืองเขมร ซึ่ง
 เป็นเมืองประเทศราชเชอวงศ์เป็นเจ้า ก็ได้ทรงพระมหากฤษฎาตั้งขึ้น
 เป็นเจ้าทุก ๆ เมือง แต่ลาวพุงดำเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง
 เมืองลำพูน ตั้งแต่พระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ พระเจ้านครลำปาง
 ดวงทิพ พระเจ้าลำพูนไชยบุญมา ถึงแก่พิราลัยแล้ว ตั้งเจ้า
 เมือง อุปราช ราชวงศ์ เมืองแก้ว ครองใต้ ก็ตั้งเป็นพระยาทุก ๆ ครอง
 ครองจะทรงพระมหากฤษฎาตั้งเจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์ ราช
 บุตร เมืองแก้ว ขึ้นเป็นเจ้าทั้ง ๓ เมือง ให้สืมควรที่ได้ยกขึ้นเป็น
 เมืองประเทศราชอันใหญ่ แต่เจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์ ราชบุตร
 เมืองแก้ว เมืองขึ้นนั้น ให้คงเป็นพระยาอยู่ตามเดิม พระบรมวงศา
 นุวงศ์แลท่านอัครมหาเณรบดี ก็เห็นชอบด้วยตั้งกระแด้พระราชดำริห์
 ทุกประการ จึงโปรดเกล้า ฯ ปลุกเสกด้วยท่านเณรบดีทั้งปวงว่า
 จะตั้งพระยาอุปราชพิมพ์ศีลารชนเป็นเจ้านครจางวาง ให้ว่ากล่าวการ
 สักขีชาติในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย จะตั้ง
 พระยาเมืองแก้วสุริยวงศ์ เป็นเจ้านครเชียงใหม่ จะตั้งนายน้อย
 มหาพรหมเป็นเจ้าอุปราช ให้ท่านเณรบดีปลุกเสกพร้อมด้วยพระยา
 ลำพูนไชย พระยาอุปราชเมืองนครลำปาง จะเห็นชอบด้วยประการ
 ใด ปลุกเสกกันยังหาตกลงไม่ พอพระยารัตนอาณาเขตร เจ้าเมือง

เชียงราย มีไปบอกลงมาว่า พระยาอุปราชพิมพ์พิสดารถึงแก่กรรม
 แต่ณวันเดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ คักราช ๑๒๓๘ ปีมะโรงอัฐศก ฝ่าย
 พระยาตำพันไชย พระยาอุปราชเมืองนครลำปาง ก็แจ้งความแก่ท่าน
 เสนาบดี ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า นายน้อยมหาพรหมนั้น
 เป็นคนกระด้างกระเดื่อง มีไต่อยู่ ในถ้อยคำผู้ใหญ่ จะโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งนายน้อยมหาพรหมเป็นที่อุปราชเมืองเชียงใหม่ นายน้อยมหาพรหม
 ก็จะประพฤติการที่ผิด ๆ ทำให้เสียราชการ ขอให้เอาตัวนายน้อย
 มหาพรหมไว้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ ที่กรุงเทพฯ ก่อน ถ้า
 จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเมืองแก้วสุริยวงศ์เป็น
 เจ้านครเชียงใหม่ จะขอรับพระราชทานนายธรรมบัญญัติ บุตร
 พระยาอุปราชคำพัน เป็นที่อุปราช นายหนานสุริยวงศ์ บุตร
 พระเจ้ามโหตรประเทศราชา เป็นราชบุตร จะได้ควบคุมญาติพี่น้อง
 บ่าวไพร่ของพระเจ้ามโหตรประเทศราชา ท่านเสนาบดีก็นำขอความ
 ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระ
 บรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองประเทศราชา
 ใหญ่ เขตแดนติดต่อกับอังกฤษพม่า จะตั้งอุปราชราชวงศ์ ก็ต้อง
 เอาใจผู้เป็นเจ้าเมืองแต่ญาติพี่น้องที่เมืองใกล้เคียงเห็นพร้อมกัน จึง
 จะไม่แตกร้างในราชการประการใดได้ ครองนก็จะทรงพระมหากรุณา
 ตั้งแต่งตามญาติพี่น้องปฤกษาคถาตกลงกัน แต่ทเมืองแก้วจะทรง
 เปลี่ยนแปลงเสียใหม่ ให้เรียกว่าบุรรัตนทั้งเมืองใหญ่แต่เมืองชน

ครั้นวัน ๕ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะโรงอัฐศกศักราช ๑๒๑๘ ปี
 จ้งโปรดเกล้า ฯ เดือนพระยาเมืองแก้วหนานสุริยวงศ์ บุตรพระเจ้า
 กาวีละ เปนพระเจ้ากาวีโตรสสุริยวงศ์ ดำรงพิณนคร สุนทร
 ทศลักษณะเกษตร วรฤทธิเดชศรีโยนางคตไยราชวงศ์ราชบิดา เจ้านคร
 เชียงใหม่ ตั้งนายหนานธรรมบุญโญเปนเจ้าอุปราช ตั้งนายอินทนนท์
 เปนเจ้าบุรีตน ตั้งนายหนานสุริยวงศ์เปนเจ้าราชบุตร แล้วทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ เดือนพระยาอุปราชเมืองนครลำปาง ขุน
 เปนเจ้าวรญาณรังษี ภักดีราชธรรม สุปรรณโสมคไย โยนกวิสัย
 ประชาธิกร อมรมหาเดชเชษฐูกเสนางค์ ลำปางคมหนานกราชปติย์
 เจ้านครลำปาง ตั้งราชวงศ์มหาพรหมบุตรเจ้านครดงทิพ เปน
 เจ้าอุปราช เดือนพระยาลำพูนไชย เปนเจ้าชัยดังกาพิศาดโสมภาคย์
 คุณ หริภุญไชยรัชฎาธิราช ประเทศราชสุระธาดา มดากัยวงศ์
 มัตยานุกุต ลำพูนนครวิชัยชัย เจ้านครลำพูนไชย ได้พระราชทาน
 เครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน แล้วพระเจ้ากาวีโตรสสุริยวงศ์
 เจ้าอุปราช เจ้าบุรีตน เจ้าราชบุตร เมืองเชียงใหม่ เจ้า
 วรญาณรังษี เจ้าอุปราช เมืองนครลำปาง เจ้าชัยดังกาพิศาด
 เมืองลำพูนไชย ถักราบถวายบังคมลากดบั้นไปรักษาบ้านเมือง แต่
 นายน้อยมหาพรหม บุตรพระเจ้ามโหตรประเทศนั้นโปรดเกล้า ฯ ตั้ง
 ให้เป็นพระยาอัครการโกศล ได้พระราชทานพานทอง ให้ทำราชกร
 วดองพระเดชพระคุณอยู่ทุกกรุงเทพ ฯ

ครั้นวันเดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะแมเอกศก พระเจ้า
 เชียงใหม่บอกให้นายน้อยหน่อคำ นายน้อยแผ่นฟ้า คุณต้นไม้ทอง
 ต้นไม้เงินตงมาทูลเกล้าฯ ถวาย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
 ว่า ท้าววงศ์เมืองเชียงใหม่ยังว่างอยู่ นายน้อยหน่อคำก็เป็นบุตร
 พระยาเชียงใหม่ช่างเผือก ควรจะเป็นท้าววงศ์ได้ แต่นายน้อย
 แผ่นฟ้า หาดานพระเจ้ากาวิละ ฯ ก็มีความชอบได้เกิดยกด้อม รวบรวมผู้คน
 ทำศึกกับพม่าบ้างจามิตร ก็ควรจะให้ให้นายน้อยแผ่นฟ้าเป็นที่หนึ่งที่ได้
 ชนในเมืองเชียงใหม่ แต่ทว่าทางก็ได้ ทรงพระมหากรุณาตั้งแต่งเต็ม
 ตำแหน่งหมดแล้ว จะต้องคิดซื้อตงชนให้สมควรแก่ท้าวของเป็นบุตร
 หาดานโดยลำดับ ท่านเสนาบดีก็เห็นพร้อมด้วยดั่งกระแด้พระบรมราช
 โองการ จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งนายน้อยหน่อคำเป็นที่เจ้าราชวงศ์ ตั้ง
 นายน้อยแผ่นฟ้าเป็นเจ้าราชภาคิไนย ได้พระราชทานเครื่องยศโดย
 สมควรแก่ถานาศักดิ์ แล้วเจ้าราชวงศ์ เจ้าราชภาคิไนย ก็กราบ
 ถวายบังคมลากลับขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายพระยาอัครการโกศล
 ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ทุกกรุงเทพ ฯ ก็ถึงแก่กรรมในปีออก
 โทศกศักราช ๑๒๒๒ ปี

ครั้นศักราช ๑๒๒๕ ปีกุนเบญจศก เจ้าอุปราชมหาพรหมเมือง
 นครลำปาง บวญถึงแก่อสัญกรรม ครั้นเดือน ๑ เดือน ๒ เดือน ๓
 ศักราช ๑๒๒๗ ปีฉลูศักราช เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร
 เมืองเชียงใหม่ บอกกล่าวทูลขอพระเจ้ายาจิไตรสร้อยวงศ์ ลงมา
 เดือนระดบับ ขอความตอ้งกันว่าพระเจ้ายาจิไตรสร้อยวงศ์เกณฑ์คน

ทำทางออกจากเมืองเชียงใหม่ไปจนถึงท่าผาแดง แล้วจัดเอาช้างพลาย
 ๒ ช้าง กับปืน แต่งคนคุมขึ้นไปถวายพระเจ้าอังวะ ๆ ก็ให้พม่าคุมเอา
 ดั้งของมา ให้แก่พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ๆ พาพม่ากับด้ามเข้าไปพบ
 ในที่ลับ ครั้นพม่ากลับมาจากเมืองเชียงใหม่แล้ว พระเจ้ากาวิโลรส
 สุริยวงศ์ก็เอาด้ามพม่าไปฆ่าเสีย แล้วนายน้อยเทพวงศ์ บุตร
 พระยาอัครการโกศล ก็ร้องถวายฎีกากล่าวโทษพระเจ้ากาวิโลรส
 สุริยวงศ์หลายข้อ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระยามหามนตรี
 เจ้ากรมพระตำรวจในขวา ขึ้นไปหาตัวพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์
 ลงมาณกรุงเทพ ฯ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์
 เจ้าราชบุตร กับเจ้านายญาติพี่น้อง ก็ลงมาพร้อมด้วยพระยามหา
 มนตรี ถึงกรุงเทพ ฯ ณวัน ๔ เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ มีชาดอู้รค์ก
 พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กับเจ้านายญาติพี่น้องเข้าเฝ้าทูลต่อของชุด
 พระบาท ถวายต้นไม้ทองเงิน กับพานบุตรฟ้า โกลานเข้าเฝ้าทูลต่อของ
 ชุดพระบาทด้วย แล้วกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ฟ้า โกลานจะ
 เทครัวพลเมืองเข้ามาขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา ตั้งขุนหลวงผู้ปกครองเข้า
 มาเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาทก่อน แล้วพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เอา
 แหวนทับทิมเท่าผลเม็ดบัวแก่ ๒ วง ตั้งวาททองคำม้ายร้อย ๑๕ ลำยังมี
 ประจำยามใหญ่ ๑ ประจำยามเล็ก ๒ คาบ ๑ ประดับพลอยทับทิมใหญ่ ๔
 ทับทิมเล็ก ๑๖ รวม ๑๐๐ เม็ด ผ้าเขียวพม่า ๓ ผืน ผ้าคาดอก
 ๘ ผืน รวม ๑๑ ผืน ของเจ้าอังวะให้แก่พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ๆ

^๕นำขันทูตเกล้า ๆ ถวาย ^๕จึงมีพระบรมราชโองการว่าของทงนเจ้าองวะ
^๕ให้แก่เจ้าเชียงใหม่ ^๕ก็ให้เจ้าเชียงใหม่เอาไว้เถิด ^{๕๕}จะทรงรับเอาได้
^๕แต่แหวนทับทิมวงเดียว ^๕พอไม่ให้พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เสียใจ
^๕แล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ^๕ให้ท่านเสนาบดีชำระพระเจ้า
^๕กาวิโลรสสุริยวงศ์ ^๕ที่รายเจ้าอุปราช ^๕เจ้าราชวงศ์ ^๕เจ้าราชบุตร
^๕บอกกล่าวโทษตงมานั้น ^๕พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ก็ให้การหักเคียด
^{๕๕}ท่านเสนาบดีจึงนำข้อความขึ้น กราบบังคมทูล พระกรุณาทราบ ^๕ฝ่าดของชุด
^๕พระบาท ^๕จึงมีพระบรมราชโองการปลุกเสกด้วยพระบรมวงศานุวงศ์
^๕แต่ท่านเสนาบดี ^๕มีพระเจ้าน้องยาเธอ ^๕กรมหลวงวงศาธิราชสนิท
^๕ท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ^๕ที่สมุหพระกลาโหมเป็นประธาน ^๕จึงทำ
^๕คำปลุกเสกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ^๕เมืองเชียงใหม่ ^๕เมือง
^๕นครลำปาง ^๕เมืองลำพูนไชย ^๕ก็เป็นเมืองประเทศราช ^๕พระเจ้า
^๕กาวิโลรสสุริยวงศ์ ^๕ก็ยังมีความผิดเป็นข้อใหญ่สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่
^๕ขอรับพระราชทานให้ ^๕ได้กลับไปขึ้นไปรักษาอาณาเขตร ^๕ปกครองเจ้านาย
^๕ญาติพี่น้องบุตรหลาน ^๕ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป ^๕แต่
^๕เจ้าราชวงศ์ ^๕เจ้าราชบุตร ^๕นายน้อยมหาวงศ์ ^๕นายหนานมหาเทพ
^๕นายน้อยเทพวงศ์ ^๕นายหนานธรรมลังกานั้น ^๕ขอพระราชทานให้เอา
^๕ตัวไว้ณกรุงเทพ ฯ ก่อน ^๕ถ้าพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ^๕กลับไป
^๕ถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว ^๕ให้ปลุกเสกด้วยเจ้าวรญาณรังษ์เจ้านครลำปาง
^๕เจ้าชัยตงกาฬคำตเจ้านครลำพูนไชย ^๕ด้วยเป็นเครือวงศ์วานญาติพี่น้อง

เจ้าเมืองนครลำปาง เจ้าเมืองลำพูนไชย มีศุภอักษรลงมาประการ
 ไต จึงค่อยผ่อนปรนไปตามทางด้ามคเคศการจะอย่าให้แตกร้างกันได้
 ครั้นทรงทราบในคำปรึกษาแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
 กาวีไตรสรณวงศ์กับขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ พระเจ้ากาวีไตรสรณ
 วงศ์ก็กราบบทวาทย์คมคายกับขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว เขาคำ
 ปรึกษาของพระบรมวงศานุวงศ์แต่ท่านเสนาบดี ไปแจ้งต่อเจ้าวรญาณ
 รังษี เจ้านครลำปาง เจ้าชัยดงกาพิศาด เจ้าลำพูนไชย ทราบ
 ทุกประการแล้ว เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครลำปาง เจ้าชัยดงกา
 พิศาด เจ้านครลำพูนไชย มีศุภอักษรลงมาว่า ทรงพระมหา
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระเจ้ากาวีไตรสรณวงศ์เป็นเจ้าประเทศราช
 ใหม่ เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายน้อยมหาดวงค์ นายหนาน
 มหาเทพ นายน้อยเทพวงศ์ นายหนานธรรมดงกา ก็มีได้อยู่ใน
 ถ้อยคำถ้อยเปรียบแก่งแย่งผู้ใหญ่ ทำให้ขุนเคืองได้ผัดองชุดพระบาท
 ขอรบพระราชทานให้เอาตัว เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายน้อย
 เทพวงศ์ นายหนานมหาเทพ นายหนานธรรมดงกา นายน้อย
 มหาดวงค์ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ณกรุงเทพ ฯ ก่อน ครั้น
 ทรงทราบในศุภอักษรแล้วก็โปรดเกล้าฯ ให้เอาตัวเจ้านายเมืองเชียงใหม่
 ไว้ตามคำปรึกษา

ครั้นปีเถาะนพศกศักราช ๑๓๒๘ ปี เจ้าอุปราชธรรมบุญโณ
 บัวยถึงแก่กรรม ครั้นวัน ๕ เดือน ๓๐ แรม ๑๓ ค่ำ พระเจ้า
 กาวีไตรสรณวงศ์ กับเจ้านายญาติพี่น้องบุตรหลาน ช่วยกันปลงศพ

เจ้าอุปราชธรรมบัญญัติเสร็จแล้ว จึงมีศุภอักษรบอกตมมาณกรุงเทพ ฯ
ณเดือน ๕ ปีมะโรงสัมฤทธิศก ว่าเจ้าอุปราชธรรมบัญญัติถึงแก่กรรม
จะขอรับพระราชทานนายน้อยมหาดวงค์ บุตรเจ้าอุปราชธรรมบัญญัติ
ขึ้นไปควบคุมญาติพี่น้องบ้างไพร่ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่
ที่เมืองเชียงใหม่ ครั้นทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้นายน้อยมหาดวงค์ กลับขึ้นไปอยู่ณเมือง
เชียงใหม่ แลเจ้าราชบุตรหนานสุริยวงศ์ บุตรพระเจ้ามโหตรประเทศ
ที่เอาตัวไว้ในกรุงเทพ ฯ ก็ถึงแก่กรรม

ครั้นตุศักราช ๑๒๓๐ ปีมะโรงสัมฤทธิศก พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก

ตุศักราช ๑๒๓๑ ปีมะเส็งเอกศก พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ มี
ศุภอักษรตมมาว่า พ้าโกธานเจ้าเมืองมอกใหม่ขัดขวาง ไม่พา
ครอบครัวเข้ามาเหมือนสัญญาไว้แต่ก่อน พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์
แต่งให้เจ้าบุรรัตน เจ้านายบุตรหลาน ยกไปตีต้อนกวาดครอบครัว
พ้าโกธานมาณเมืองเชียงใหม่ กับช้างที่เมืองพร้าวตกถูกเป็นช้างต่าง
ช้าง ๑ แต่งให้หนานไชยวงศ์ พระยาไชยเด็ก คุมตมมาถวาย
ถึงกรุงเทพ ฯ ณวันเดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะเส็งเอกศกศักราช ๑๒๓๑ ปี
ทรงพระมหากรุณาให้แห่ช้างขึ้นไปสู่ โรงสมโภช ชนรวงพระราชทาน
นาม พระเศวตวรจวรรณ

ครันตุศักราช ๑๒๓๖ ปีมะเส็งเอกศก พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์
 พาบตรหัตถาณตมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายเครื่องราชบรรณาการ
 ให้เจ้าราชภาคิไนย นายบุญทวงศ์ นายน้อยมหาอินท์ อยู่รักษา
 เมืองเชียงใหม่ เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครด้าปาง ก็แต่งตั้งให้เจ้า
 ราชวงศ์ บุตรพระเจ้านครดงทิพ เจ้าราชบุตรใจแก้ว บุตร
 เจ้าวรญาณรังษี ตงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายเครื่อง
 ราชบรรณาการด้วย

ครันตเดือน ๒ ปีมะเส็งเอกศก กองทัพเงี้ยวกองทัพดอยกตงมา
 ต่เมืองปายเมืองชนเมืองเชียงใหม่ เจ้าราชภาคิไนย นายบุญทวงศ์
 นายน้อยมหาอินท์ มีหนังสือแจ้งขอราชการตงมาเมืองนครด้าปาง
 เมืองด้าพูนไชย แล้วยนายบุญทวงศ์ นายน้อยมหาอินท์ คุมกำตัง
 นายไพร่เมืองเชียงใหม่ ๓๐๐๐ คน เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครด้าปาง
 แต่งให้นายน้อยพิมพิสาร นายหนานไชยวงศ์ คุมกำตังนายไพร่เมือง
 นครด้าปาง ๑๐๐๐ คน เจ้าไชยดั่งกาพิศาต เจ้าด้าพูนไชย แต่ง
 ให้นายอินทวิไชย นายน้อยมหายศ คุมกำตังนายไพร่เมืองด้าพูน
 ๕๐๐ คน ยกขึ้นไปช่วยเมืองปายกัหาทั้นไม้ กองทัพเงี้ยวทัพดอย
 เมืองมอกใหม่ ต่เมืองปายแตก จุดเผาบ้านเรือนกวาดต้อนครอบครัว
 ครัวไปเมืองมอกใหม่ กองทัพเมืองเชียงใหม่ เมืองนครด้าปาง
 เมืองด้าพูนไชย ยกติดตามไปจนถึงฝั่งน้ำสัตะวิน กัหาทั้นกองทัพ
 เงี้ยวทัพดอยไม้ แตะพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กับเจ้านายเมือง
 เชียงใหม่ เมืองนครด้าปาง ก็ตงมาถึงกรุงเทพ ฯ ณเดือน ๓ ๓๓ ๒ ค่ำ

มีมะเส็งเอกศก พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กับเจ้านายเมืองเชียงใหม่
เมืองนครลำปาง ก็เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ถวายเครื่องราช
บรรณาการ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ก็น้อมเกล้าถวายคำนับ
บังคมทูลพระกรุณา ขอรับพระราชทานเจ้าราชวงศ์หน่อคำ นายหนาน
มหาเทพ กับญาติพี่น้อง ซึ่งเอาตัวไว้ ณ กรุงเทพ ฯ แต่ก่อน ขึ้น
ไปทำราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ จึงมีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้กลับขึ้นไป

ครั้นเดือน ๔ มีมะเส็งเอกศก ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
ตั้งเจ้าบุรีรัตนอินทนนท์ บุตรพระยาราชวงศ์มหาพรหม เป็นเจ้า
อุปราช ตั้งนายพุทธวงศ์ บุตรเลี้ยงพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์
เป็นเจ้าราชบุตรเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปางนั้นโปรดเกล้า ฯ
ตั้งเจ้าราชวงศ์เป็นเจ้าอุปราช ตั้งเจ้าราชบุตรใจแก้วเป็นเจ้าราชวงศ์
พระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ทุกคน พระเจ้ากาวิโล
รสสุริยวงศ์อยู่ ณ กรุงเทพ ฯ ก็ป่วยลง ครั้นทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
ก็พระราชทานหมอยาหมอนวด ให้ไปพยาบาลอาการก็หายดีไม่
พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์จึงแจ้งความต่อท่านเสนาบดีว่า จะขอถวาย
บังคมลากลับขึ้นไปรักษาตัว ณ เมืองเชียงใหม่ ท่านเสนาบดีก็นำเจ้า
อุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร นายหนานมหาเทพ เจ้านายบุตรหลาน
เมืองเชียงใหม่ เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เมืองนครลำปาง
เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไป ณ เมือง

เชียงใหม่ เมืองนครด้าปาง จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมอยา

หมอนวดให้ขึ้นไปด้วยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์

ครั้นวัน ๑ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำปีมะเมียโทศก พระเจ้ากาวิโล

รสสุริยวงศ์ กับเจ้านายทั้ง ๒ เมืองก็ออกเรือจากกรุงเทพฯ ขึ้น

ไปถึงบ้านท่าแพนครศรีธรรมราชเมืองเชียงใหม่ ยังทางอีกวัน ๑ จะถึงเมือง

พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ป่วยหนักถึง ครั้นถึงณเดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ

ปีมะเมียโทศก เวลา ๒ โมงเช้า พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ก็ถึง

แก่พิราลัย เปนพระเจ้าเชียงใหม่ได้ ๑๖ ปี เจ้าอุปราช แดเจ้า

นายบุตรหลาน ก็พาเอาศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ไปณเมืองเชียงใหม่

ครั้นวัน ๕ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำปีมะเมียโทศก เจ้าราชภาคินัย

เมืองเชียงใหม่ก็ถึงแก่กรรม เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้านาย

บุตรหลาน มีศุภอักษรให้นายบุญทวงศ์ ถอดลงมาว่า พม่าเข็นเมือง

เชียงตุงยกครอบครัวชายหญิงใหญ่น้อย ๓๗๐ คน มาตั้งอยู่ทเมือง

เชียงแสน มีเรือน ๓๓๓ หลังเรือน กับครัวเงวพาโกदानทตทกวาด

มาไว้แต่ก่อน เปนคนชายหญิงใหญ่น้อย ๑๖๐ คน ตั้งลงมาถวาย

ได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วจึงมีศุภอักษรโปรดเกล้าฯ ขึ้นไปให้เจ้า

อุปราชว่าราชการเมืองให้นายบุญทวงศ์ว่าที่อุปราช แล้วให้แต่ง

คนขึ้นไปว่ากล่าวแก่พวกพม่าเข็นว่า ถ้าจะมาตั้งอยู่ทเมืองเชียงแสนก็

ให้ยอมขึ้นแก่เมืองเชียงใหม่เมืองเชียงราย นายบุญทวงศ์ก็กราบบทท

บังคมตากดับขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ เจ้าอุปราชก็แต่งให้แสนท้าว

พระยาธาว ไปว่ากล่าวแก่พวกพม่าเซ็นเมืองเชียงแสน พม่าเซ็น
ก็ยงหายอมชนแก่เมืองเชียงใหม่เมืองเชียงรายไม้

ครั้นมาณเดือน ๓ ปีมะเมียโทศก โปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชวรา
นุกต ขึ้นไปปลงศพพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ พระยาราชวรานุกต
ขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ พร้อมด้วยเจ้านายญาติพี่น้องช่วยกันปลงศพ
พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ในเดือน ๔ ปีมะเมียโทศก

แต่ในเดือน ๔ นั้น พวกเงี้ยวพวกต๋อยกกองทัพเข้ามาต้อนกวาด
ครอบครัวเผาบ้านเรือนในแขวงเมืองเชียงใหม่ เข้ามาจนถึงบ้านหนอง
หนองคายบ้านป่าแ่ง ยังทางอีกวัน ๑ จะถึงเมืองเชียงใหม่ เจ้า
อุปราชผู้ว่าราชการเมืองเกณฑ์ให้นายหนานธรรมดังกา ผู้เป็นท้าว
ราชดำพันวงศ์ นายอินทวงศ์ผู้เป็นท้าวราชภาคิไนย กับนายหนาน
มหาเทพ นายน้อยบุญญา คุมกำลังนายไพร่ ๕๐๐๐ คน เจ้า
วรญาณรังษี เจ้านครดำปาง เกณฑ์ให้นายน้อยบุญไชยผู้เป็นท้าว
เจ้าราชดำพันวงศ์ กับพระยาวิชัย คุมกำลังนายไพร่ ๕๐๐๐ คน
เจ้าชัยดังกาพิศาด เจ้าดำพูนไชย เกณฑ์ให้นายอินทวิไชย นายน้อย
มหายศ คุมกำลังนายไพร่ ๓๐๐๐ คน รวมเป็นคนนายไพร่ ๘๐๐๘ คน
ยกขึ้นไปต้อนพวกเงี้ยวพวกต๋อยแตกเด็กถอยไป นายทัพนายกองยกติดตาม
ขึ้นไปจนถึงท่าผาแดง กองทัพเงี้ยวกองทัพต๋อยแตกไปพ้นเขตแดนเมือง
เชียงใหม่ ฝ่ายนายทัพนายกองทั้ง ๓ เมืองก็พากันกลับมา แต่
นายหนานมหาเทพนั้นมาถึงกลางทางยังหาถึงเมืองเชียงใหม่ไม่ ก็ช่วย
ถึงแก่กรรม

ครั้นนั้นพระแม่ศรีศก เจ้าวรญาณรังษ บอย เจ้าวรญาณรังษ
 ว่าราชการเมืองนครลำปางมาได้ ๑๖ ปี ถึงวันเดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ
 ปีมะแมศรีศกศักราช ๑๒๓๓ ปี เจ้าวรญาณรังษก็ถึงแก่พิราลัย
 เจ้าชัยดังกาพิศาดเป็นพระยาตำพูนได้ ๘ ปี ทรงพระกรุณาโปรด
 เกด้า ฯ เดือนขึ้นเป็นเจ้าตำพูนไชยได้ ๑๗ ปี รวมแต่ได้ครองเมือง
 ตำพูนไชยมาได้ ๑๕ ปี ก็ถึงแก่พิราลัยในปีมะแมศรีศกนั้น โปรด
 เกด้า ฯ ให้พระศรีเสนาชนไปปลงศพเจ้าวรญาณรังษ เจ้านคร
 ลำปาง ฝ่ายกงสุตเยเนราลซึ่งกฤษฎีหมื่นจ้อแจ้งความมายังท่าน
 เสนาบดีว่าราชการต่างประเทศ ว่าเมื่อพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์
 ยังไม่ถึงแก่พิราลัย ให้เจ้านายบุตรหลานเสนาท้าวพระยาตามเมือง
 เชียงใหม่ ไปเก็บรับเอาไม้ขนดักเตทพยลังของช้างม้า โคกระบือ
 ช้างแพนพวกพม่าต้องชู้ ซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษเป็นหลายเรื่องหลาย
 ราย ท่านเสนาบดีได้นำความขึ้นทูลเกล้าถวายคำนับกราบบังคมทูล
 พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุติพระบาท จึงโปรดเกด้า ฯ ให้พระยา
 จำแนกบดศรีบริบาล เจ้ากรมมหาดไทยฝ่ายพลมั่ง กับพระยาสุริย
 ภักดี เจ้ากรมพระตำรวจฉันทหารซ้าย ขนไปชำระความพม่าต้องชู้
 ซึ่งฟ้องหาเจ้านายเสนาท้าวพระยาตามเมืองเชียงใหม่ พระยาจำแนก
 บด พระสุริยภักดี ขนไปถึงเมืองเชียงใหม่ ได้ชำระความพม่า
 ต้องชู้ เจ้านายเสนาท้าวพระยาตามเมืองเชียงใหม่ แต่ทศดินฝ่าย
 โจทย์ฝ่ายจำเลยไม่ยอมกันมีอยู่หลายเรื่อง พระยาจำแนกบด พระ
 สุริยภักดี กำหนดให้ โจทย์จำเลยลงมาชำระว่ากล่าวกันณกรุงเทพ ฯ

แล้วยะยาจำแลนบด^๕ พระสุริยภักดี^๕ ก็พาตัวเจ้าอุปราช^๕ เจ้า
 ราชบุตรเมืองเชียงใหม่^๕ เจ้าอุปราชเมืองนครด้าปาง^๕ เจ้านาย
 บุตรหลานทั้ง ๒ เมืองลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท^๕ แต่เจ้าราชบุตร^๕
 เมืองเชียงใหม่ลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ก็ถึงแก่กรรม^๕ จึงโปรด^๕
 เกด้า^๕ ๑ ให้พระยาจำแลนบด^๕ ไปทำการปลงศพเจ้าราชบุตรณวัดบวร
 มงคล^๕ ฝ่ายพม่าต้องชู้^๕ ซึ่งเป็นโจทย์^๕ พ้องหากด้าวไทยเจ้านายแดนท้าว
 พระยาดาวเมืองเชียงใหม่^๕ ก็ตามลงมายืนเวียงราชคอกงสุดเยเนราด^๕
 อังกฤษณกรุงเทพ ฯ กงสุดเยเนราดอังกฤษ^๕ แจ้งความมายัง^๕
 ทรงแณนาบด^๕ วิจารณ์การต่างประเทศ^๕ ๑ ก็นำความขึ้นนมเฝ้าถวาย^๕
 คำนับกราบบังคมทูล พระกรุณา ทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท^๕ จึงมีพระ
 บรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาราชวรานุกูล^๕ พระยาจำแลน
 บด^๕ พระยามหามนตร^๕ ลงไปชำระความพม่าต้องชู้^๕ โจทย์^๕ เจ้า
 นายแดนท้าวพระยาดาวเมืองเชียงใหม่จำเลย^๕ ที่บ้านกงสุดเยเนราด^๕
 อังกฤษ ได้ตัดสินความโจทย์จำเลยยกเด็ก ๒๑ เรื่อง จำเลย
 แพ้ ๓๓ เรื่อง

ครั้นเดือน ๖ ปีระกาเบญจศก^๕ โปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้าอุปราช^๕
 อินทนนท์บุตรพระยาราชวงศ์มหาพรหม^๕ ขึ้นเป็นที่เจ้าอินทวิไชยานนท์^๕
 พหุลเทพภักดี^๕ ครั้นโยนางคตไยราชวงศ์^๕ มหาประเทศราชประชาธิบดี^๕
 นพรัตนราชภักดี^๕ ดำรงพิพัฒน์ธิยาราชวงศ์^๕ เจ้านครเชียงใหม่^๕
 ตั้งนายน้อยยชิตยวงศ์^๕ บุตรเจ้าเชียงใหม่อินทนนท์^๕ เป็นเจ้าราชบุตร^๕
 ตั้งนายอินทรศ^๕ บุตรเขยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์^๕ เป็นเจ้าราช

ภาคิไนย ตังนายธรรมดังกา หาดานพระเจ้ามโหตรประเทศ บุตร
 นางบัวทิพ เป็นเจ้าราชลัมพินวงศ์ ตังนายน้อยเทพวงศ์ บุตร
 พระยาอัครการโกศตมหาพรหม เป็นพระยาอัครการโกศต แด้ว
 ทรงพระราชดำริห์ว่า ที่เมืองปายตงแคเงยวตอยกกกองทัพมาตักจุดเผา
 บ้านเรือนกวาดต้อนครอบครัวไป ก็ยังว่างว่างอยู่ ห้ามผู้จะรักษา
 เมืองไม่ กองทัพเงยวตอยจึงมีใจกำเริบองอาจประมาณเข้ามาตักกวาด
 ต้อนเอาครอบครัวไปเนื่อง ๆ จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ๆ ตัง
 นายหนานชนัญชัย ซึ่งเป็นพระยาชัยสงคราม บุตรราชวงศ์มหา
 ยศ เป็นพระยาเกษมวรคณอาณาจักร เจ้าเมืองปาย ให้ยกเอา
 คนเมืองเชียงใหม่ไปตังเมืองปาย ให้เป็นภูมิดำเนาบ้านเรือนเหมือนแต่ก่อน
 จะได้ป้องกันรักษาด่านทางเมืองเชียงใหม่ต่อไป แด้วโปรดเกล้า ๆ
 ตังเจ้าอุปราชบุตรพระเจ้านครดงทิพ เป็นเจ้าพรหมภักษ์ชาติ
 ดำเนินคชิตประเทศราช บริรักษ์นาถทิพจักราชวงศ์ ดำรงโยนวิสัย
 อภัยรักษารักษ์ อุดมศักดิ์สุพรรณวงศ์ ถ้าปางคมนาคราชปศัย เจ้า
 นครลำปาง ตังนายแก้วเมืองมา บุตรเจ้าอุปราชมหาพรหม
 เป็นเจ้าราชวงศ์ ตังนายน้อยธรรมเด่นา บุตรเจ้าวรญาณรังษ
 เป็นเจ้าบุรรัตน ตังนายน้อยคำบอ บุตรเจ้าวรญาณรังษ เป็น
 เจ้าสุริยจางวาง ตังนายโตะ บุตรเจ้าพรหมภักษ์ชาติ เป็น
 เจ้าราชบุตร ตังนายน้อยห้วน บุตรเจ้าราชบุตรมหาเทพ เป็น
 พระยาชัยสงคราม ตังนายน้อยชัยสาร บุตรพระยาอภัยไชยคนเก่า
 เป็นพระยาอภัยไชย ได้พระราชทานเครื่องยศ โดยสมควรแก่ตำแหน่ง

ศึกทุกุกุลน แลเจ้านครเชียงใหม่ เจ้านครลำปาง เจ้านาย
บุรหัตถาน กักราชถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาเมือง

ครั้นเดือน ๑๒ ค่ำกราช ๑๒๓๕ มีระกาเบญจศก เจ้านคร
เชียงใหม่ แต่งให้นายบุญทวงศ์ผู้ว่าที่อุปราช คุณเครื่องราชบรรณการ
ตงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง
นายบุญทวงศ์ เป็นเจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่ ได้พระราชทาน
เครื่องยศโดยสมควรแก่ถานาศักดิ์ เจ้าอุปราชกักราชถวายบังคมลา
กลับขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้หัตถกเชนทรามาตย์
ขึ้นไปปลงศพเจ้าชัยตั้งกาพิศาดเจ้าตำพูนไชยด้วย

ครั้นเดือน ๒ มีระกาเบญจศก เจ้าอินทวิไชยานนท์ เจ้านคร
เชียงใหม่ แต่งให้นายน้อยบุญญา นายน้อยกำปั่น นายน้อยกำ
สวน คุณเอ็งตั้งของขึ้นไปถวายพระเจ้าตะเคองเมืองอังวะ

ครั้นเดือน ๕ มีระกาเบญจศกนั้น ทูตที่โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไป
ไปทูลหนังสือสัญญาว่าด้วยการเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมือง
ตำพูนไชย กลับเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ จึงมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้า ฯ ให้พระพิเรนทรเทพ เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย เชิญ
ศกอักษรหนังสือสัญญาขึ้นไปแจ้งราชการต่อเจ้านครเชียงใหม่ เจ้า
พรหมภักดีพงศาตาด เจ้านครลำปาง เจ้าราชวงศ์ ผู้ว่าราชการ
เมืองตำพูนไชย ให้จัดคนตั้งด่านระวังโจรผู้ร้ายตามข้อสัญญา เจ้า
อินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่ เจ้าพรหมภักดีพงศาตาด เจ้านคร
ลำปาง เจ้าราชวงศ์ ผู้ว่าราชการเมืองตำพูนไชย ได้ทราบใน

ศุภอักษรแล้ว ก็จัดคนออกไปตั้งด่านในแขวงเมืองเชียงใหม่ ๗ ตำบล
เมืองนครลำปาง ๔ ตำบล เมืองลำพูนไชย ๒ ตำบล รวม ๓๓ ตำบล
เป็นคนนาย ๓๗ โพร ๕๘๐ รวม ๕๘๗ คน

ครั้นเดือน ๓๐ คักราช ๑๒๓๖ ปีจอฉก เจ้าอินทวิไชยานนท์
เจ้านครเชียงใหม่ ให้นายน้อยเทพวงศ์ลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีศุภอักษรให้นายน้อยเทพวงศ์ ถอนไปตั้งเจ้านคร
เชียงใหม่ ให้เกณฑ์กองทัพจัดให้เจ้านายบุตรหลานคุ้มขันไปรับได้
พดกพม่าเงิน ซึ่งมาตั้งอยู่ ณ เมืองเชียงแสน

แต่ในปีจอฉกคักราช ๑๒๓๖ ปีนี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระนรินทร์
ราชเสนี ปลัดบาญชกรมพระกระดาโหม เป็นข้าหลวงที่ ๑ หลวง
เสนีพิทักษ์ กรมมหาดไทย เป็นข้าหลวงที่ ๒ ขันไปอยู่ ณ เมือง
เชียงใหม่ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ทหาร นาย ๓๐ คน ทหารเอก
๖๐ คน รวม ๙๐ คน ขันไปประจำอยู่กับข้าหลวงที่เมืองเชียงใหม่
ด้วย ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินเดือนให้ข้าหลวง
ที่ ๑ ที่ ๒ ตามชนหมื่นเสมียนนายไพร่ รวมปีหนึ่งเป็นเงิน ๑๖๒ ซึ่ง
๑๒ คำถึง พระนรินทร์ราชเสนี หลวงเสนีพิทักษ์ ขุนหมื่น
เสมียนทหารนายไพร่ กราบถวายบังคมตาขันไป ณ เมืองเชียงใหม่
ณวัน ๑๒ คำ ปีจอฉก ขันไปถึงเมืองเชียงใหม่เดือน ๒ ปีจอฉก
นายน้อยบุญญา นายน้อยคำปัน นายน้อยคำสวน กัดบมแต่
เมืองอังวะ ถึงเมืองเชียงใหม่ในเดือน ๒ ปีจอฉกนั้น แจ้งความต่อ
เจ้าอินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่ว่า ขันไปถึงเมืองอังวะได้เจ้า

เจ้าเมืองระ ๗ ให้เงินทองผ้าผ่อนพอสมควรทั้งนายทั้งไพร่ กับได้ทำ
แผนที่เมืองของระดังมาด้วย เจ้าอินทวิไชยานนท์เจ้านครเชียงใหม่
จึงแต่งให้นายหนานดองเมือง คุณควนายน้อยบุญญา นายน้อย
คำปัน นายน้อยคำสวน กับนำแผนที่เมืองของระดังมาทูลเกล้า ฯ

ถวายณกรุงเทพ ฯ

ครั้นเดือน ๕ ปีจอฉศกศักราช ๑๒๓๖ ปี เจ้าอินทวิไชยานนท์
เจ้านครเชียงใหม่ ปรึกษาพร้อมด้วยพระนรินทรราชเส้น จะเกณฑ์
คนยกขึ้นไปจับได้พวกพม่าขึ้น ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองเชียงแสน พระ
นรินทรราชเส้นจึงมีหนังสือส่งมายังเมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย
ให้เกณฑ์คนยกขึ้นไปช่วยเมืองเชียงใหม่ เจ้านครเชียงใหม่จึงแต่งให้
นายน้อยเทพวงศ์ พระยาอุตรการโกศล นายน้อยหน่อเมือง คุณไพร่
เมืองเชียงใหม่ ๑๐๐๐ คน เจ้านครลำปางแต่งให้เจ้าราชบุตร นาย
สุริย คุณไพร่เมืองนครลำปาง ๑๐๐๐ คน เมืองลำพูนไชยแต่ง
ให้นายน้อยมหายศ คุณไพร่เมืองลำพูนไชย ๕๐๐ คน รวม ๒๕๐๐ คน
ยกออกจากเมืองเชียงใหม่ตั้งวัน ๕ & ค่ำ

แต่ในเดือน ๕ ปีจอศกนั้น เจ้าราชวงศ์ดาวเรือง บุตรเจ้าลำพูน
ชัยลังกา เจ้าราชบุตรน้อยสุริย บุตรเจ้าลำพูนลังกา นายอินทวิไชย
บุตรพระเจ้าลำพูนบุญมา เจ้าราชวงศ์ใจแก้ว นายน้อยชนัญไชย บุตร
เจ้าวรญาณรังษ นายอารียะ บุตรเจ้าอุปราชหมุดา เมืองนครลำปาง
ลงมาเฝ้าทูลต่อองค์พระบาท ถวายเครื่องราชบรรณาการ ครั้น
วัน ๗ ๖ ค่ำ ศักราช ๑๒๓๗ ปีกุนยต์ปศุศก ทรงพระมหากรุณา

โปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าราชวงศ์ดาวเรือง ขึ้นเป็นท้าวเจ้าดาราคีเรศวรคนไฟโรจน์
 จว ไชยภักดีไธภณ วิมลคุณ ตรีภุชไชยมหาเจดีย์บุชากรราชภูริ ชุระชาดา
 ประดิษฐานาธิบดี เจ้านครดำนุไชย ตั้งนายน้อยสุริย เป็นเจ้าอุปราช
 ตั้งนายพิมพ์ถาวร เป็นเจ้าราชบุตรเมือง ดำนุไชย ตั้งราชวงศ์ใจแก้ว
 เป็นเจ้าอุปราช ตั้งนายน้อยธนัญไชย เป็นเจ้าราชสัมพันธวงศ์เมือง
 นครดำนุไชย ตั้งนายอารียะ เป็นพระยาประเทศอุดรทิศ เจ้าเมือง
 พะเยา ได้รับพระราชทานเครื่องยศโดยสมควรแก่ฐานะศักดิ์ทุกคน แต่
 เจ้าราชสัมพันธวงศ์นั้น พระราชทานเครื่องยศเหมือนเจ้าราชวงศ์ แต่
 เจ้านครดำนุไชย เจ้าอุปราช เจ้าราชบุตร เมืองดำนุไชย เจ้า
 อุปราช เจ้าราชสัมพันธวงศ์ เมืองนครดำนุไชย พระยาประเทศอุดรทิศ
 เจ้าเมืองพะเยา ก็กราบบถถวายบังคมลากลับขึ้นไปเมืองนครดำนุไชย เมือง
 ดำนุไชย

ครั้นเดือน ๓ ปีชวดอัฐศก ศักราช ๑๖๓๘ ปี เจ้านครเชียงใหม่
 มีศุภอักษรให้เจ้าอุปราช คุณช้างพลายเดืบนครบดงมาถวายช้าง ๑ กับ
 เจ้านครดำนุไชย แต่งให้เจ้าบุรรัตน นายพรหม นายน้อยอินทยศ คุณ
 ช้างพลายสูง ๕ ศอก ๓๐ นิ้ว ช้าง ๑ สูง ๕ ศอก ๘ นิ้ว ช้าง ๑ ถวาย
 มาถวาย กับขอพระราชทานเจ้าบุรรัตนเป็นท้าวเจ้าราชวงศ์ นายน้อยพรหม
 เป็นท้าวเจ้าบุรรัตน นายน้อยอินทยศเป็นพระยาชัยสงคราม กับเจ้านคร
 ดำนุไชย มีศุภอักษรลงมาขอเจ้าราชบุตรเป็นท้าวเจ้าบุรรัตน ขอพระยา
 วังซ้ายเป็นท้าวเจ้าราชบุตร จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าบุรรัตน
 เมืองนครดำนุไชย เป็นท้าวเจ้าราชวงศ์ ตั้งนายพรหม เป็นท้าวเจ้าบุรรัตน

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๘ นครราชสีมา

๑๖๓

เมืองนครดำนุ ตงนายน้อยอินทยศ เป็นพระยาชัยสงคราม ตงเจ้า
ราชบุตรเมืองนครดำนุ เป็นทเจ้าบริวตท แต่พระยาอวงชัยน
โปรดเกล้า ฯ ตั้งว่าเป็นแต่เทือกเถาทั่วพระยา หากควรจะตงชนเป็น
เจ้าไม แต่เป็นคนมีความชอบได้ราชการ โปรดให้เครื่องยศเหมือน
กับเจ้าราชบุตร ได้พระราชทานสัญญาบัตรแต่เครื่องยศเสร็จแล้ว เจ้า
ราชวงศ์ เจ้าบริวตท พระยาชัยสงคราม เมืองนครดำนุ เจ้าบริวตท
พระยาอวงชัยเมืองนครดำนุ พากัน กราบ ถวาย บังคม ตากดับชนไป
ณเมืองนครดำนุ เมืองดำนุไชย ฯ

